

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΑ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19. — Τηλ. 227-689 | 15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1964 | ΑΡΙΘ. 24

ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΕΝΝΗΣΙΣ

(Διά χειρός Φ. Κόντογλου)

Ὁ ἄγγελος εὐαγγελίζεται τοὺς ποιμένας.

ΦΩΤΙΖΕ ΤΟΝ ΝΟΥΝ ΜΑΣ

Ἐνα πάμφωτον ἄστρον ὑψηλά· ὀλίγοι «ἀγραυλοῦντες» ποιμένες, πού ἐνεπιστεύοντο εἰς τοὺς αὐλοὺς των τὴν ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων, πού τοὺς ἐνέπνεεν ἡ γαλήνη καὶ ἡ ἄρμονία τῆς Δεκεμβριανῆς νυκτός· καὶ χορὸς λευκοφόρων Ἀγγέλων, πού ὡς νιφάδες χιόνος περιίπταντο ἐπάνω ἀπὸ τὴν φάτνην — λίκνον Σου, ὑμολογοῦντες τὸν Ὑψιστον διὰ τὴν ἄπειρόν του συγκατάβασιν· αὐτοὶ καὶ μόνον ἐχαιρέτησαν τὴν θεῖαν Σου Γέννησιν, πού ἐσήμαινε τὸν ἀποστεγασμὸν τοῦ κόσμου καὶ τὴν νίκην τῆς θείας Χάριτος κατὰ τοῦ βάρους τῆς ὑλικῆς ζωῆς.

★

Ὁ λοιπὸς κόσμος ὑπνωττε βαθέως, κατάκοπος καὶ κατώδυνος ὑπὸ τῆν μᾶστιγα τοῦ ἀλάστορος καὶ κυριάρχου τοῦ κόσμου δαίμονος, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπληττεν ἀηλεῶς. Καὶ μόνον τρεῖς Μάγοι, πού ὠδηγοῦντο εἰς τὴν ἐπίπονον πορείαν των ἀπὸ τὸ λαμπρὸν ἄστρον πού εἶχεν ἀναφανῆ — σύμβολον τοῦ ὑπερφυοῦς μυστηρίου — κατέφθασαν εἰς Βηθλεὲμ ἐξ Ἀνατολῶν· καὶ κατέθεσαν ἐμπρὸς εἰς τοὺς βρεφικούς καὶ τρυφεροὺς πόδας Σου τὰ τίμια δῶρά των. Χρυσόν, λίβανον καὶ σμύρναν. Δῶρα, πού ἐσυμβόλιζον τὴν δόξαν Σου· ἀλλὰ καὶ τὸν ἀκάνθινον στέφανον, καὶ τοὺς ὀδυνηροὺς ἤλους, πού θὰ κατέσχιζον, ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν, τὰς σάρκας Σου! Καὶ ὅταν, κύπτοντες πρὸ τῆς φάτνης Σου, διὰ νὰ τὰ καταθέσουν, ἀντίκρυσαν νὰ σελαγίζῃ μέσα εἰς τοὺς βρεφικούς Σου ὀφθαλμοὺς τὸ θεσπέσιον ὄραμα τοῦ κόσμου πού ἤλθες νὰ δημιουργήσῃς, τοὺς συνεκλόνησε θεῖα μέθη, καὶ ἐσκίρτησαν ἀπὸ χαράν!

Καὶ δὲν ἐπέστρεψαν πλέον διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς τὰς μακρυνάς των πατρίδας. Διότι τοὺς ἀνέμενε, πλήρης ἀγωνίας, ὁ Ἡρώδης, τὸν ὁποῖον εἶχε καταθορυβήσει τὸ μήνυμα τοῦ παραδόξου ἀστέρος. Καὶ εἶχε κατασπείρει διὰ τοῦτο, μὲ ἀκάνθας μίσους, ἰοὺς ἐχιδνῶν καὶ τριβόλους θανάτου, τὴν ὁδὸν πού ἔφερε πρὸς τὴν πτωχικὴν Σου φάτνην...

★

Μάταιος ὅμως καὶ μωρὸς ὑπῆρξεν ὁ φόβος του. Διότι πνευματικὴ ἦτο ἡ Βασιλεία τὴν ὁποίαν ἤλθες νὰ ἰδρύσῃς· καὶ πνευματικὴ ἦτο ἡ γέννησίς Σου ἐντὸς τῆς γενεαλογίας τοῦ νέου Ἀδάμ. Ἦλθες, διὰ ν' ἀποσπάσῃς ἀπὸ τὴν ρίζαν του τὸ κακόν, καὶ διὰ ν' ἀνηψώσῃς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοὺς ἀσφυκτικούς χώρους τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, εἰς τοὺς ἀπαστράπτοντας οὐρανοὺς τῆς ἀπειρότητος καὶ τῆς αἰωνιότητος. Ἦλθες, διὰ νὰ συντρίψῃς τὸ κέντρον τοῦ θανάτου· διότι, διὰ τῆς ἐκουσίας ἀποδοχῆς του, τὸν ὑπερέβαλες καὶ τὸν ἐβεβαίωσες, ὡς ὁδὸν ἄγουσαν πρὸς τὴν ἀρχέγονον πηγὴν τῆς ζωῆς. Καὶ κατέδειξες, ὅτι ἡ ἐν Θεῷ ζωὴ, μεταποιοῦσα τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, καταργεῖ τὸν θάνατον καὶ θριαμβεύει κατ' αὐτοῦ. Διότι ὁ θάνατος εἶναι ἡ συνέπεια τοῦ κακοῦ καὶ πανώλεθρος καρπὸς τῆς ἀμαρτίας.

Ἦλθες, διὰ ν' ἀναπλάσῃς καὶ νὰ συντάξῃς εὐρύθμως τὴν κοινωνίαν, διδάξας «ν' ἀποδίδωμεν τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ». Ἦλθες, διὰ νὰ δωροφορήσῃς εἰς τὸν κτιζόντα ἐπὶ τῆς ἄμμου ἀνθρώπινον νοῦν τὸ θεμέλιον τῆς Ἀληθείας, καὶ διὰ ν' ἀποκαταστήσῃς τὴν «θεῖαν εἰκόνα» τοῦ ἀνθρώπου· διὰ τῆς ἠθικῆς του προόδου καὶ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς του συνεχοῦς ἀνόδου. Ἦλθες τέλος, διὰ νὰ δικαιώσῃς τὴν ἱστορίαν, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖς καὶ τὸν λόγον καὶ τὸ κέντρον.

★

Ἡ θεία Σου γέννησις ἐν τῷ κόσμῳ, Ὡὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ μίαν νέαν στιγμὴν Δημιουργίας, καὶ τὴν βεβαίωσιν τῆς πνευματικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔκτοτε εἶναι προσिताὶ καὶ ἀνοικταὶ ὅλαι αἱ ὁδοὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Διότι κατέδειξες, ὅτι εἰς τὴν ἐγκόσμιον αὐτὴν ζωὴν μας ὑφίσταται πάντοτε ἡ δυνατότης τῆς ἀνόδου εἰς νέας κορυφάς. Καὶ ἀπεκάλυψες, ὅτι δύο εἶναι οἱ ὁδοί, πού ὠδηγοῦν πρὸς τὴν θέωσιν τῆς ζωῆς. Ὁ Σ τ α υ ρ ὸ ς κ αὶ ἡ Ἀ γ ά π η.

Διὰ τοῦ Σταυροῦ, κατανικῶμεν τὸν ἀτομισμὸν· καὶ σωζόμεθα, κατασυντρίβοντες, μετὴν ἀκαταμάχητον δυνάμιν του, τὰ σιδηροπαγῆ χαρακώματα τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ. Διότι ἡ ἐγωϊστικὴ βεβαίωσις τοῦ ἑαυτοῦ μας καταστρέφει τὴν ἐλευθερίαν μας, καὶ μᾶς κρημνίζει εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἀπωλείας. Καὶ ἡ ἐλευθερία γεννᾶται ἐντὸς τοῦ πνεύματος καὶ ὄχι ἐντὸς τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος· καὶ δὲν εἶναι ἡ ἀσύδοτος ὑποταγὴ εἰς τὰ πάθη καὶ ἡ ἀάφορμὴ τῇ σαρκί, ἀλλ' ἐκείνη «ἣ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε». Καὶ διὰ τῆς πτωχικῆς Σου φάτνης, τὴν ὁποίαν ἐπέλεξες ὡς λίκνον Σου καὶ διὰ τοῦ σταυρικοῦ Σου κατόπιν θανάτου, μᾶς ἐδίδαξες, ὅτι ἡ ἐκουσία ταπεινώσις δὲν ἀποτελεῖ ἐξαναγκασμὸν, ἀλλὰ θρίαμβον τῆς ἐλευθερίας.

Διὰ τοῦ Σταυροῦ, μᾶς ἀπεκαλύφθη ὡς ὑψίστη πραγματικότης ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἡ ἀνωτάτη ἀξία τῆς ζωῆς. Διότι δι' αὐτοῦ, ἀποτινάσσομεν τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς καταθλιπτικῆς μονώσεώς μας, καὶ μεταφερόμεθα εἰς σφαῖραν ὑπερκόσμιον, ὅπου δεχόμεθα τὴν ἔλλαμψιν τοῦ ὄντος καὶ τῆς θείας ἀληθείας. Διὰ τοῦ Σταυροῦ Σου, ἐσημειώθη νέος αἰὼν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου, ποῦ ἀποτελεῖ ἕκτοτε συνεχῆ ἀποκάλυψιν τῆς πνευματικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ διάβασιν εἰς ἀνωτέραν κατάστασιν. Καὶ εἰς ὃ μέτρον βαστάζομεν καὶ ἡμεῖς ἐλευθέρως τὸν Σταυρὸν μας, γινόμεθα ἀξιοὶ καὶ ἀποβαίνομεν κληρονόμοι τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, τὴν ὁποίαν εὐηγγελίσθης.

★

Ἡ ἄλλη ὁδός, τὴν ὁποίαν ἐχάραξες διὰ τὴν νίκην κατὰ τοῦ θανάτου καὶ διὰ τὸν θρίαμβον τῆς πνευματικῆς ζωῆς, εἶναι ἡ Ἀγάπη. Τὸ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» ὑψώσες ὡς λάβαρον τῆς διδασκαλίας Σου, καὶ τὴν ἀγάπην μᾶς ἀφῆκες, ὡς ὑποθήκην καὶ ὡς γνώρισμα, ὅτι εἴμεθα ὁπαδοὶ Σου. Καὶ ἐδίδαξες ὅτι «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν».

Ὡ, δὲν ὑπάρχει ἀληθῶς, οὔτε καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ, λιτοτέρα, βαθυτέρα καὶ ὑψηλοτέρα διατύπωσις τῆς ἀληθείας καὶ τῆς οὐσίας τοῦ ὄντος. Καὶ μόνον χεῖλη Θεοῦ ἦτο δυνατόν νὰ τὴν διατυπώσουν!

Ναί! Τὸ κακόν, τὸ ἀπροσμέτρητον ἐγκόσμιον κακόν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατανικθῇ διὰ τῆς ρομφαίας, καὶ νὰ καταβληθῇ διὰ τῆς βίας! Ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς Ἀγάπης. Μόνον ὁ καυστικός τῆς Ἡλίου εἶναι δυνατόν ν' ἀποξηράνῃ τὴν πολύκρουνον ἐσωτερικὴν πηγὴν του. Καὶ μόνον ἡ βία καὶ παντοδύναμος πνοή τῆς ἡμπορεῖ νὰ ἐκρίζωσῃ τελείως τὸ δηλητηριῶδες τοῦ δένδρον. Διὰ τῆς ἀγάπης δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν τὰς ἀναριθμήτους παγίδας τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ νὰ ὑπερνικήσωμεν τὰς μικρότητας καὶ τὰς ἀθλιότητας τῆς ἀτομικῆς ζωῆς. Δι' αὐτῆς διευρύνονται, ἕως τὰ ὕψη τοῦ θείου κόσμου, οἱ ψυχικοὶ μας ὀρίζοντες καὶ ἀναστυλοῦνται, ὡς κανὼν ζωῆς, ἡ συνείδησις τοῦ χρέους. Καὶ δι' αὐτῆς δυνάμεθα ν' ἀπαντῶμεν εἰς τὴν θεῖαν κλήσιν, μετὰ περισσεῖαν δημιουργικῶν δυνάμεων, καὶ εἰρηνεύοντες νὰ βαδίζωμεν «τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδόν».

★

Καὶ τὸ κοσμογονικὸν Σου κήρυγμα, ὃ θεῖον Βρέφος, τοῦ ὁποίου τὴν γέννησιν πανηγυρίζομεν, εὔρε τὴν ἐνθουσιωδεστέραν ὑποδοχὴν εἰς τὴν πολύχυμον καὶ κατὰ μέστον πνευματικὸν σπάργους Ἑλληνικὴν Ψυχὴν. Καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἀνεδύθη τὸ μυρόπνοον ἄνθος τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν του μετεπλάσθησαν, ἐκ βάθρων, ὅλαι αἱ ἀξίαι τῆς ζωῆς, καὶ μετετοπίσθη τὸ νόημά της, ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ κόσμου εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Καὶ ὁ Σταυρὸς Σου, τοῦ ὁποίου τὴν πρόγευσιν εἶχε γνωρίσει ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ μύθου τοῦ προσπαγέντος ἐπὶ τοῦ Καυκάσου Προμηθέως, ἐτελειώθη, κατὰ τρόπον ἀφθαστον εἰς τὴν συνείδησίν του, διὰ τοῦ μαρτυρίου Σου ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ· καὶ ὑψώθη, ὡς ὁδηγητικὸν του ἀνέσπερον ἄστρον, εἰς τὴν ἱστορικὴν του ζωὴν. Καὶ ἕκτοτε ζῆ ἐσταυρωμένος καὶ αὐτός· ἀλλὰ ἀγωνιζόμενος ἀνδρείως καὶ πιστεύων, ἀκλονήτως καὶ ἀμεταθέτως, εἰς τὴν θεῖαν ἀλήθειαν τῆς διδασκαλίας Σου· τὴν ὁποίαν ἐτήρησε καὶ τηρεῖ πάντοτε ἀνόθευτον καὶ ἀσινῆ καὶ ἀλώβητον.

★

Ζῶμεν ἀτυχῶς σήμερον εἰς καιροὺς βα-

Ο ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΣ ΚΑΙ ΘΕΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

Τονίζεται από τους ιερούς άμβωνας των Ἱεροῶν μας Ναῶν, ὅτι ἡ θρησκεία μας εἶναι θρησκεία τῆς θυσίας. Τονίζεται ἀκόμη, ὅτι ὁ ἀρχηγός της, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀπό τοῦ Σπηλαίου τῆς Γεννήσεώς του μέχρι τοῦ φρικτοῦ Γολγοθᾶ τὸ τριακοντατριετές διάστημα τῆς ἐπὶ γῆς ζωῆς του τὸ ἔζησε μέσα εἰς τὴν στέρησιν, τὴν ἐγκατάλειψιν, τὸν πόνον καί, πρὸ παντός, τὰς ἀναθυμιάσεις τῆς δυσώδους ἀμαρτίας τῶν ἀνθρώπων, ἐν γένει δὲ μέσα εἰς τὴν θυσίαν. Καί εἶναι γεγονός ὅτι εἶναι τοιαύτη ἡ θρησκεία ἡμῶν, δι' ἣ καὶ ὀνομάζεται «θρησκεία τοῦ σταυροῦ». Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἡ θρησκεία μας εἶναι καὶ θρησκεία τῆς χαρᾶς, τῆς ἀναστάσεως, τῆς λυτρώσεως, τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Περίεργος πράγματι συνδυασμός πόνου καὶ χαρᾶς, σταυροῦ καὶ ἀναστάσεως, θανάτου καὶ ζωῆς. Καί ὅμως! Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας μᾶς πληροφορεῖ, μὲ ἀπειρα μάλιστα παραδείγματα, διὰ τὸ ἄριστον τοῦ συνδυασμοῦ τούτου. Καί ἰδοὺ! Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν χαροποιὸν Γέννησιν τοῦ Θεανθρώπου Λυτρωτοῦ μᾶς προβάλλει, ἡ Ἐκκλησία, τὸν αἰμόφυρτον νεανίαν Στέφανον, τραγικὸν θῦμα τῆς κακίας, πλὴν χαίρατα καὶ ἀγαλλόμενον, ἐνῶ ὑφίστατο τὸ τραγικὸν τοῦ μαρτύριον, ἀποδεικνύοντα οὕτω τὸ ἄριστον τοῦ συνδυασμοῦ.

Πολλὰ εἶναι τὰ σημεῖα ἐκ τῶν ὁποίων πᾶς πιστός τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ δύναται νὰ ἀντλήσῃ διδάγματα ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ φρικτοῦ μαρτυρίου τοῦ Πρωτο-

ρείας ψυχικῆς νεφώσεως. Καιρὸς, καθ' οὗς δὲν ἀπονέμονται «τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ», ὅπως μᾶς ἐδίδαξες, ἀλλὰ «τῷ Καίσαρι». Καί ἡ βία, ἡ ὑπεροψία καὶ ἡ ὑλοφροσύνη χαλκεύουν συνεχῶς βάρβαρα καὶ ἀπαίσια ὄργανα ἐξαφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἤλθες νὰ σώσῃς καὶ νὰ ἐλευθερώσῃς.

Χάριζέ μας, ὦ θεῖον Βρέφος, Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, θάρρος, καρτερίαν, σῶφρονα λογισμόν καὶ καρδίαν νήφουσαν, διὰ ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὴν ἀπροσμέτρητον τραγωδίαν τῆς ἐλευθερίας μας. Καί φώτιζε τὸν νοῦν μας, νὰ μὴ προστρέχῃ εἰς τὴν ἄθεσμον βίαν, διὰ τὴν «ἐπὶ Γῆς εἰρήνην», τὴν ὁποίαν μᾶς εὐηγγελίσθησαν οἱ ὑμνωδοῦντες Ἄγγελοι κατὰ τὴν νύκτα τῆς θείας Σου Γεννήσεως. Διότι εἰρήνη τότε μόνον θὰ ὑπάρξῃ, ὅταν δεχθῶμεν μέσα εἰς τὰς ψυχὰς μας ὅλην τὴν θεῖαν ἀλήθειαν καὶ ὅλον τὸ οὐράνιον πλήρωμα τοῦ Εὐαγγελίου Σου!

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

μάρτυρος καὶ Ἀρχιδιακόνου Στεφάνου. Τὸ σημεῖον ὅμως τὸ ὁποῖον συγκινεῖ, θέλγει, πρὸς μίμησιν προκαλεῖ καὶ τὸν σημειωθέντα συνδυασμὸν ἀποδεικνύει, εἶναι ἐκεῖνο καθ' ὃ ἐνῶ ἐδέχετο, βροχηδόν, τοὺς θανατηφόρους λίθους, εἰς τὸ ἀνθηρόν του σῶμα ἐκεῖνος γαλήνιος, προσήχεται ὑπὲρ τῶν λιθοβολούντων. Οἱ γνήσιοι χριστιανοὶ δὲν πράττουν ὅ,τι πράττουν «ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις». Ἐπομένως καὶ ὁ θεῖος Στέφανος δὲν προσήχεται, κατὰ τὴν τραγικὴν ἐκείνην, δι' αὐτόν, στιγμὴν, ὑποκρινόμενος φαινομενικῶς. Προσήχεται ὑπὲρ τῶν ἐκτελεστῶν του, διότι τοῦτο τοῦ ὑπηγόρευεν ἡ ψυχὴ του, ὁ ἐσωτερικὸς του ἄνθρωπος. Καί προσήχεται διότι ἡ ζωὴ παντός πιστοῦ, ὅσα καὶ ἂν ὑφίσταται μαρτύρια, οὐδέποτε παύει ἀπολαύουσα τῆς εὐλογημένης χαρᾶς, ἡ ὁποία χαρίζεται εἰς τὴν ψυχὴν ὡς ἐκ τῆς ἐπαφῆς της μετὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τῆς χαρᾶς ὡς ἐκ τῆς πληρώσεως τοῦ θεῖου του θελήματος καὶ τέλος τῆς χαρᾶς ὡς ἐκ τῆς προσμονῆς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Οὕτως ἐρμηνεύεται τὸ γεγονός ὅτι ἐνῶ ὁ πρωτομάρτυς ἦτο πλήρης πληγῶν καὶ ὀδύνης, ἐν τούτοις προσήχεται ὑπὲρ τῶν τυράννων του. Καί διὰ νὰ ἐπαναληφθῇ ἅπαξ ἔτι, προσήχεται διότι ἐσωτερικῶς ἦτο πλήρης γαλήνης, πλήρης χαρᾶς. Καί πῶς νὰ μὴ ἔχαιρε; Προσέμενε ἐκεῖνα «ἀ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» καὶ τὰ ὁποῖα «ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν Αὐτόν» (Α' Κορινθ. β', 9). Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ ἔχαιρε; Προσέμενε τὸν Σωτῆρά του ὅστις, μάλιστα, ἐνῶ τὰ ὀστᾶ τοῦ σώματός του ἐθραύοντο, τοῦ ἔκαμε τὴν μεγάλην τιμὴν καὶ τοῦ παρεῖχε τὴν μεγάλην ἐνίσχυσιν νὰ τοῦ εἶναι ὁρατός. Καί τὸ ὅτι, ὁ Στέφανος, βλέπει τὸν Σωτῆρά του ἐν τῇ δόξῃ του, διότι, ὡς πληροφοροῦν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, «ὑπάρχων πλήρης Πνεύματος Ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶδε δόξαν Θεοῦ καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. ζ', 55), τοῦτο τοῦ γίνεται ἀφορμὴ τούτῳ μὲν ἀνεξαντλήτου ὑπομονῆς, εἰς τὸ μαρτύριον, τούτῳ δὲ ἀνεκφράστου χαρᾶς καὶ δι' ὅσα ἔβλεπε καὶ δι' ὅσα ἀνέμενε. Προσήχεται ὅθεν διότι ἔχαιρε καὶ ἔχαιρε διότι ἐγνώριζεν ὅτι μαρτυρῶν οὐ μόνον εἰς οὐδὲν ἐζημιούτο ἀλλὰ καὶ τούναντίον τὰ πάντα θὰ ἐκέρδιζε, διότι, ὡς ἄριστα ἡ Ἐκκλησία ψάλλει, οἱ Μάρτυρες «αἵματα ἔδωκαν καὶ οὐρανοὺς ἐκληρονόμησαν»· ἔδωκαν τὸ σῶμα εἰς πληγὰς καὶ τὴν αἰώνιον χαρὰν ἐκέρδισαν· ἔδωκαν γῆν καὶ ἐκληρονόμησαν οὐρανόν· ἔδωκαν, διὰ τοῦ θνητοῦ σώματος, φθορὰν καὶ θάνατον καὶ ἐκέρδισαν ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν.

Τοῦτον τὸν θεῖον συνδυασμὸν πόνου καὶ χαρᾶς, σταυροῦ καὶ ἀναστάσεως, θανάτου καὶ ζωῆς ὑψώνει ἡ χριστιανικὴ μας θρησκεία ὡς ἱερὸν λάβαρον καὶ σημαίαν. Καί τοῦτον προβάλλει διὰ τῆς προβολῆς τοῦ Πρωτομάρτυρος καὶ Ἀρχιδιακόνου Στεφάνου. Προβάλλει τὸν συνδυασμὸν θυσίας καὶ στέφανος ζωῆς.

Καὶ ὁ Θεὸς Στέφανος δὲν ἀποτελεῖ τὸ μοναδικόν

Η Γ' ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

Γ'.

3. Ὁ διάλογος μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς 4, 5, 6, 9 καὶ 10 Νοεμβρίου¹ ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἡσχολήθη περὶ τὸ πρῶτον θέμα αὐτῆς, τ.ἔ. τὸν μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας διάλογον. Ἐν ἀρχῇ, μετ' εἰσήγησιν τοῦ προέδρου, ἐξήνεγκον τὰς ἐπὶ τοῦ κυρίου τούτου θέματος γνώμας τῶν μετεχουσῶν τῆς Διασκέψεως Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν κατὰ σειρὰν οἱ πρόεδροι τῶν ἀντιπροσωπειῶν αὐτῶν, ἧτοι ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὁ μητροπολίτης Μύρων Χρυσόστομος, (ἀντὶ τοῦ προέδρου μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Μελίτωνος), ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας ὁ μητροπολίτης Λεοντοπόλεως Κωνσταντίνος, ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ὁ μητροπολίτης Ἐμέσσης Ἀλέξανδρος, ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ὁ ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας Ἐπιφάνιος, ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Ρωσίας ὁ μητροπολίτης Λένινγκραδ καὶ Λαδῶγης Νικόδημος, ἐκ

1. Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι ἡ μὲν 7 Νοεμβρίου διετέθη δι' ἐπίσκεψιν τῆς ἱεράς Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, ἡ δὲ 8 Νοεμβρίου, ἡμέρα Κυριακή, διὰ συμμετοχὴν εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν καὶ τὰ Ἐγκαίνια τοῦ νέου Νεκροταφικοῦ Ναοῦ Ρόδου. Προσθετέον ἐπίσης, ὅτι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐτελεῖτο πρωϊνὴ ἀρχιερατικὴ Λειτουργία ἐκ περιτροπῆς ὑπὸ τῶν προέδρων τῶν ἀντιπροσωπειῶν ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου.

πρόσωπον προβολῆς τοῦ συνδυασμοῦ, ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι οὗτος ὁ πρῶτος Μάρτυς, ἀλλ' οὐχὶ ὁ μόνος. Μυριάδες μαρτύρων ὄπισθεν αὐτοῦ. Μάρτυρες τῆς τότε ἀλλὰ καὶ πάσης ἐποχῆς. Μάρτυρες διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀρετὴν. Μάρτυρες χαίροντες καὶ ἀγαλλόμενοι διὰ τὰ φρικτὰ τῶν μαρτύρια. Μάρτυρες ἀπολαύοντες τῆς κληρονομίας, τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν Παράδεισον.

Ἐορτασταί, ἡμεῖς, τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου Πρωτομάρτυρος, ὅστις πάσων ἔχαιρε καὶ θανατούμενος ἀπέλαυε τῆς χαρᾶς, τῆς αἰωνίου κληρονομίας· πιστοὶ εἰς τὴν θρησκείαν Ἐκείνου, Ὅστις διῆλθε τὴν ζωὴν Αὐτοῦ πάσων καὶ εὐεργετῶν καὶ τὴν χαρὰν δωροῦμενος, καλούμεθα νὰ ἀφυπνίσωμεν ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ ληθάργου τοῦ πόνου, ὁ ὁποῖος φεῖ! δὲν προσπορίζει τὴν χαρὰν, τοῦ πόνου τῆς ἀμαρτίας, ὅστις ὀδηγεῖ εἰς ὀλικὴν ἀπάλειαν, καὶ νὰ ὑψώσωμεν δι' ἑαυτοὺς τὸ λάβαρον κῆ θυσία διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν Θεόν» ἧτοι τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύτρωσιν, ἔχοντες ὡς σύνθημα ζωῆς τὸ οὐχὶ «ὁ θάνατος διὰ τὸν θάνατον (τὴν ἀπώλειαν) ἀλλὰ ὁ θάνατος διὰ τὴν ζωὴν», ὡς τοῦτο προσβλήθη παρὰ τοῦ Πρωτομάρτυρος καὶ Θείου Στεφάνου.

Ἀρχιμ. ΧΡΥΣ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

μέρους τοῦ Πατριαρχείου Σερβίας ὁ μητροπολίτης Ζάγκρεμπ Δαμασκηνός, ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας ὁ μητροπολίτης Μολδαβίας καὶ Σουτσιάβας Ἰουστίνος, ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Βουλγαρίας ὁ μητροπολίτης Σταραζαγορᾶς Κλήμης, ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὁ μητροπολίτης Πάφου Γεννάδιος, ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Παντελεῖμων, ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας Πολωνίας ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μπιελουστόκ καὶ Ντάνσιγκ Στέφανος, ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας Γεωργίας ὁ ἐπίσκοπος Σεμοκνὲτ Ἡλίας, ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας Τσεχοσλοβακίας ὁ ἐπίσκοπος Τρεβισόβσκυ Μεθόδιος καὶ ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας Φιλανδίας ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καρελίας καὶ πάσης Φιλανδίας Παῦλος. Ἐν συνεχείᾳ δὲ ὠμίλησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος τὰ περισσότερα τῶν μελῶν τῶν ἀντιπροσωπειῶν, ἧτοι ὁ μητροπολίτης Σλήβεν Νικόδημος (τοῦ Πατριαρχείου Βουλγαρίας), ὁ μητροπολίτης Μυτιλήνης Ἰάκωβος (τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), ὁ καθηγητὴς Β. Βέλλας (τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων), ὁ μητροπολίτης Καρθαγένης Παρθένιος (τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας), ὁ καθηγητὴς Γ. Κονιδάρης (τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας), ὁ καθηγητὴς Π. Χρήστου (τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου), ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βρυξελλῶν καὶ Βελγίου Βασίλειος (τοῦ Πατριαρχείου Ρωσίας), ὁ μητροπολίτης Χαλεπίου Ἡλίας (τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας), ὁ καθηγητὴς Β. Ἀναγνωστόπουλος (τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου), ὁ καθηγητὴς Ἀ. Ἀλιβιζάτος (τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), ὁ καθηγητὴς Π. Τρεμπέλας (τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων), ὁ καθηγητὴς Δ. Μωραΐτης (τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας), ὁ καθηγητὴς Π. Μπρατσιώτης (τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), ὁ μητροπολίτης Κυθήρων Μελέτιος (τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), ὁ καθηγητὴς Ἰ. Καρμίρης (τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος)², ὁ μητροπολίτης Τρίκης Διονύσιος

2. Ἡμεῖς, πλὴν τῶν ἄλλων, ὑπεβάλομεν εἰς τὴν ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως, κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 10 Νοεμβρίου, τὴν πρότασιν περὶ διευρύνσεως τῆς βάσεως τοῦ διαλόγου, ὥστε νὰ καταστῇ οὗτος ἀγενικὸς μεθ' ὧν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ὅσαι διατηροῦσι τὴν δογματικὴν πίστιν τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οἷαι εἶναι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, αἱ Μονοφυσιτιζούσαι Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς (αἱ καταδικάζουσαι τὸν Εὐτυχή καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ), ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία καὶ αἱ συντηρητικώτεροι Προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι κεχωρισμένως ἐκάστη. Με' ὅσας λοιπὸν Ἐκκλησίας ἠθέλον ἀπαντῆσαι εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι ἀποδέχονται γνήσιον θεολογικὸν διάλογον, ἐν ἀκραίῳ οἰκουμενικῷ πνεύματι καὶ ἀπολύτῳ ἰσοτιμίᾳ, ὡς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πίστεως τῆς ἀρχαίας ἀδιαρέτου Ἐκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, με' αὐτὰς μόνον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διεξαγάγωμεν θεολογικὸν διάλογον βραδύτερον, ἀφοῦ προηγουμένως προπαρασκευάσει δεόντως αὐτὸν πολυμελὴς διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ ἐξ εἰδικῶν θεολόγων. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς προτάσεως ταύτης, αἷτις ἀναμφισβητήτως ἀναποκρίνεται περι-

(τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), ὁ θεολόγος Ἀλέξιος Μπουέφσκυ (τοῦ Πατριαρχείου Ρωσίας), ὁ πρωτοερεὺς Ἀνδρέας Μιχάλωφ (τῆς Ἐκκλησίας Τσεχοσλοβακίας), ὁ καθηγητὴς Χέικι Κιρκίνεν (τῆς Ἐκκλησίας Φιλανδίας), ὁ ἀρχιμανδρίτης Φιλάρετος (τοῦ Πατριαρχείου Ρωσίας), ὡς καὶ ὁ μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως Μελίτων (τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου), ὅστις ἐποίησατο, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ προέδρου τῆς Διασκέψεως, ἰκανὰς παρεμβάσεις κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν συζητήσεων.

Ἐκ πασῶν τῶν ὁμιλιῶν τῶν προέδρων τῶν ἀντιπροσωπειῶν καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Διάσκεψεως, — γενομένων μετὰ τῆς ἐπιβαλλομένης ἱεροπρεπείας καὶ σοβαρότητος καὶ βαθείας συναισθήσεως τῆς εὐθύνης ἐναντι τῆς ἀγίας Ὀρθοδοξίας, ὡς καὶ ὀλοκληρωτικῆς πρὸς αὐτὴν ἀφωσιώσεως πάντων τῶν συνέδρων, — κατεδείχθη ἡ συμφωνία καὶ ὁμοφυχία καὶ ἐνότης αὐτῶν, ἐπιτευχθεῖσα ἀπολύτου ὁμοφωνίας ἐπὶ τῆς κατ' ἀρχὴν ἀναγκαιότητος καὶ τῆς οὐσίας τοῦ διαλόγου μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τῆς ἐνάρξεως αὐτοῦ μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Β' Βατικανείου Συνό-

σώτερον πρὸς τὰς γενικὰς θεωρητικὰς ἀρχὰς τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ πρὸς τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ 1920», ὡς ἐτονίσαμεν, ἀπέκλεισε δυστυχῶς πᾶσαν συζήτησιν ὁ πρόεδρος τῆς Διασκέψεως, μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι δὴθεν ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἐμπίπτει εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, καίτοι ἔχαρακτήρισεν αὐτὴν ὡς «ἀξιοσπουδαστον καὶ εὐρείας οἰκουμενικῆς προοπτικῆς καὶ ὡς δυναμένην νὰ διαβιβασθῇ ὡς εὐχὴ εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας», ἐπὶ πλεόν δὲ υἱοθετεῖτο αὕτη καὶ ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἀντιπροσωπείας μητροπολίτου Μολδαβίας Ἰουστίνου, τοῦ καθηγητοῦ Β. Βέλλα καὶ ἄλλων τινῶν ἀντιπροσώπων. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸν τύπον καὶ τὸ ἀποκτεῖνον γράμμα ἐθυσίασθη ἡ οὐσία καὶ τὸ ζωοποιῶν πνεῦμα. Διότι καὶ μὲν ἀπὸ τινος ἐπιφύσεως φαίνεται ὅτι εἶχε δίκαιον ὁ πρόεδρος, ἀλλ' ὅμως τὸ ὅλον ζήτημα δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν ἄλλο τί, εἰ μὴ θέμα διαλόγου μετ' ὀρθοδόξων γενικῶς, οὕτως τὴν διεύρυνσιν ἐπιβάλλουσι θεωρητικοὶ τε καὶ ἐκκλησιαστικῆς σκοπιμότητος λόγοι τοσαύτης σημασίας, ὥστε ὁ αὐτὸς πρόεδρος ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδρίᾳ τῆς Διασκέψεως τῆς 14 Νοεμβρίου ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ εἰσηγηθῇ εἰς τὴν ὁλομέλειαν τὴν υἱοθετηθεῖσαν ὁμοφωνῶς ὑπ' αὐτῆς πρότασιν περὶ παρεμβολῆς ἐν τῷ τελικῷ μνημιατικῷ ἰδιαίτερου χαιρετισμοῦ πρὸς τὰς Ἀντιγαλκιδονεῖους Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας, ἔχοντος ὡς ἐξῆς: Ἀ' Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις μετὰ τῆς αὐτῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς στρέφει τὴν σκέψιν αὐτῆς καὶ πρὸς τὰς σεβασμίας ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς ἃς καὶ ἀπευθύνει ἐνθερμον ἀδελφικὸν χαιρετισμὸν, ἐκφράζουσα τὴν εὐχὴν καὶ ἐλπίδα τῆς ἀγίας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι ὁ εἰς καὶ αὐτὸς Κύριος εὐλογῆση πᾶσαν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν ἀδελφικῶν ἡμῶν σχέσεων». Δίκαιον λοιπὸν εἶναι νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ τοιοῦτοτρόπος συμβολὴ τοῦ προέδρου εἰς τὸν ἐν γενικωτέρᾳ καὶ πληρεστέρᾳ ἐννοίᾳ οἰκουμενικὸν διάλογον, καὶ δὴ μετ' Ἐκκλησιῶν οἵτινες μετὰ τῶν ἄλλων ἴστανται ἐγγύτερον πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ μετὰ τὴν προέλαβον κατ' αὐτὰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, — τὴν δυστυχῶς μὴ ἐκτιμήσαντες δεόντως τὴν ἀνωτέρω καὶ ἄλλας ὁμοίας προτάσεις καὶ εἰσηγήσεις ἡμῶν πρὸ καὶ μετὰ τὴν Διάσκεψιν τῶν Ὀρθοδόξων καὶ Ἀντιγαλκιδονεῶν θεολόγων ἐν Aarhus τῆς Δανίας κατὰ τὸν παρελθόντα Αὐγουστον (βλέπ. «Ἐκκλησίαν» 41 (1964) 456 — 461) —, αἱ Ἀντιγαλκιδονεῖοι Ἐκκλησίαι, αἵτινες, συναρχόμενοι εἰς Διάσκεψιν τὸν προσεχῆ Ἰανουάριον ἐν Ἀντίς Ἀμπέμπα τῆς Αἰθιοπίας, προσεκάλεσαν εἰς ταύτην καὶ τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας.

δοῦ, ἐπειδὴ ἐλπίζεται ὅτι αὕτη θὰ παρουσιάσῃ τελειότεραν εἰκόνα τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰδικώτερον τῆς ἐκκλησιολογικῆς τοιαύτης, ὡς καὶ τῶν περὶ Οἰκουμεισμοῦ καὶ Διαλόγου θέσεων αὐτῆς, καθ' ὅσον ταῦτα θέλουσι βεβαίως ἐπηρεάσει τὴν ἐπὶ τοῦ μετ' αὐτῆς διαλόγου στάσιν τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὡς γνωστόν, ἡ Σύνοδος αὕτη συζητεῖ καὶ θέματα, ἅτινα πρόκειται νὰ ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον συζητήσεων καὶ τοῦ ὀρθοδοξορωμαϊκοῦ διαλόγου. Διὰ τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖον, ὅπως ἀναμείνωσιν οἱ Ὀρθόδοξοι τὰς τελικὰς ἀποφάσεις τῆς Β' Βατικανείου Συνόδου ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων, καὶ δὴ τὰς ὀριστικὰς ρωμαϊκὰς ἐκκλησιολογικὰς θέσεις, ἵνα εἴτα ἐν ὄψει αὐτῶν καθορίσωσιν ἀντιστοίχως τὰς ὀρθοδόξους ἐκκλησιολογικὰς θέσεις καὶ προσδιορίσωσιν τὴν ἐναρξιν τοῦ διαλόγου, τὸ περιεχόμενον, τὰ πλαίσια, τὴν πορείαν καὶ τὸν τρόπον διεξαγωγῆς αὐτοῦ, χارασσομένης ἅμα ἐνιαίας καὶ κοινῆς ἐναντι αὐτοῦ στάσεως πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν³. Ἐπειτα κατὰ τὸ μέχρι τῆς λήξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Β' Βατικανείου Συνόδου χρονικὸν διάστημα θὰ εἶναι δυνατόν νὰ προπαρασκευασθῇ πληρέστερον ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς ὁ θεολογικὸς διάλογος μετὰ τῶν δύο πρεσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς, ἐξ ἧς ἐλλείπει ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπίσημος τις ἐκδήλωσις καὶ προσφορὰ πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν κατ' εὐθείαν, ἢ μᾶλλον ἐλλείπει καὶ ἀπλῆ τις δῆλωσις, ἂν ἀποδεχθῆται τὸν διάλογον «ἐπὶ ἴσοις ὄροις», ὡς ἐννοεῖ αὐτὸν ἡ Ὀρθόδοξία, δηλώσασα τοῦτο πολλὰκις ἀνεπισήμως, ἐπ' ἐσχάτῳ δὲ διὰ τῆς Β' καὶ τῆς Γ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως καὶ ἐπισήμως. Πάντως σήμερον ἡ Ὀρθόδοξία δὲν εἶναι ἀρκούντως προπαρασκευασμένη δι' ἓνα σοβαρὸν διάλογον, ὡς διεπίστωσαν οἱ ὁμιλήσαντες συνέδροι. Διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται, ὅπως αἱ κατὰ τόπους Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι μελετήσωσι πάντα τὰ προβλήματα τοῦ διαλόγου, διορίζουσαι ἅμα καὶ διορθόδοξον θεολογικὴν ἐπιτροπὴν ἐξ εἰδικῶν, πρὸς συστηματικώτερον ἀπὸ κοινοῦ μελέτην αὐτῶν καὶ ὑποβολὴν ἐν καιρῷ τῶν συμπερασμάτων αὐτῆς ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐνῶ παραλλήλως δεόν νὰ ἐπιδιωχθῇ καὶ ψυχολογικὴ προπαρασκευὴ τῶν Ὀρθοδόξων λαῶν, ληφθῶσι δὲ καὶ ἄλλα μέτρα ἐκατέρωθεν πρὸς προσέγγισιν καὶ συνεργασίαν ἐν ἀγάπῃ ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὀρθοδόξου καὶ Ρωμαϊκῆς καὶ τῶν πληρωμάτων αὐτῶν. Ἡ ἀνάγκη τῆς προετοιμασίας ταύτης τοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ ἐτονίσθη ἐπανειλημμένως ἐν τῇ Διασκέψει, καθ' ὅσον ἀφ' ἐνός μεν αὐτοὺς εἶναι φύλαξ καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς πίστεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπέστη διὰ τῶν αἰώνων τὰ

3. Ὑπεστηρίχθη μάλιστα ὑπ' ἀντιπροσωπείας Πατριαρχικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀποφίσις, ὅπως ὁ διάλογος ἀρχίσῃ μετὰ τὴν Πανορθόδοξον Προσύνωδον, ἵνα αὕτη καθορίσῃ τὰς ὀρθοδόξους ἐκκλησιολογικὰς θέσεις ἐν ὄψει τοῦ διαλόγου, ὡς καὶ ἄλλα δογματικὰ ζητήματα, καθὼς πράττει νῦν ἡ Β' Βατικανεῖος Σύνοδος.

πάνδεινα ἐκ μέρους τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, ἀκόμη καὶ μέχρις ἐπ' ἐσχάτων ὁ Σερβικὸς λαός. Ἀναμφιβόλως δὲ καὶ ἐκ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς θὰ παρουσιασθῇ ἀνάγκη ψυχολογικῆς προπαρασκευῆς καὶ τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ λαοῦ, ὡς ἀπαραιτήτου προϋποθέσεως τοῦ διαλόγου. Εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ συνδιαλλαγῶσι καὶ προσεγγίσωσιν ἀλλήλους καὶ συνεργασθῶσιν ἐν ἀγάπῃ ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ πεδίου οἱ λαοὶ ἐκατέρωθεν, ἐγκαινιαζομένων νέων ἀδελφικῶν μεταξὺ αὐτῶν σχέσεων, ἐτονίσθη ὁρθῶς κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 5 Νοεμβρίου. Διὰ τούτους καὶ ἄλλους τινὰς λόγους ἡ ἀναβολὴ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ διαλόγου εἰς τὸν μετὰ τὴν Β' Βατικάνειον Σύνοδον χρόνον ἐνεκρίθη ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς Διασκέψεως. Ὑπομνησκόμεν ἐνταῦθα, ὅτι τὴν διὰ τούτων λόγους ἀναβολὴν τῆς ἐναρξέως τοῦ διαλόγου ὑπέδειξε πρώτη ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 15.10.1963, ζητήσασα ὅπως (α) ἡ ἐναρξίς τοῦ διαλόγου μετὰ τοῦ Βατικανοῦ μὴ γίνῃ πρὸ τῆς λήξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς συνεδριαζούσης Ρωμαιοκαθολικῆς Συνόδου, β) παρασχεθῶσιν ἐξηγήσεις, τί σημαίνει «ἐπὶ ἴσοις ὅροις» συζήτησις μετὰ τοῦ Βατικανοῦ, καὶ γ) καθορισθῇ ἡ ἔκτασις καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ διαλόγου τούτου μετὰ τοῦ Βατικανοῦ»⁴. Ἐπιτευχθείσης οὕτω συμφωνίας ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ καὶ οὐσιώδους θέματος τοῦ διαλόγου, ἀπέμεινε πρὸς διευθέτησιν ἐν μόνον δευτερεῦον σημεῖον, τὸ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξαγγελίας αὐτοῦ, ἐφ' οὗ τελικῶς ἐπῆλθε συμφωνία ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 13 Νοεμβρίου, καθ' ἣν ἀναγνωσθεῖσα ἑλληνιστί, ἀραβιστί καὶ ρωσιστί, ἐψηφίσθη ὁμοφώνως ἡ ἐπομένη τελικὴ ἀπόφασίς τῆς Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως:

«1. Ἡ ἀγία ἡμῶν Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διακηρύττει, ὅτι ἐπιθυμεῖ πάντοτε τὰς μεθ' ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν ἀγαθὰς σχέσεις ἐπ' οἰκοδομῇ τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν ἐν τῇ μιᾷ, ἀγίᾳ, καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ ρῆμα αὐτοῦ «ἵνα πάντες ἐν ὧσιν»⁵. 2. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ ἡ Α' ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ καλλιέργειας τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων⁶, ἡ δὲ Β' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀπεφάσισε κατ' ἀρχὴν, ἵνα προτείνῃ τῇ Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ διάλογον ἐπὶ ἴσοις ὅροις⁷. 3. Ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐπαναλαμβάνει τὴν ἤδη ἐκπεφρασμένην περὶ τοῦ θέματος τούτου τοῦ διαλόγου ἐπιθυμίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, μελετήσασα δὲ τὰ ἐπὶ μέρους τούτου, διεπίστωσεν, ὅτι πρὸς καρποφόρον ἐναρξίν ἐνὸς πραγματικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου παρίσταται ἡ ἀνάγκη τῆς δεούσης προπαρασκευῆς καὶ τῆς δημιουργίας τῶν

καταλλήλων συνθηκῶν. 4. Τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι ἐκάστη τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι ἐλευθέρη, ἵνα ἐξακολουθῇ, ἐξ ἑαυτῆς καὶ οὐχὶ ἐξ ὀνόματος συνόλης τῆς Ὀρθοδοξίας, καλλιεργοῦσα ἀδελφικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ πεποιθῆσει ὅτι τοιουτοτρόπως δύνανται ὅπως ἐξουδετερωθῶσι βαθμιαίως αἱ νῦν ὑφιστάμεναι δυσχέρειαι. 5. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ καὶ πρὸς καλυτέραν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἱεράς ταύτης ὑποθέσεως ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ὑποβάλλει ταῖς κατὰ τόπους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ἡμῶν τὴν εὐχὴν, ὅπως μελετήσωσι τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ θέματος τοῦ διαλόγου τούτου ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς, ἀνταλλάσσωσι δὲ μεταξὺ αὐτῶν τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτῶν καὶ πᾶσαν ἄλλην σχετικὴν πληροφορίαν...⁸. Ἐν τέλει ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀποφασίζει, ὅπως α) αἱ ἀποφάσεις αὗται καὶ τὸ μῆνυμα τῆς Διασκέψεως ὑποβληθῶσι τῇ Αὐτοῦ Θειοτάτῃ Παναγιότητι τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀγιωτάτοις Προκαθημένοις τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ β) πᾶσαι αἱ πληροφορίες περὶ τῶν ἐν τῇ Διασκέψει ἀποφασισθέντων παρασχεθῶσι ταῖς ἐνδιαφερομέναις Ἐκκλησίαις ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατὰ τὰ ὀρισθέντα, καταλλήλως».

Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ τῆς 13 Νοεμβρίου καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ σχεδίου τῆς ἀνωτέρου ἀποφάσεως, πρὸ δὲ τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῆς, ὁ γράφων ἐποίησατο τὴν διευκρίνησιν, ὅτι ἡ ἀνωτέρω φράσις τῆς 4 παραγράφου: «ἐκάστη ἐκ τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἶναι ἐλευθέρη, ἵνα ἐξακολουθῇ, ἐξ ἑαυτῆς καὶ οὐχὶ ἐξ ὀνόματος συνόλης τῆς Ὀρθοδοξίας, καλλιεργοῦσα ἀδελφικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας», σημαίνει σχέσεις ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου, οὐχὶ δὲ ἐπὶ δογματικῶν ζητημάτων, αἱ ἐπὶ τῶν ὁποίων συζητήσεις διεξαχθῶσιν ἀπὸ συμφώνου πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τῆς ὀρισθησομένης ὑπ' αὐτῶν κοινῆς διορθόδοξου θεολογικῆς ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδικῶν, τῆς τελικῆς ὁμοφώνου ἐγκρίσεως αὐτῶν ἀποκειμένης ἀπάσις ταῖς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ἐν Πανορθόδοξῳ Συνόδῳ ἐπισκόπων. Μετὰ συζήτησιν δὲ ἐνεκρίθη δῆλως τοῦ προέδρου τῆς Διασκέψεως, ὅπως περιληφθῇ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς αὐτῆς ἡ διευκρίνησις, ὅτι ἡ φράσις «καλλιεργοῦσα σχέσεις κλπ. δὲν ἐννοεῖ τὰ δογματικὰ ζητήματα», δι' ἃ ἀπαιτεῖται βεβαίως τὸ ὁμόφωνον καὶ σύμφηφον πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν⁹.

8. Ἐπονται αἱ ὑπ' ἀριθ. 6 καὶ 7 ἀποφάσεις περὶ τοῦ διαλόγου τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀγγλικανικῆς καὶ Παλαιοκαθολικῆς, αἵτινες δημοσιεύονται κατωτέρω κεχωρισμένως.

9. Πέραν τούτου ὅμως ἡμεῖς εἶχομεν ἐπιφυλάξεις καὶ ἐπεθυμοῦμεν νὰ γίνωσι διευκρινήσεις ἐπὶ τῆς ὅλης διατυπώσεως τῆς ἐν λόγῳ παραγράφου, ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων σημείων τοῦ σχεδίου τῆς ἀποφάσεως, ὅπερ ἠγνοοῦμεν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν πλέον νὰ προκαλέσωμεν γενικὴν συζήτησιν, λόγῳ τοῦ προκεχωρημένου τῆς ὥρας καὶ τῆς σημειωθείσης ἐντάσεως. Τόσον ὅμως σοβαραὶ ἀποφάσεις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λαμβάνωνται ἐν σπουδῇ τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ καθ' ὃν τρόπον ἐλήφθη αὕτη, ἀνευ δὲ μακρῶς ἐλευθέρως συζή-

4. Βλέπ. Ἰω. Καρμίρη, Ὀρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, τεῦχος I, σ. 43.

5. Ἰωάν. 17, 21.

6. Ἰω. Καρμίρη, Ἡ Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου, σ. 17.

7. Ἰω. Καρμίρη, Ὀρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, τεῦχος 1, σ. 41. «Ἐκκλησία» 40 (1963) 516/7. «Ἀπόστολος Ἀνδρέας» 13 (1963) φύλ. 639, σ. 1.

Ἡ σύνταξις τοῦ σχεδίου τοῦ κειμένου τῆς ἀνωτέρω περὶ τοῦ διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀποφάσεως εἶχε ἀνατεθῆ ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 10 Νοεμβρίου εἰς εἰδικὴν συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν ἐκ τοῦ μητροπολίτου Μύρων Χρυσοστόμου (Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου), τοῦ μητροπολίτου Καρθαγένης Παρθενίου (Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας), τοῦ μητροπολίτου Χαλεπίου Ἡλίας (Πατριαρχείου Ἀντιοχείας), τοῦ μητροπολίτου Κυριακουπόλεως Ἀριστοβούλου (Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων), τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βρυξελλῶν Βασιλείου (Πατριαρχείου Ρωσίας) καὶ τῶν καθηγητῶν Σ. Γκόσεβιτς (Πατριαρχείου Σερβίας), Ν. Νικολάεσκου (Πατριαρχείου Ρουμανίας) καὶ Α. Ἀλιβιζάτου (Ἐκκλησίας Ἑλλάδος). Ἄλλ', ὡς ἀνεμένετο, τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης προσέκοιπεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας, καθ' ὅσον δὲν εἶχε εἰσέτι ὀλοκληρωθῆ καθολικὴ ἐπὶ πάντων τῶν σημείων συμφωνία ἐκ μέρους πασῶν τῶν ἀντιπροσωπειῶν, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον παρῆσθη ἀνάγκη νὰ ἀναλάβῃ μετ' ὀλίγον τὸ ἔργον αὐτῆς ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν προέδρων τῶν ἀντιπροσωπειῶν, ἥτις καὶ ἤγαγεν αὐτὸ εἰς πέρας τὴν 13 Νοεμβρίου¹⁰.

Γενικώτερον δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι, καίτοι καθ' ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ βασικοῦ θέματος τῆς διεξαγωγῆς θεολογικοῦ διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας εὐρέθησαν σύμφωνοι πᾶσαι αἱ ἀντιπροσωπεῖαι, ἐν τούτοις ἡ διατύπωσις τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως προσέκρουσεν εἰς ἱκανὰς δυσχερείας γενικοῦ χαρακτῆρος καὶ δὴ καὶ τοπικοῦ τοιοῦτου διὰ πολλὰς ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας. Ὡς ἤδη ὑπὸ ἠγνίχθημεν, ἡ κυριώτερα διχογνωμία ἐξεδηλώθη ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐνάρ-

τήσεως ὑφ' ὧν τῶν συνέδρων τοῦ κειμένου αὐτῶν, ἐγκαίρως διανεμομένου αὐτοῖς πρὸς μελέτην καὶ τυχὸν διόρθωσιν καὶ συμπλήρωσιν. Ἄλλως τε ἡ διανομὴ τῶν κειμένων εἶχε ἀποφαινομένη ἤδη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 3 Νοεμβρίου.

10. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡμεῖς ὑπεβάλομεν ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 10 Νοεμβρίου καὶ ἅμα τῇ ὀνομασίᾳ τῆς ἀρχικῆς συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς πρότασιν περὶ ἀλλαγῆς τῆς συνθέσεως αὐτῆς, ὑποδείξαντες ὅτι θὰ ἦτο σκοπιμώτερον νὰ ἀποτελεσθῇ αὕτη ἐκ τῶν ὑπευθύνων προέδρων τῶν ἀντιπροσωπειῶν, ἅτε δυναμένων νὰ ἐνεργήσωσι ταχύτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον. Ἄλλ' ὁ πρόεδρος ἔσπευσε νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ἡμετέραν ὑπόδειξιν ὡς «νέαν πρότασιν», ἣν ἀπέφυγε νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Διασκέψεως, καίτοι υἰοθέτησεν αὐτὴν μετ' ὀλίγον καὶ ὁ μητροπολίτης Δένιγγραντ Νικόδημος. Καὶ ὅμως εἶχε ἤδη γίνεσθαι φανερόν ἐκ τῆς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης συζητήσεως, ὅτι ἡ καταρτισθεῖσα συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἔργον τῆς, πράγματι δὲ μετ' ὀλίγον ἐπεβλήθη ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ ὑποκατάστασις αὐτῆς ὑπὸ τῆς προταθείσης ὑφ' ἡμῶν Ἐπιτροπῆς τῶν προέδρων. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ἀπόλετο πολὺτιμος χρόνος, καθ' ὃν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξευρίσκετο ὑπὸ τῶν προέδρων τῶν ἀντιπροσωπειῶν τύπος τῆς συμφωνίας, καθὼς ἐγένετο μὲν τῆς 13 Νοεμβρίου, καὶ οὕτω θὰ ἀπεφεύγετο ἴσως τὸ δημιουργηθῆν καὶ σχολιασθῆν δυσμενῶς ὑπὸ τοῦ Τύπου διήμερον κενόν, ὅπερ ἐξέθεσε τὴν Διάσκεψιν δημοσίᾳ, ἐπὶ πλέον δὲ ἡμῶν αὐτῶν νὰ συζητήσῃ εὐρύτερον καὶ βαθύτερον, ὡς ἐπεβάλλετο, καὶ τὰ ἕτερα δύο θέματα αὐτῆς περὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Παλαιοκαθολικῆς ἀφ' ἑτέρου, ἅτινα συνεζητήθησαν μόνον ἐν ταῖς οἰκείαις Ἐπιτροπαῖς ἐν σπουδῇ.

Ξεῶς τοῦ διαλόγου, τονισθέντος ὅτι σήμερον δὲν εἶναι προητοιμασμένη ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία νὰ ἀρχίσῃ τὸν διάλογον, οὐ μόνον ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς προπαρασκευῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐξ ἐπόψεως ψυχολογικῆς προπαρασκευῆς τῶν Ὁρθοδόξων λαῶν, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἔχουσι συσσωρευθῆ πολλὰι πικρίαὶ καὶ προκαταλήψεις καὶ ἐχθρότητες ἐκ τῆς ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ἐχθρικῆς κατ' αὐτῶν στάσεως τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἀσκηθέντος εἰς βάρος αὐτῶν ἀθεμίτου καὶ ἀντιχριστιανικοῦ προσηλυτισμοῦ, ἰδίως διὰ τῆς κακεμφάτου καὶ καταδεδικασμένης ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ συνειδήσει «Οὐνίας». Ἐφ' ἧ καὶ ἠξιώθη ἡ ὀλοσχερῆς ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῶν Ὁρθοδόξων χωρῶν πάντων τῶν Οὐνιτῶν πρακτῶρων καὶ προπαγανδιστῶν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ διαλόγου καὶ ἡ ὑπαγωγή καὶ συσσωμάτωσις τῶν λεγομένων Οὐνιτικῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, διότι «Οὐνία καὶ διάλογος εἶναι ἀσυμβίβαστα ταυτοχρόνως, ὡς ρητῶς ἐτονίσθη ὑπὸ προέδρου Ὁρθοδόξου ἀντιπροσωπείας¹¹. Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ παύσῃ νὰ θεωρῇ τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ὡς «terras missionis», διότι ὁ προσηλυτισμὸς εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν διάλογον, συνέχισεν ὁ αὐτὸς πρόεδρος, ὑπὸ τὰς ἐπιδοκιμασίας πάντων τῶν συνέδρων. Ἐπομένως εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη, ὅπως διὰ τούτου καὶ ἄλλων μέτρων δημιουργηθῶσι προηγουμένως αἱ κατάλληλοι ἐκεῖναι συνθήκαι καὶ τὸ εὐνοϊκὸν κλίμα, ὑφ' ὧν θὰ διηκολύνετο καὶ προῆγετο ὁ διάλογος διὰ νὰ καταστῇ καρποφόρος. Ἐπὶ πλέον, καθ' ἡμᾶς, «ὁ διάλογος ἤρτηται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν τελικῶν ἀποφάσεων τῆς Β' Βατικανεῖου Συνόδου ἐπὶ τῶν συζητουμένων εἰσέτι δύο κεφαλαιωδισταίων θεμάτων περὶ Ἐκκλησίας καὶ περὶ Οἰκουμενισμοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς προτάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ ἐνάρξεως διαλόγου «ἐπὶ ἴσοις ὅροις». Ὅθεν δέον ὅπως «ἡ Β' Βατικανεῖος Σύνοδος χωρήσῃ εἰς ἀποφασιστικὰς φιλενωτικὰς χειρονομίας καὶ ἀποφάσεις, ἱκανὰς δὲ δημιουργήσῃ τὸ κατάλληλον καὶ εὐνοϊκὸν κλίμα διὰ τὴν διεξαγωγὴν καρποφόρου θεολογικοῦ καὶ ἐνωτικοῦ διαλόγου «ἐπὶ ἴσοις ὅροις» μεταξύ Ὁρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν»¹². Τοῦτο ὅμως δὲν ἐπέτυχε δυστυχῶς μέχρι τοῦδε ἡ Β' Βατικανεῖος Σύνοδος, ἀλλ', ὡς ἐλέχθη ἐν τῇ Γ' Πανορθοδόξῳ Διασκέψει, ἐπέτυχε μᾶλλον τὸ ἀντίθετον διὰ τῶν λεχθέντων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Συνόδου καὶ μάλιστα διὰ τῶν ὑποστηρικθέντων ὑπὸ τοῦ Πάπα Παύλου ΣΤ' ἐν τῷ μηνύματι ἀπὸ τῆς Βηθλεέμ, ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ «Ecclesiam suam» καὶ ἐν τοῖς ἐναρκτηρίοις τῆς β' καὶ γ' περιόδου τῆς Συνόδου λόγοις του. Διὰ τούτων καὶ διὰ τῆς «Οὐνίας», ἐτονίσθη ὑφ' ἑτέρου συνέδρου, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἀποδεικνύεται, ὅτι δὲν εἶναι προπαρασκευασμένη νὰ συνάψῃ διάλογον

11. Βλέπ. καὶ Ἰ. ω. Κ. α. ρ. μ. ἰ. ρ. η., μ. ν. ε. σ. 45 ἐξ. Σημειώ-
τεον ὅτι ὀρθόδοξος σύνοδος ἐν τῇ Διασκέψει ἐζήτησε τὴν ἀνα-
θεώρησιν τῶν ἀποφασισθέντων καὶ λεχθέντων κατὰ τὴν τρίτην
φάσιν τῆς Β' Βατικανεῖου Συνόδου περὶ τῶν Οὐνιτικῶν Ἐκ-
κλησιῶν καὶ προαγωγῆς τοῦ προσηλυτιστικοῦ ἔργου αὐτῶν.

12. Αὐτόθι, σ. 45, 139.

μετά τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς τὸν ἔννοεῖ ἡ τελευταία αὕτη.

Ἄλλ' ἰδιαιτέρως δέον νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ ἀπόλυτος ἀνάγκη, ὅπως ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀναθεωρήσῃ ριζικῶς τὴν ἀξίωσιν περὶ ἑαυτῆς, ὡς τῆς μόνης ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὴν ἀξίωσιν περὶ «ἐπιστροφῆς» εἰς αὐτὴν πασῶν τῶν μὴ ρωμαϊκῶν Ἐκκλησιῶν — καὶ ἴσρα καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας! — καὶ πάντων τῶν «κεχωρισμένων ἀδελφῶν», καὶ παραδοχῆς ὑπ' αὐτῶν πάντων τῶν λατινικῶν δογμάτων, καὶ μάλιστα τοῦ κυριωτέρου αἰτία τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαίρεσεως γενομένου καὶ μεγαλυτέρου ἔμποδιου τῆς ἐπανένωσεως ὄντος ἀπολυταρχικοῦ πρωτείου ἐξουσίας τοῦ Πάπα μετὰ τοῦ ἀλαθῆτου αὐτοῦ. Ἡ ἀξίωσις αὕτη προῦβλήθη πολλάκις ἐν τῇ Β' Βατικανείῳ Συνόδῳ καὶ ἔξω αὐτῆς, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Παπῶν Ἰωάννου ΚΙ' καὶ Παύλου ΣΤ' ¹³, ὅστις μάλιστα ἐπανάλαβε ταύτην καὶ ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ του «Ecclesiam suam» τῆς 6.8.1964¹⁴, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ λόγῳ του κατὰ τὴν τρίτην περίοδον τῶν ἐργασιῶν τῆς Β' Βατικανείου Συνόδου τῆς 14.9.1964¹⁵. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα σημαίνουσιν ἄρνησιν τῆς ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων ἀπαιτουμένης ἀπολύτου ἰσοτιμίας μεταξὺ τῶν δύο πρεσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν, ὄντα παντελῶς ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ

13. Βλέπ. αὐτόθι, σ. 17 ἔξ.

14. Βλέπ. «Herder — Korrespondenz» 18 (1964) 582. Ἐπ' αὐτῆς προσφάτως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς Ἰάκωβος ἐδήλωσεν: «Pope Paul's «Ecclesiam Suam» Encyclical is marked by a polite attempt on the one hand to reconcile the courageous ecumenism of John XXIII with the traditional Roman Catholic ecumenism; and on the other to introduce a new concept of dialogue or relationship with all Christian and non-Christian peoples, tinged with a very peculiar solution of syncretism. Pope Paul's ecumenism introduces the term «unificatio» as a substitute for unity or union, for he seems to have come to the conclusion that unificatio or cooperating with other Christian Churches as well as non-Christian religions is the sole practical target at which unity-inspired Christian endeavors should aim at present. The Ecumenical Patriarchate which has held this view since 1920, when it first appealed to Christian Churches for «a communion (Koinonia) of Churches» has, I am sure, very little reason to react enthusiastically to Paul's encyclical, for time is so short and the hour is late for regression. The Orthodox Christians in this country feel that unity cannot be furthered by withdrawing the advance guard or reinforcing old positions. Catholic universalism and the monologue type of dialogue which will project in a new light the Roman doctrine and view of Christian truth may, I fear, do a disservice to the cause of Church unity.» («Ὁρθόδοξος Παρατηρητής» Ν. Ὑόρκης 30 (1964) 277).

15. Κατ' αὐτὴν ὁ Πάπας ὠμίλησε περὶ ἑαυτοῦ ὡς κατόχου τῆς πλήρους δυνάμεως καὶ ἐξουσίας ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας, ὡς διαδόχου τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀληθοῦς κυβερνήτου τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἣν συγκεφαλαιῶσεν ἐν τῷ προσάφῳ καὶ τῷ ἀξιωματικῷ αὐτοῦ, ἐχαράκτηρισε δὲ ὡς ἀληθῆ Ἐκκλησίαν μόνον τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν, τὰς δὲ ἄλλας ὡς διαφόρους χριστιανικὰς ὁμολογίας ἢ κοινότητες, καὶ ὡς κέντρον τῆς ἐνώσεως αὐτῶν ἐχαράκτηρισε τὸν τάφον τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐν Ρώμῃ! Βλέπ. «Herder-Korrespondenz» 19 (1964) 42/6. Βλέπ. καὶ προσλαλίαν αὐτοῦ τῆς 29.9.1964 πρὸς τοὺς Παρατηρητὰς, αὐτόθι σ. 91.

διαλόγου «ἐπὶ ἴσοις ὅροις», ὡς καὶ πρὸς τὴν ἀξίωσιν τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ «μία, ἅγια, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία» τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν κανονικὴν καὶ ἀδιάκοπον συνέχειαν καὶ ἐπιβίωσιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων μέχρι σήμερον, πρὸς ἣν καὶ ταυτίζεται. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία νὰ προβάλλῃ τὰς ἀνωτέρω ἀξιώσεις ἐξ ἑνὸς καὶ ἐξ ἑτέρου νὰ ἐπιθυμῇ καὶ ἐπιδιώκῃ εἰλικρινῶς ἰσότημον διάλογον μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἀδυνατεῖ βεβαίως νὰ ἐκπέσῃ τῆς ἰδίας περιωπῆς καὶ τῆς ἀποθησαυρισθείσης ἐν αὐτῇ καὶ ἀναλλοιώτου φυλασσομένης παρακαταθήκης τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθείας; Προφανῶς ἡ ἔννοια τοῦ «ἐπὶ ἴσοις ὅροις» διαλόγου ἀποκλείει τὴν παπικὴν ἀξίωσιν περὶ πρωτείου ἐξουσίας ἐπὶ τῆς ἔκπαλαι ἐλευθέρως καὶ πατριαρχικῶς καὶ συνοδικῶς ὀργανωμένης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐτόνισεν ὀρθῶς ὀρθόδοξος θεολόγος ἐν τῇ Διασκέψει.

Βεβαίως ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία, στοιχοῦσα τῇ θεῖᾳ βουλῇ καὶ ἐπιταγῇ, ἐπιθυμεῖ τὸν διάλογον μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἔννοεῖ αὐτὸν ὡς δυνάμενον νὰ διεξαχθῇ ἐν ἀπολύτῳ ἰσοτιμίᾳ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων κοινῶν πηγῶν, μακρὰν δὲ τῶν μετὰ τὰς ἑπτὰ πρώτας Οἰκουμενικὰς Συνόδους λατινικῶν νεοδιδασκαλιῶν καὶ ἄνευ ὑποχωρήσεων καὶ συμβιβασμῶν ἐπὶ τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων. Αἱ δογματικαὶ διδασκαλίαι καὶ γενικῶς αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς Ὁρθοδοξίας δέον νὰ παραμείνουν ἀπολύτως σεβασταὶ καὶ ἀμετακίνητοι, καὶ δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ παραμείνουν ὄντως, ἀντὶ πάσης θυσίας, ἀμετακίνητοι καὶ ἀναλλοίωτοι, συμφῶνως πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐπιβάλλεται, ὅπως ἀποσαφηνισθῇ καὶ συμφωνηθῇ ἐκ τῶν προτέρων, ἂν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπολύτου καὶ οὐσιαστικῆς ἰσοτιμίας ἐν τῷ διαλόγῳ. Ἡμεῖς δηλοῦμεν, ὅτι πάντες οἱ Ὁρθόδοξοι τρέφομεν βεβαίως ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς δυτικοὺς χριστιανοὺς καὶ προσευχόμεθα ἀδιαλείπτως ὑπὲρ τῆς μετ' αὐτῶν (καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως), ἀποφασισμένοι νὰ εἰσέλθωμεν εἰς ἐνωτικὸν μετ' αὐτῶν διάλογον, ἀλλ' εἴμεθα ἐξ Ἰσοῦ ἀποφασισμένοι νὰ διεξαγάγωμεν αὐτὸν ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἀποκλίσεως ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ὀρθοδόξου δογματικῆς πίστεως, πιστεύοντες ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τῆς χριστιανικῆς ἐνώσεως δέον νὰ θεμελιωθῇ ἀσφαλῶς ἐπὶ δύο βάθρων: τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀληθείας. Ὅχι μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀγάπης, ἀλλ' ἅμα καὶ τῆς ἀληθείας, διότι ἄνευ τῆς ἀληθείας περὶ τὴν πίστιν ἡ ἀγάπη θὰ μετεβάλλετο εἰς ἀπλοῦν σχῆμα λόγου, δίχα ἐρείσματος καὶ περιεχομένου, ἢ δὲ τυχὸν θεμελιώσεως τῆς ἐνώσεως μόνον ἐπὶ τῆς ἀγάπης θὰ ὠδήγει εἰς τὴν κατάρρευσιν τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος, τοῦ ἐπ' ἐκφοτέρων ἐρειδομένου. Διὰ ταῦτα ἀνάγκη πᾶσα, ὅπως ἐπιτευχθῇ ἀληθὴς ἐσωτερικὴ ἐν τῇ αὐτῇ πίστει καὶ τῇ μιᾷ ἀληθείᾳ ἐνωσις, ὅποτε αὕτη δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ ἐκδηλωθῇ κατ' ἀνάγκη

Η ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΝ ΕΝΩΣΙΝ

Γ'.

Τῇ Κυριακῇ, 11ῃ Ὀκτωβρίου, μετὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς Θείας Λειτουργίας εἰς τὸν ἱ. ναὸν τοῦ ἁγ. Ποιμένος ἐν Μόσχᾳ, τῇ συνοδείᾳ τοῦ κ. Παύλου Ἀλεξάνδροβιτς περιηγήθημεν μὲ ταξὶ ὑπὸ βροχὴν τὴν παλαιὰν καὶ νέαν Μόσχαν καὶ ἐλάβομεν μίαν ἰδέαν τῆς πόλεως. Ἐγνωρίσαμεν τὰς εὐρείας νέας λεωφόρους τῆς σοβιετικῆς πρωτεύουσας, τὰς ἀνεγειρομένας ἐν αὐτῇ παλυκατοικίας, αἵτινες χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων συχνάκις διὰ κήπων καὶ πάρκων, τοὺς οὐρανοξύστας τῆς, τὰς πλατείας καὶ τὰ ἀγάλματά τῆς, τὰ ξενοδοχεῖα, τὰ μουσεῖα, τὰ θέατρα, τοὺς κήπους καὶ τοὺς ἐμπορικοὺς τῆς δρόμους. Ἐπίσης ἔσχομεν τὴν πρώτην ἐξωθεν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐπιβλητικοῦ συγκροτήματος οἰκοδομημάτων τοῦ νέου Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας. Τὸ κεντρικὸν κτίριον, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ σοβιετικὸς ἀστὴρ, ἔχει 34 ὀρόφους! Πέριξ τοῦ Πανεπιστημίου ὑπάρχουν ἐκτεταμένα ὠραῖα πάρκα, εἰς τὰ ὁποῖα προσδίδουν χαρακτηριστικὸν τόνον πολλὰ βαθυπράσινα ἔλατα.

Μετὰ τὴν ὑπὸ βροχὴν περιήγησιν ταύτην ἐγευματίσαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Ὀστανκίνο» καὶ ἐν συνεχείᾳ πάλιν ὑπὸ βροχὴν κατηρθύνθημεν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Κρεμλίνου. Μὲ ἀληθῆ διέγερσιν ἀνεμόμενον τὰ γνωρίσαμεν τὸ κέντρον ὁλοκλήρου τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως καὶ τὴν πνευματικὴν ἐστίαν τῶν κομμουνιστῶν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Ἡ Μόσχα καὶ τὸ Κρεμλῖνον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χωρισθῶν ἀπ' ἀλλήλων. «Ἡ καρδιά τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ὀνομάζεται Μόσχα καὶ ἡ καρδιά τῆς Μόσχας εἶναι

τὸ Κρεμλῖνον». Τὸ Κρεμλῖνον (κρέμλ—φρούριον) ὑφύεται ἐπὶ ἑνὸς πετρώδους λόφου, εὐρισκομένου ὑπεράνω τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μοσχόβα. Ὑπὸ τὴν σκοτεινὴν καὶ βαρεῖαν φθινοπωρινὴν ἀτμόσφαιραν, ἡ ὁποία καθίστα πλέον ἐπιβλητικὰ τὰ βαθυπράσινα ἔλατα τῆς περιοχῆς τοῦ Κρεμλίνου, ἐπλησίασαμεν πρὸς αὐτό. Ἡ ἐξωτερικὴ λιτότης καὶ μεγαλοπρέπειά του εἶναι τι τὸ συναρπαστικόν. Τὸ πλῆθος τῶν οἰκοδομημάτων διαφόρων ρυθμῶν καὶ ἐποχῶν, οἱ λαμπροὶ ναοὶ τῆς τσαρικῆς ἐποχῆς μὲ τὴν ἰδιάζουσαν ρωσικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχιτεκτονικὴν, οἱ ἀπαστράπτοντες σταυροὶ καὶ τροῦλλοι τῶν ναῶν τούτων καὶ τὰ ἐπὶ τῶν πύργων σοβιετικὰ ἄστρα εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ συνθετικὰ στοιχεῖα τῆς μεγαλοπρεπειᾶς τοῦ Κρεμλίνου. Μόλις ἐφθάσαμεν εἰς τὴν περιοχὴν του καὶ ἀντικρύσαμεν πάντα ταῦτα, ἀμέσως ἦλθον εἰς τὸν νοῦν μου οἱ λόγοι τοῦ μεγάλου ἱεροκήρυκος Billy Graham «Μιὰ ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἀντιφάσεις στὴ Ρωσία εἶναι ὅτι βλέπει κανεὶς σταυροὺς πάνω σ' ἐκκλησίες, σὲ πολλὰ μέρη, καὶ ἀκόμα στὸ Κρεμλῖνο ὑπάρχουν σταυροί, πού συμβολίζουν τὴν νίκη τοῦ Χριστοῦ πάνω στὸ κακό. Ἔτσι ἀκόμα καὶ στὸ Κρεμλῖνο ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ βρίσκεται ἀντιμέτωπος μὲ τὸ Κόκκινο Ἄστρο».

Τὸ συγκρότημα τοῦ Κρεμλίνου, ὡς ἐγράφη ἤδη παρ' ἡμῶν, ἀποτελεῖ σχῆμα ἐξάγωνον καὶ δεσπόζει τῆς ρωσικῆς πρωτεύουσας. Ἡρξάτο τοῦτο ὀχυροῦμενον ἀπὸ τοῦ 1280 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Ἀξεξάνδρου Νιέβσκι, τοῦ Δανιὴλ Ἀλεξάνδροβιτς, ὅστις κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡγειρεν ἐν Κρεμλίνω τὸ πρῶτον ἀνάκτορον. Περιώνυμον κατέστη

κὴν καὶ εἰς ἐξωτερικὴν ἐν ἀγάπῃ ἔνωσιν καὶ ἀδελφότητα, ἵνα ὀδηγήσῃ ἐν τέλει καὶ εἰς τὴν μυστηριακὴν κοινωνίαν (intercommunio) μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπομένως ματαιοπονοῦσιν ὅσοι τυχόν ἐπιδιώκουσιν ἀντιστροφὴν τῶν ὄρων, ἣν ἀδυνατοῦσι βεβαίως νὰ ἀποδεχθῶσιν οἱ Ὀρθόδοξοι.

Προσθετήτω ἐν τέλει, ὅτι ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως τῆς Διασκεψέως καὶ ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος ἐδήλωσε τὰ ἑξῆς: «Ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις ὀρθῶς ἀπεφάσισεν, ὅτι διὰ τὴν ἑναρξίν τοῦ διαλόγου παρίσταται ἀνάγκη τῆς δεούσης προπαρασκευῆς καὶ δημιουργίας τῶν καταλλήλων συνθηκῶν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἱκανοποιεῖ ἀπολύτως τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος. Τόσον ἡ Ἱερά Σύνοδος, ὅσον καὶ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἶχον καθοδηγήσει περὶ τούτου τὴν ἀντιπροσωπεῖαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία μετέβη εἰς Ρόδον. Ἡ θέσις ἡμῶν ἐναντι τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν εἶναι σαφῶς διατετυπωμένη. Ἀναμένομεν ἐνδειξίν καλῆς θελήσεως

ἐκ μέρους τοῦ Βατικανοῦ, ἡ ὁποία μέχρι στιγμῆς δὲν ἐφάνη. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐμμένει εἰς τὰ προνόμια του περὶ ἀλάθητου καὶ «πρωτείου». Εἰς τὴν πρόσφατον ἐγκύκλιον αὐτοῦ τονίζει, ὅτι ἀπατώνται ὅσοι πιστεύουσιν, ὅτι ἡμεῖς θὰ ἀποστῶμεν τῶν προνομίων ἡμῶν, τὰ ὁποῖα θεόθεν ἐδόθησαν διὰ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου». Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν εἶναι εὐκολὸς ὁ διάλογος ἐν «ἴσους ὄροις»¹⁶.

Τοσαῦτα περὶ τοῦ πρώτου θέματος τῆς Γ' Πανορθόδοξου Διασκεψέως, τ. ἔ. τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῆς Ὀρθόδοξου Καθολικῆς καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἰδωμεν νῦν τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς περὶ τοῦ δευτέρου θέματος, τ. ἔ. τοῦ διαλόγου μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ περὶ τοῦ τρίτου θέματος αὐτῆς, τ. ἔ. τοῦ διαλόγου μετὰ τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΜΙΡΗΣ
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ ἁγ. Σεργίου ἐν Ζαγκόρσκ.

Προσέλευσις τῶν πιστῶν εἰς τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν ἐν Ζαγκόρσκ. Ἡ πίστις καὶ εὐλάβεια τῶν Ρώσων πιστῶν εἶναι ὀφθαλμοφανής.

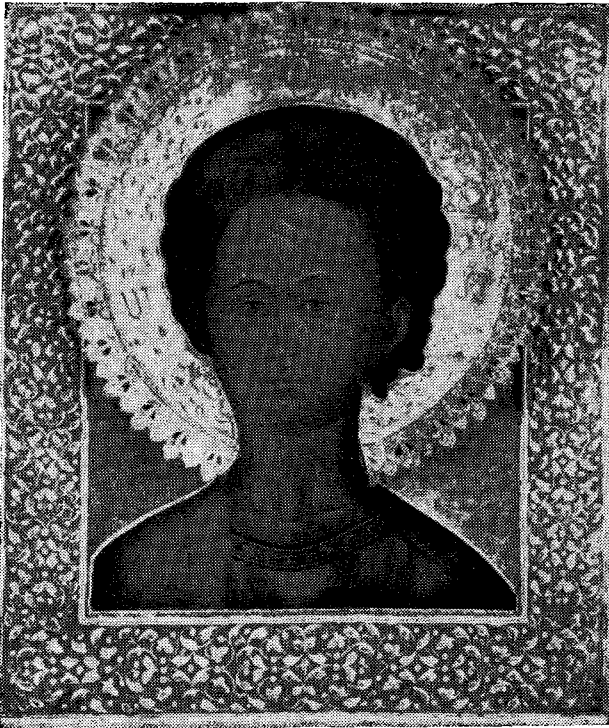
Ναός του Λένινγκραντ, κατοπτριζόμενος εις ἓν ἀπὸ τὰ πολλὰ κανάλια τῆς πόλεως.

τὸ Κρεμλίον ἀφ' ἧς τῶ 1328 ὁ μέγας ἡγεμὼν Γεώργιος Δανιήλοβιτς μετέφερε τὴν ἔδραν τῆς ἡγεμονίας του ἀπὸ τοῦ Βλαδιμίρ εἰς Μόσχαν καὶ περιέβαλε τὸ Κρεμλίον διὰ ξυλίνου τείχους... Μετὰ τὴν γενομένην πυρκαϊάν κατὰ τὸ 1355, ἥτις κατεβρόχθισεν ὀλόκληρον τὴν πόλιν, ὁ μέγας ἡγεμὼν Δημήτριος Ἰβάνοβιτς Ντονσκόι ἀνήγειρε τὸ Κρεμλίον ἐπὶ εὐρυτέρου σχεδίου, ἀλλ' ἡ ὀριστικὴ αὐτοῦ μορφή ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Τσάρου Ἰβάν Γ', ὅστις κατέστησεν αὐτὸ τὸ περιφανέστερον ἴδρυμα τῆς ὑπὸ τὸ σκήπτρον του ἐνωθείσης Ρωσίας. Ἦγειρεν ἐντὸς αὐτοῦ περικαλλεῖς ναοὺς, μονὰς, ἀνάκτορα, μέγαρα καὶ πύργους. Νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ τελευταίου δεσπότη τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου, ἠθέλησεν, ὡς κληρονόμος τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, νὰ δώσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του τὴν βυζαντινὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ μετεκάλεσεν ἐξ Ἰταλοῦς εἰδικοὺς ἀρχιτέκτονας».

Ἡ Σοβιετικὴ Κυβέρνησις ἀνεστήλωσε τὰ οἰκοδομήματα τοῦ Κρεμλίνου καὶ ἐστόλισε πέντε ἐκ τῶν πύργων του με ἀκτινοβολοῦντα ἐρυθρὰ ἄστρα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ζυγίζει ἓνα τόννον καὶ ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν ἔχει μέγεθος περίπου 4 μέτρων. Ὁ ὠραιότατος καὶ ἐπιβλητικώτατος τῶν πύργων τοῦ Κρεμλίνου εἶναι ὁ πύργος Spasski, ὅστις εἶναι γνωστὸς διὰ τῶν μελωδικωτάτων ἤχων τῶν κωδῶνων του, οἱ ὅποιοι ἤχοι κατὰ τὸ μεσονύκτιον μεταδίδονται εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον ὑπὸ τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ τῆς Μόσχας.

Εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Κρεμλίνου εὐρίσκεται μία πλατεῖα, περιβαλλομένη ὑπὸ καθεδρικῶν ναῶν. Ὁ μέγιστος τούτων εἶναι ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (Uspenski-Kathedrale) με τοὺς πέντε χρυσοὺς τροῦλλους του καὶ τὸν θαυμάσιον ἐσωτερικὸν καλλωπισμὸν του. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχουν πολλαὶ ἑκατοντάδες εἰκόνων, διάφορα ἱερά λείψανα καὶ τὰ λείψανα τῶν ἀρχιεπισκόπων καὶ τῶν πατριαρχῶν τῆς Ρωσίας. Ἐπειτα εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν ἀρχαγγέλων (Archangelski Kathedrale), ἥτις ἀνήγερθη τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Alvis Nowi, κεύρισκονται τάφοι μεγάλων ἡγεμόνων καὶ Τσάρων μέχρι τοῦ Μεγάλου Πέτρου, καλυπτόμενοι ὑπὸ καλυμμάτων κοσμουμένων διὰ μαργαριτῶν καὶ ἀδαμάντων, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία εἶναι μυθώδης». Ἐξ ἄλλου ἡ μητρόπολις τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (Blagowestschenski-Kathedrale), (ιε'-ις' αἰῶν) «διεκοσμήθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Ἀνδρέου Ροῦμπλεφ καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Ἐντικέγιεφ καὶ τῶν μαθητῶν του». Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ παλαιὸν μέγαρον τῶν πατριαρχῶν μετὰ τοῦ ναοῦ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων, ἐνθα διασώζονται αἱ ἀμφιέσεις τῶν πατριαρχῶν, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ μία κομισθεῖσα ἐκ βυζαντίου, καλυπτομένη ὑπὸ πολλῶν χιλιάδων μαργαριτῶν καὶ κεῖς ἦν εἶναι κεντημένοι αἱ εἰκόνες τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου, τῆς συζύγου του Ἄννης, τοῦ πατριάρχου Νείλου καὶ τοῦ Φωτίου, γύρωθεν δὲ αὐτῆς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως» (Θ. Βελιανίτου, Κρεμλίον ἐν Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τόμ. ιε', σελ. 142). Εἰς τὸ Κρεμλίον διατηροῦνται δεκάδες ναῶν καὶ τὰ μοναστήρια τῶν Θαυμάτων καὶ τῆς Ἀναλήψεως. Εἰς τὴν συνολικὴν ἀρχιτεκτονικὴν εἰκόνα τοῦ Κρεμλίνου δεσπόζει τὸ περίφημον κωδωνοστάσιον «Μέγας Ἰβάν» («Iwan Weliki»), ὕψους 81 μ., ἐπιχρυσωμένον διὰ καθαροῦ χρυσοῦ, μετὰ τοῦ μεγίστου κώδωνος τοῦ κόσμου.

Ὡς ἐν τῶν ὠραιωτάτων οἰκοδομημάτων τοῦ ιη' αἰῶνος εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ ρώσου M.F. Kasakow ἀνεγερθὲν οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου ὁ μέγας πράσινος τροῦλλος με τὴν κυματίζουσαν σημαίαν τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως εἶναι μακρόθεν ὁρατός. Ἐνταῦθα εὐρίσκεται ἡ ἔδρα τῆς Σοβιετικῆς Κυβερνήσεως, τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ἐνταῦθα εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον εὐρίσκεται τὸ γραφεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Wladimir Iljitsch Lenin διηύθυνε τὸ κομμουνιστικὸν κόμμα καὶ τὸ ἔργον τῆς διαδόσεως τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἐνταῦθα ἐπεσκέπτοντο αὐτὸν ἐργάται, χωρικοί, ἐπιστήμονες,

ΧΡΙΣΤΟΣ EMMANOYΘHA

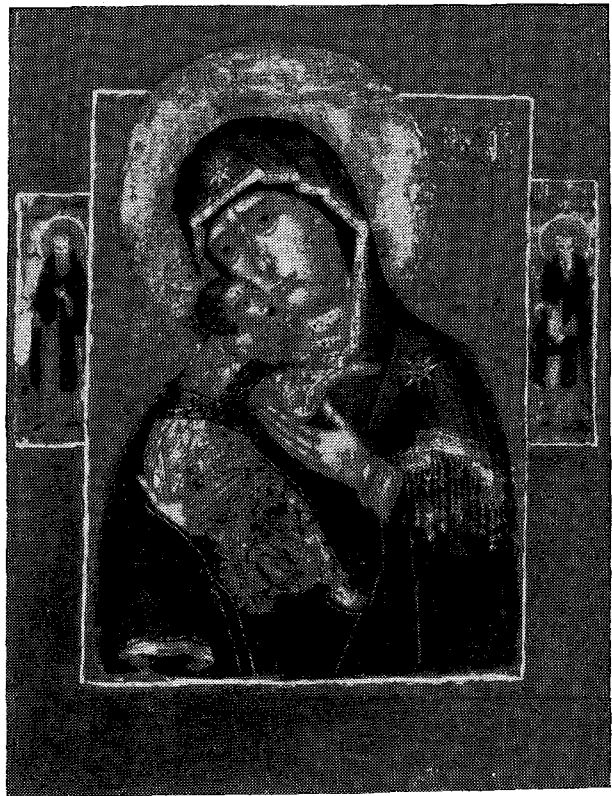
(Ρωσική εἰκὼν τοῦ ιη' αἰῶνος, εὐρισκομένη εἰς τὸ ἀρχαιο-
λογικὸν μουσεῖον τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας).

συγγραφεῖς, ξένοι διπλωμάται, ἀντιπρόσωποι τῶν
λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Εἰς τὸν αὐτὸν
ὄροφον εὐρίσκεται ἡ μικρὰ κατοικία τοῦ Lenin.

Τὰ πλεῖστα τῶν οἰκοδομημάτων τούτων ἐλλείπει
χρόνου εἶδομεν μόνον ἔξωθεν, ἀλλ' ὁ συνοδὸς καὶ ξε-
ναγὸς μας κ. Παῦλος μᾶς ἔδωκεν ἀρκετὰς πληροφο-
ρίας περὶ αὐτῶν.

Ἐμείναμεν κυριολεκτικῶς κατάπληκτοι, ὅταν ἐπε-
σκέφθημεν τὸ περίφημον μουσεῖον τοῦ Κρεμλίνου,
ὅπερ εὐρίσκεται ἐντὸς ἀνακτόρου, ἀνεγερθέντος τῷ
1810 εἰς τὴν θέσιν ἔνθα ἔκειτο ὁ οἶκος τοῦ Βόριδος
Γκοντουνῶφ. Εἰς τὸ μουσεῖον κατηναλώσαμεν πολλὴν
ώραν. Πλήθη κόσμου ἀνέμενον τὴν σειρὰν των, διὰ
νὰ εἰσέλθουν εἰς αὐτό. Ἡμεῖς εἰσῆλθομεν ἐκτὸς σειρᾶς.
Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν περιεβάλομεν τὰ ὑποδήματά μας
δι' εἰδικῶν σανδαλίων. Τοῦτο ἐπιβάλλεται ὑποχρεω-
τικῶς εἰς πάντας τοὺς ἐπισκέπτας πρὸς προφύλαξιν
τοῦ δαπέδου τοῦ Μουσείου. Καὶ ἐντὸς τοῦ Μουσείου
ὑπῆρχον πλήθη λαοῦ καὶ ὁμάδες μαθητῶν καὶ μαθη-
τριῶν, αἱ ὁποῖαι μὲ μεγάλην πειθαρχίαν ἠκολούθουν
τοὺς ξεναγοὺς ἢ τοὺς διδασκάλους καὶ ἔβλεπον τὰ ἐκ-
θέματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσυλλήπτου καὶ μυθώδους
ἀξίας. Καὶ ἡμεῖς καθοδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ξεναγοῦ
μας ἐμείναμεν ἐκστατικοὶ ἐνώπιον τῶν θησαυρῶν,
τοὺς ὁποίους περιέχει τὸ μουσεῖον. Χρυσός, ἄργυρος,
μαργαρίται, ἀδάμαντες, ρουβίνια καὶ ὅλα τὰ εἶδη τῶν
πολυτίμων λίθων εἰς ἀπιστεύτους ποσότητας στολί-
ζουν τοὺς θρόνους, τὰ στέμματα, τὰ σκῆπτρα, τὰς

ὀλοχρύσους ἀμάξας καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ καλῶς διατη-
ρούμενα ἀντικείμενα τῶν τσάρων καὶ τοῦ περιβάλλον-
τός των. Ὁ θρόνος τοῦ τσάρου Ἀλεξίου περιέχει 876
μεγάλους ἀδάμαντας καὶ 1233 ρουβίνια. Ὁ θρόνος τοῦ
Γκοντουνῶφ ἔχει 2.254 πολυτίμους λίθους καὶ εἶναι
ἐξ ἐπιχρυσωμένου ἀργύρου. Τὸ στέμμα τῆς αὐτοκρα-
τείας Ἀννης κοσμεῖται ἐκ 2.500 ἀδαμάντων καὶ τοῦ
μεγίστου ρουβινίου τοῦ κόσμου. Εἰς τὸ μουσεῖον ὑπάρ-
χουν παντὸς εἶδους ὅπλα καὶ πολεμικὰ πανοπλῖα
καὶ θαυμάσια καλλιτεχνικὰ ἀντικείμενα οὐ μόνον ρω-
σικῆς, ἀλλὰ καὶ γερμανικῆς, γαλλικῆς, ἰταλικῆς, σουη-
δικῆς, ὀλλανδικῆς καὶ ἀραβικῆς προελεύσεως. Ἐντύ-
πωσιν κάμνουν αἱ κινεζικαὶ σέλλαι, οἱ πολῦτιμοι
ἀδαμαντοποικίλοι χαλινῶι καὶ ἐξοπλισμοὶ τῶν ἵππων,
αἱ ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς κατασκευῆς ἀμάξαι. Ἐνταῦθα
ἐπίσης διατηρεῖται μία μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδος τῆς
συλλογῆς ἔργασιῶν τῆς ἀγγλικῆς ἀργυροχοίας τοῦ 16ου
καὶ 17ου αἰῶνος. Πολύτιμα δῶρα διαφόρων βασιλι-
κῶν οἰκῶν τῆς Εὐρώπης, σπανίας τέχνης δικέφαλοι
ἀετοὶ καὶ ἔργα χαρακτηριστικῆς, θαυμάσια εἶδη γραφείου,
πολύτιμα πιάτα τοίχου, βυζαντινὰ ὑφάσματα, κεντή-
ματα, δαντέλλαι καὶ τάπητες, ἀριστουργήματα ἐκ
κρυστάλλων, ἀντικείμενα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, βαρύ-
τιμα μεταξωτά, παράσημα, διαδήματα, στολαὶ καὶ
κοσμήματα βασιλέων, βασιλισσῶν, αὐλικῶν καὶ ἡγε-
μόνων, πάντα ταῦτα ζωντανεῦουν εἰς τὰ ὄμματα καὶ

Η ΘΕΟΜΗΤΩΡ

(Ρωσική εἰκὼν τοῦ ιστ' αἰῶνος, εὐρισκομένη εἰς τὸ ἀρχαιο-
λογικὸν μουσεῖον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μόσχας).

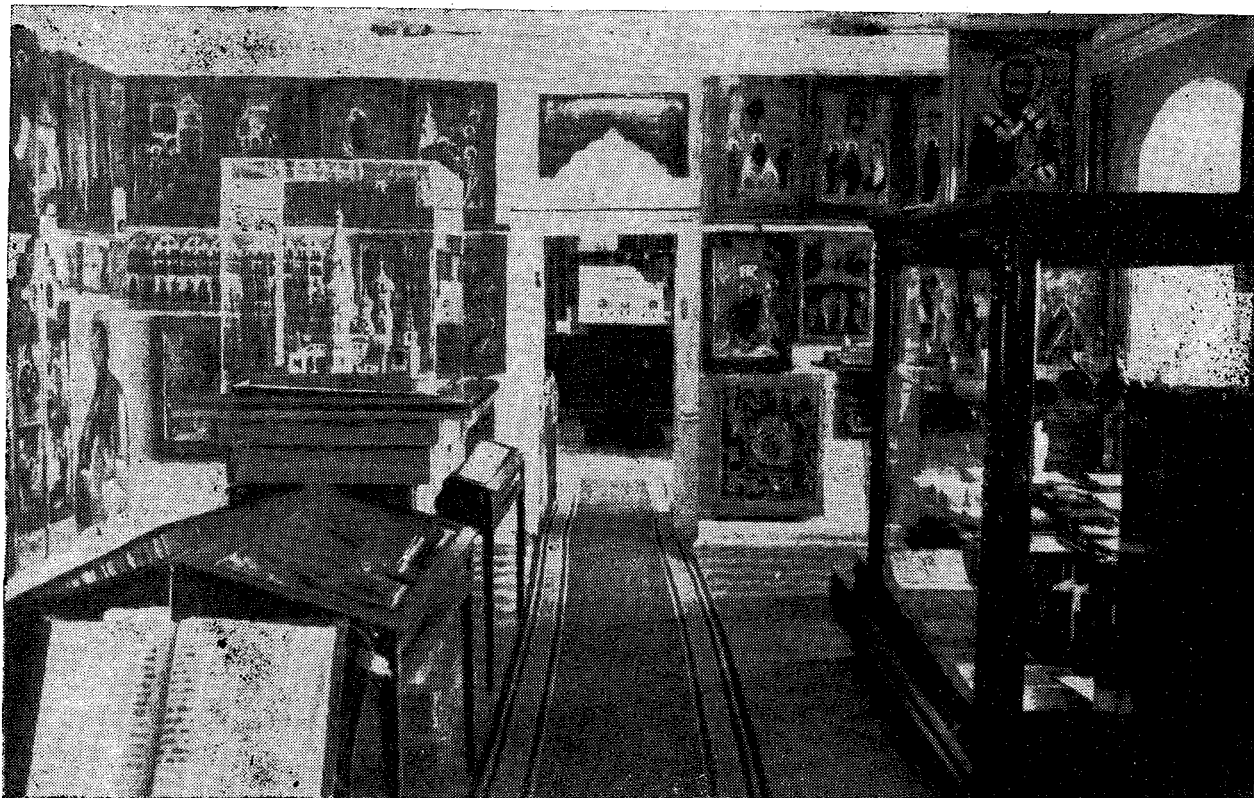
τὴν σκέψιν τοῦ ἐπισκέπτου τὴν ἀνεπιστρεπτὴν παρελθούσαν τσαρικήν ἐποχὴν.

Εἰς τὸ Κρεμλίνον διὰ πρώτην φοράν ἐξεπλάγημεν διὰ τὴν φροντίδα, μετὰ τῆς ὁποίας ἡ Σοβιετικὴ Κυβέρνησις διατηρεῖ, φυλάσσει καὶ προβάλλει καὶ τοὺς παλαιούς ἐκκλησιαστικούς θησαυρούς τῆς Ρωσίας καὶ τὰ ἔργα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Θαυμάσια ὁμοιώματα διαφόρων ναῶν, χρυσοποίκιλτα καὶ ἀδαμαντοποίκιλτα ἱερὰ εὐαγγέλια, παλαιαὶ ἅγιοι εἰκόνες σπανίας τέχνης, χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ κηροπήγια, σταυροί, δισκοπότηρα, ἱερατικά ἄμφια κ.τ.τ. ὑπενθυμίζουν εἰς τὸν ἐπισκέπτην πλείστας πτυχὰς τῆς ζωῆς τῆς ἁγίας Ρωσίας.

Ὅταν ἐξήλθομεν τοῦ μουσείου, ἔναντι τῶν σταυρῶν τῶν τρούλλων τῶν ναῶν ἔλαμπον τὰ μεγάλα ἐρυθρὰ ἄστρα τῶν πύργων τοῦ Κρεμλίνου. Ἡ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εὐρισκομένη «μεγάλῃ καμπάνα» τοῦ Κρεμλίνου, ἡ ὁποία ἔχει ὕψος 6 μέτρων καὶ περίμετρον 6,50 μέτρα, ἐντὸς τοῦ φθινοπωρινοῦ δειλινοῦ προσεῖλκε τὸν θαυμασμόν ὄλων τῶν ἐπισκεπτῶν. Ὅμάδες ὡσαύτως ἐπισκεπτῶν ἐθαύμαζον ἐν «κανόνι» τοῦ ἱεῖς αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ἔχει ὠραίας διακοσμῆσεις καὶ εἶναι βάρους 40 περίπου τόννων.

Καθὼς ἀπεχωροῦμεν τοῦ Κρεμλίνου ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς Πλατείας ἤλλασεν ἡ φρουρὰ ἐνώπιον τοῦ μαυσωλείου τοῦ Λένιν, ἐνθα ἀποδίδονται ἀυτόχρημα θρησκευτικαὶ τιμαὶ εἰς τὸ ἐν τῇ κομμουνιστικῇ Ρωσίᾳ

ἐνδοκοσμικὸν ὑποκατάστατον τοῦ Θεοῦ. Πυκναὶ ὀμάδες λαοῦ παρηκολούθουν μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν τὴν ἀλλαγὴν τῆς φρουρᾶς. Χωρὶς νὰ τὸ θέλω ἐσκέφθην, ὅτι οὐδόπως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκριζωθῇ ἡ φυσικὴ τάσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεόν, ἡ ὁποία τάσις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν σταθερὰν στροφὴν τοῦ ἡλιάνθου πρὸς τὸν ἥλιον καὶ τῆς μαγνητικῆς βελόνης πρὸς τὸν βορρᾶν. Καὶ αὐτοὶ οἱ λεγόμενοι «ἄθεοι» δημιουργοῦν ὑποκατάστατα τῆς Θρησκείας. Τοιοῦτοτρόπως κεῖς τὸν κενὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ ἀναβιβάζονται συνήθως τὰ εἰδωλα, ὁ χρυσοῦς μόσχος, τὸ κράτος, ἡ ἐπιστήμη, ἡ τεχνικὴ». Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ψυχὰς τῶν λεγομένων «ἀθέων» πάλτεται καὶ σκιρτᾷ ὁ πόθος καὶ ἡ νοσταλγία διὰ τὸ Αἰώνιον καὶ τὸ Ἅγιον. Τοὺς τόνους τῆς νοσταλγίας αὐτῆς ἀκούομεν λ.χ. εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Νίτσε παρ' ὅλον ὅτι οὗτος ἐκήρυξεν, ὅτι «ὁ Θεὸς ἀπέθανεν». Ὡς λέγει ὁ ἐκ τῶν κορυφαίων ἐκπροσώπων τῆς συγχρόνου ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας Karl Jaspers, «ἡ ἔρησις τοῦ Ἵπερβατικοῦ συντελεῖ, ὥστε αὐτὸ πάλιν νὰ ἀναφαινεῖται εἰς νενοθευμένα ὑποκατάστατα... Ὁ Νίτσε, ὅταν ἀπορρίπτῃ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ προβάλλῃ ἐνδοκοσμικὰ ὑποκατάστατα, εἰς τὴν πραγματικότητά ὀρμᾷ σταθερῶς πρὸς τὸ Ἵπερβατικόν. Ἡ μηδενιστικὴ στάσις ἔναντι τοῦ Ἵπερφυσικοῦ δὲν φέρει τὴν γαλήνην εἰς τὸ εἶναι. Ἡ ἀθεΐα τοῦ Νίτσε εἶναι ἡ ἀξανομένη ἀνησυχία μιᾶς — ἴσως μὴ κατανοούσης πλέον τὸν ἑαυτὸν τῆς — ἀναζητήσεως

Αἶθουσα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας.

ΜΑΡΙΟΛΟΓΙΑ

Β'

Διστάζομεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὑπὸ τοιούτου πνεύματος δραστηριότητος κινουμένη ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἔκτου αἰῶνος θεσπίζουσα μονομερῶς νέα δόγματα. Τὸ πρῶτον τοιοῦτο ὑπῆρξεν ἡ τολμηροτάτη προσθήκη εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως τῆς φράσεως, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται («καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ») (Filioque). Τὸ θέσπισμα ἀπετολήθη ὑπὸ τῆς ἐν Τολέδο τῆς Ἰσπανίας τοπικῆς Συνόδου τῷ 589.

Χαρακτηρίζομεν τὴν προσθήκην ὡς τόλμημα, ὅχι μόνον διότι ἀντίκειται εἰς τὸ ὑπὸ τῶν δύο πρώτων οἰκουμενικῶν Συνόδων Νικαίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως καθορισθὲν Σύμβολον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ φράσις αὕτη τοῦ Filioque εἶναι δογματικῶς ἀσύστατος, ὡς μὴ διδασκομένη οὔτε ὑπὸ τῆς Γραφῆς οὔτε ὑπὸ τῆς Παραδόσεως, ἐπομένως στερεῖται τῶν οὐσιωδῶν τοῦ δόγματος χαρακτήρων.

Ἡ ἰδέα αὕτη, τὴν ὁποίαν ἐγέννησαν αἱ περὶ Ἁγίας Τριάδος (De Trinitate, v, 13) τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, διεδόθη εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ ἐφεξῆς εἰς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Δύσεως. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἐκδοχὴν, τὴν ὁποίαν οἱ Πατέρες τῶν δύο ἐκείνων οἰκουμενικῶν Συνόδων διετύπωσαν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, Πηγὴ καὶ Ἀρχὴ τῆς Τριαδικῆς Θεότητος εἶναι ὁ Πατὴρ. Ἐξ αὐτοῦ προαιωνίως γεννᾶται ὁ Υἱὸς καὶ προαιωνίως ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν ἐν Τριάδι προσκυνούμενον, καθὼς ὁ εἰσηγητὴς τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως Μέγας Ἀθανάσιος προσδιώρισε τὴν ἔνοιαν τῆς θεότητος, εἰπὼν ὅτι ἐν τῷ Θεῷ προσκυνούμεν Τριάδα ἐν Μονάδι καὶ Μονάδα ἐν Τριάδι. Πρόκειται περὶ Μοναρχίας τῆς θεότητος, τὴν ὁποίαν τὸ Filioque καθιστᾷ Δυναρχίαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καθ' ἣν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὁ ὅλος Θεός, ἐκπορεύομενον, κατὰ τοὺς Λατίνους, ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καθίσταται κατ' οὐσίαν ὑποδεέστερον τοῦ Υἱοῦ.

τοῦ Θεοῦ». Ἀνάλογόν τι συμβαίνει ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν πλείστων μελῶν τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ θρησκευτικὴ αὕτη νοσταλγία πρὸς τὸ Θεῖον καὶ τὸ Αἰώνιον, ὡς καὶ πρὸς τὸ βασιλεῖον τῶν ἀντικειμενικῶς ἰσχυροῦσάν καθολικῶν καὶ πανανθρωπίνων ἀξιών εἶναι διάχυτος ἐντὸς τῆς ὑποβλητικῆς ἀτμοσφαιρας τοῦ Κρεμλίνου. Πολλάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπομένων ἡμερῶν ἐγνωρίσαμεν τόσον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτὴν ἀτμόσφαιραν, ὅσον καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Σοβιετικῆς πρωτεύουσας καὶ Ἐνώσεως τὴν ἀναφαίρετον ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ὁρμὴν πρὸς τὸ Θεῖον καὶ Ὑπερβατικόν.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Τοιοιουτρόπως τὸ Filioque εὐλόγως εἶχεν ἀναστατώσει τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν καὶ αὐτῶν τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Ὄταν ὁ Πάπας Λέων Γ' (750—816) παρεκλήθη τῷ 809 ὑπὸ τῆς ἐν Ἀκβιςγράνω (Aquisgrannense) Συνόδου νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ Filioque ἡρνήθη, χαρακτηρίσας τοῦτο ὡς αἵρεσιν. Καὶ πάλιν, ὅταν μετὰ τὴν στέψιν τοῦ ὁ Μ.Κάρολος, ὡς πρῶτος αὐτοκράτωρ «τῆς ἁγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας», ἤξιώσεν ἀπὸ τὸν Λέοντα ὅπως εἰσαγάγῃ εἰς τὸ Σύμβολον τὸ Filioque, ὅχι μόνον ἡρνήθη οὗτος, ἀλλὰ καὶ διέταξεν ὅπως χαραχθῇ τοῦτο ἐπὶ δύο ἀργυρῶν πλακῶν ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ, ἀπέθεσε δὲ τὰς πλάκας ταύτας ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν τῷ Βατικανῷ. Μόλις τῷ 1020 ὁ Πάπας Βενέδικτος Η', τῇ ἐπιμονῇ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ἐρρίκου Β' (1002—1024), παρεδέχθη ἐπίσημως τὴν προσθήκην τοῦ Filioque εἰς τὸ Σύμβολον. Ἄς σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἡ αἵρεσις αὕτη τοῦ Filioque, ἡ ὁποία τόσον ἐσκανδάλισε τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν τῶν λαῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀπετέλεσε τὴν μοιραίαν αἰτίαν τῆς πρώτης μεγάλης ρήξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὸ ἔτος 867, ἐπὶ Πάπα Ρώμης Νικολάου Α' καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου, ὁ ὁποῖος πολὺ δικαίως ἐχαρακτήρισε τὴν καινοτομίαν ταύτην ὡς «κορωνίδα κακῶν»¹⁴.

Καθὼς λοιπὸν ἦτο φυσικόν, παρομοίαν ἀναστάσειν συνειδήσεων ἐδημιούργουν ἐκάστοτε καὶ τὰ ἄλλα νέα δόγματα, οἷα εἶναι τὸ περὶ πρωτείου τοῦ Πάπα, τὸ ὁποῖον ἐθέσπισεν ἡ ἐν Φλωρεντία Σύνοδος τῷ 1439, τὸ περὶ ἀσπίλου συλλήψεως, τὸ ὁποῖον διὰ Βούλλας ἐθέσπισεν ὁ Πάπας Πῖος Θ' τῷ 1854, τὸ περὶ ἀλαθῆτος τοῦ Πάπα, τὸ ὁποῖον ἐθέσπισεν ἡ Α' ἐν Βατικανῷ Σύνοδος τῷ 1870, καὶ τὸ περὶ Ἀναλήψεως τῆς Θεοτόκου, τὸ ὁποῖον διὰ Βούλλας ἐθέσπισεν ὁ Πάπας Πῖος ΙΒ' τῷ 1950. Δι' οὗς λοιπὸν λόγους ἀνεπτύξαμεν ἀνωτέρω, τὰ δόγματα ταῦτα, μετ' ἄλλων καινοτομιῶν, ἐδημιούργησαν δυσυπέβλητον ὄντως φράγμα διὰ τὴν συνεννόησιν πρὸς ἑνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

6. Προσπάθειαι πρὸς διατήρησιν τῆς ἐνότητος.

Διὰ νὰ δικαιολογήσουν οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ θεολόγοι τὴν μονομερῆ ταύτην δογματικὴν ἐξέλιξιν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας δὲν διστάζουν νὰ μεμφθοῦν καὶ ἄλλοτρόπως τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν λέγοντες ὅτι ἀμετὰ τὸ σχίσμα (1054), ἡ δογματικὴ ἐξέλιξις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐσημείωσε στασιμότητα. Ὁ λόγος δὲ τούτου ὀφείλεται εἰς τὴν ἑλλειψιν οἷα σδήποτε παγκοσμίως ὑ-

14. Sources of Catholic Dogma, System. Index, Vd. The Oxford Dictionary of the Christian Faith, London, 1957, pp. 265.504. 798. Ἀνδρούτσου Χ., Συμβολικὴ, ἐκδ. Β', σ. 146-159.

ποχρεώσεως (τοῦ Βυζαντίου), ἀλαθήτου (ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας) γνωμοδοτήσεως καὶ δογματικῆς (τῶν ὀρθοδόξων θεολόγων) αὐθεντίας¹⁵.

Προφανῶς οἱ ταῦτα φρονοῦντες καὶ γράφοντες ρωμαιοκαθολικοὶ θεολόγοι παραβιάζουν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Οὔτε τὸ σχίσμα (1054) οὔτε καὶ ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) ἐμείωσαν τὸ παράπαν τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ βαθυνοότεροι ὅμως καὶ ἀντικειμενικώτεροι τούτων δὲν δύνανται νὰ παρίδουν τὴν πραγματικότητα. Κατ' αὐτήν, ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, μόνη μετὰ τὸ σχίσμα, καὶ δούλη μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὄχι μόνον διετήρησεν ἀκμαίαν καὶ ἀπαράλλακτον τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλ' ἀναπτύσσουσα ἐρμηνευτικῶς καὶ διδακτικῶς τὰ δόγματά της ἐπληροφῶρει καὶ διεφώτιζε μὲ αὐθεντιᾶν γνώσεως τοὺς περὶ τὰ δόγματα τῆς ὀρθῆς πίστεως καινοτομοῦντας σχισματικούς τε καὶ αἰρετικούς, εἴτε ἐμμέσως εἴτε καὶ ἀμέσως, διὰ γραπτοῦ δὲ πάντοτε λόγου. Ἡ κληρονομία ἡ πνευματικὴ, μέγα μέρος τῆς ὁποίας εἶχε κληροδοτήσει μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὴν Δύσιν, ἠῤῥαξε πλουσίως.

Ναὶ μὲν μετὰ ἓνα χιλιετὲς ἐπολιτιστικὸν καὶ πνευματικὸν μεσουράνημά της ἡ χριστιανικὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ χρόνου ἐξέλιπεν ὡς κράτος παγκόσμιον. Ἡ αἴγλη ὅμως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διέμεινεν ἀπρόσβλητος. Τὸ ταπεινὸν Φανάριον, ἔδρα ἀσάλευτος τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, παραμένει ἕσασι ὁ τηλαυγὴς φάρος τῆς Ὀρθοδοξίας. Τὰ λοιπὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς καὶ αἱ Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ἐν τῷ μεταξῦ χρόνῳ τὸ διέπον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ δημοκρατικὸν πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος, προσβλέπουσιν μετ' εὐλαβοῦς ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ Φανάριον. Περὶ αὐτὸ δέ, ὡς περὶ κέντρον πνευματικόν, ἐξακολουθεῖ δημιουργικῶς ἐξελισσομένη εἰς ἀπεράντους πνευματικούς χώρους ἢ κατὰ Ἀνατολὰς Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὅθεν εὐλόγως ἐπονομάζεται τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως («Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ») ὁ δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης τιμᾶται ὡς «Κορυφὴ τῆς Ὀρθοδοξίας».

Τὸ σχίσμα τοῦ 1054 δὲν ἀφήκεν ἀσυγκίνητον καὶ δὲν καθήλωσε τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς ἀδράνειαν ἀδιαφορίας. Βλέπουσα αὕτη ὅτι αἱ τοπικῶς χωρισθεῖσαι Ἐκκλησίαι Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, αἱ συναποτελοῦσαι τὸ «Σῶμα Χριστοῦ», ἐκινδύνουν, μετὰ τὴν ἀπόσχισιν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, νὰ χωρισθοῦν ἀνεπανορθώτως καὶ πνευματικῶς καὶ νὰ καταστρέψουν τοιοῦτοτρόπως τὴν θεϊκὴν ἔννοιαν τῆς πίστεως, ἐπεδίωξε κατ' ἐπανάληψιν νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα τῆς

ἀνθρωπίνης διαστάσεως. Φρονοῦσα ὅτι ἡ χριστιανοσύνη τῆς Ἀνατολῆς εἶναι καὶ πρέπει νὰ παραμείνῃ ἀδιάσπαστος ἀπὸ τὴν χριστιανοσύνην τῆς Δύσεως ἔκρουεν ἀενάως τὸν κώδωνα τοῦ πολιτικοῦ κινδύνου τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ Ἀνατολή. Αὐτοκράτορες καὶ Πατριάρχαι κατ' ἐπανάληψιν ἔσπευσαν προσωπικῶς εἰς τὴν Δύσιν, διὰ νὰ ἐπισημάνουν τοὺς κινδύνους, πρὸς τοὺς πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς ἀκόμη πανισχύρους τότε Πάπας τῆς δημιουργουμένης κρατικῶς Εὐρώπης. Δυστυχῶς προσέκρουον πάντοτε εἰς τὸ προβαλλόμενον κυριαρχικὸν πρωτεῖον τοῦ Πάπα.

Τὴν 7ην Μαΐου 1274, συνεκάλεσεν ὁ Πάπας Γρηγόριος Ι΄ Σύνοδον εἰς τὴν Λυών, 14ην οἰκουμενικὴν, ὡς τὴν ὑπολογίζουσι. Παρέστησαν κατ' αὐτὴν αὐτοπροσώπως ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωσήφ Α΄. Πιεζόμενοι οὗτοι ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης ὑπέγραψαν τὸν ὅρον τῆς ἐνώσεως. Ἡ ἔνωσις ὅμως αὕτη ὑπῆρξεν ἐφήμερος. Ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν τῆς αὐτοκρατορικῆς καὶ τῆς πατριαρχικῆς ἀντιπροσωπίας, ὁ λαὸς ἐξηγέρθη κατὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κυριαρχικοῦ πρωτεῖου τοῦ Πάπα.

Ἄλλ' ἡ πλέον ὀδυνηρὰ ἀποτυχία τῆς ἐνώσεως ὑπῆρξεν ἐκείνη τῆς ἐν Φερράρα καὶ Φλωρεντία συγκληθείσης ὑπὸ τοῦ Πάπα Εὐγενίου Δ΄ Συνόδου (1438—39), τὴν ὁποίαν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἀριθμοῦν ὡς 17ην οἰκουμενικὴν. Προσῆλθον εἰς αὐτὴν ἐξαγγέλλοντες τὸν ἄμεσον κίνδυνον τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ χριστιανικὴ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Η΄ Παλαιολόγος καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωσήφ Β΄, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ μεγάλῃς συνοδείας ἀντιπροσώπων τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς αὐτὴν μετείχον 35 Ἱεράρχαι καὶ ἄλλαι ἐπὶ σοφία καὶ εὐγλωττία διακρινόμεναι προσωπικότητες τοῦ πνεύματος καὶ τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας.

Ἡ Σύνοδος αὕτη εἶχε πράγματι τὸν χαρακτηριστικὸν οἰκουμενικῆς τοιαύτης, καθ' ὅσον ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Δυστυχῶς ὅμως τὸν σκοπὸν τῆς Συνόδου ταύτης δὲν ἐφώτιζε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ δὲν ἐπρόκειτο δι' αὐτῆς νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν πνεύματι Χριστοῦ. Τὴν Σύνοδον τῆς Φερράρας - Φλωρεντίας καὶ τὸ περιβάλλον αὐτῆς ἐπεσκίαζε καταθλιπτικῶς ὁ ἐφιάλτης τοῦ παπικοῦ πρωτεῖου.

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἡ χριστιανικὴ αὐτοκρατορία, διέτρεχε τὸν ἄμεσον κίνδυνον ὀλοκληρωτικοῦ ἐξαφανισμοῦ της. Ὁ Πάπας παρηκολούθει μὲ στωικὴν ἀπάθειαν τὴν ἀγωνίαν της, καίτοι ἦτο ὁ μόνος δυνάμενος νὰ τὴν σώσῃ. Ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὁ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀναδειχθεὶς πρῶτος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, λαϊκὸς τότε καὶ περινούστατος («κριτὴς τῆς βασιλικῆς κρίσεως»), ἀνώτατος δηλαδὴ δικαστῆς καὶ θεολογῶν φιλόσοφος, μετέχων τῆς αὐτοκρατορικῆς συνοδείας, παρὰ τὰ ἀθηνωτικά του φρονήματα, ἔλεγε μετὰ πικρίας: Κανεῖς δὲν ἀγνοεῖ ὅτι ἡ πρώτη αἰτία τῆς ἐνώσεως εἶναι ἡ ἐλπὶς τῆς βοήθειας τῆς Δύ-

15. Algermissen K., Christian Denominations Transl. by G. Grundner, Herter Book Co. St. Louis, Mo. 1945, p. 614.

σεως, καὶ ὅτι ἄλλος τρόπος σωτηριώδους δὲν μᾶς ἀπέμεινεν¹⁶.

Ἡ πατριαρχικὴ καὶ αὐτοκρατορικὴ συνοδεία, τῆς ὁποίας τὰ ἔξοδα μεταβάσεως καὶ τὴν συντήρησιν εἶχεν ἀναλάβει ὁ Πάπας, ἐπεβιάσθη τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἀπέπλευσαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 27ην Νοεμβρίου 1437, καὶ μετὰ δεινὰς ταλαιπωρίας πλοῦ 75 ἡμερῶν αἱ ἀντιπροσωπία ἀπεβιάζοντο εἰς Βενετίαν τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1438.

Εἶναι θλιβερῶς χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπικρατούσης τότε νοοτροπίας ἐν τῷ Βατικανῷ τὸ γεγονός, ὅτι ἅμα τῷ κατάπλω τοῦ φέροντος τὴν πατριαρχικὴν συνοδείαν πλοίου, διεμνήθη ἐκ μέρους τοῦ πεντηκονταετοῦς τότε Πάπα Εὐγενίου πρὸς τὸν ὑπεργηγρον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωσήφ, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς συναντήσεώς των ἐν Φερράρα, ὅπου θὰ μετέβαινον, ὀφείλει νὰ ἀσπασθῆ τὸν πόδα του, τὸ αὐτὸ δὲ ὀφείλου νὰ πράξουν καὶ οἱ συνοδευόντες αὐτὸν ἄρχιερεῖς. Εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ἀπιστεύτου ἀξιώσεως ταύτης τοῦ Πάπα, ὁ Ἰωσήφ κατεξανέστη καὶ μετὰ ζῆλον ἔκφρασιν ἀγανακτήσεως ἠπέληξε νὰ ἐπιστρέψῃ πάραυτα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Πάπας, πληροφορηθεὶς τὴν κατηγορηματικὴν ἀπειλὴν τοῦ Πατριάρχου, ἀρνούμενος ὅπως ὑποβάλλῃ ἐν τῷ προσώπῳ του εἰς τοιοῦτον ἐξευτελισμὸν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐδέχθη τὴν παράλειψιν τοῦ οὐσιώδους τούτου τύπου τῆς ὑποταγῆς, εἰπὼν ὅτι «διὰ τὸ καλὸν τῆς εἰρήνης καὶ ἵνα μὴ γένηται τις ἐμπόδιμος εἰς τὸ θεῖον τοῦτο τῆς ἐνώσεως ἔργον ἀπὸ τῆς παρούσης αἰτίας, παραιτεῖται τὸ ἴδιον δίκαιον».

Ὁ χρονογράφος τῆς Συνόδου Σίλβεστρος Συρόπουλος, μέγας ἐκκλησιάρχης, ἀναφέρει ὅτι τὴν 8ην Μαρτίου, ὁ Πατριάρχης συνοδευόμενος ὑπὸ 6 ἀρχιερέων ὠδηγήθη ὑπὸ τεσσάρων Καρδινάλιων, 25 ἐπισκόπων καὶ πολλῶν ἀρχόντων, εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος ὑπεδέχθη καὶ ἠσπάσθη αὐτοὺς ἰστάμενος. Ὡς ἐὰν ἤθελεν ὁμοῦ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἕλληνας, διότι ἠρνήθησαν τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὑποταγῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο συνηθισμένος, ἐκάλεσε τὸν γηραιὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς Μητροπολίτας του νὰ καθήσουν ἀριστερὰ τοῦ παπικοῦ θρόνου (ἐν καθέδραις ἴσαις κατὰ πάντα καὶ ὁμοίαις τῷ ὑποποδίῳ τοῦ Πάπα), λέγει ὁ Συρόπουλος. Οἱ Καρδινάλιοι ἐκάθισαν ἐπὶ τῶν ἐδρῶν των καὶ αὐτοί, δεξιᾷ τοῦ ἐπηρεμένου παπικοῦ θρόνου. Οἱ μετέπειτα εἰσελθόντες Ἕλληνες κληρικοί ἔμειναν ἐκπληκτοὶ βλέποντες τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας των καθήμενον (ἐν ἐνὶ τῶν δηλωθέντων ὑποποδίων) παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Πάπα¹⁷.

Λόγω ἐσωτερικῶν ἀναταραχῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐναρξὶς τῆς Συνόδου ἐπετεύχθη μόλις τὴν 8ην Ὀκτωβρίου 1438, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ παλατίου τοῦ Πάπα. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπραξίας ὀκτώ μηνῶν, αἱ πατριαρχικαὶ καὶ αὐτοκρατορικαὶ

ἀντιπροσωπία ὑφίσταντο ἀφαντάστους ταλαιπωρίας, ὡς ἐκ τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως κακουχιῶν καὶ στερήσεων. Ἡ Σύνοδος τῆς Φερράρας συνήλθεν εἰς δεκαεξὶ συνεδρίας, κατόπιν ἠναγκάσθη νὰ μεταφερθῆ εἰς Φλωρεντίαν, λόγῳ τῆς ἐνσκηψάσης ἐπιδημίας θανατηφόρου πανώλους. Αἱ συνεδριάσεις συνεχίσθησαν μέχρι τῆς 26ης Φεβρουαρίου 1439. Ἐν δὲ τῷ μεταξύ χρόνῳ ὁ γηραιὸς Πατριάρχης Ἰωσήφ καταβληθεὶς ὑπὸ τῶν ταλαιπωριῶν ἀπέθανε τῇ 10 Ἰουνίου 1439 καὶ ἐτάφη εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Μονῆς τῶν Δομινικανῶν («Σάντα Μαρία Νοβέλλα»). Μετ' αὐτοῦ δὲ ἐτάφησαν καὶ αἱ ἐλπίδες τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν ὁποίαν οἱ Λατῖνοι ἐπεδίωξαν νὰ στηρίξουν μόνον ἐπὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ παπικοῦ πρωτείου. Παρὰ ταῦτα, τὴν 5ην Ἰουλίου 1439 ὑπεγράφη ὁ ἐνωτικὸς ὅρος «Decretum Unioris Graecorum» γεγραμμένος ἐπὶ μεμβράνης λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ. Ὑπέγραψαν δὲ τοῦτον 35 Ὀρθόδοξοι, ἐν οἷς πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ 115 Λατῖνοι, ἐν οἷς πρῶτος ὁ Πάπας. Ἡ θέσις ὅπου θὰ ὑπέγραψεν ὁ ἀποθανὼν Πατριάρχης, ἔμεινε κενή. Παρὰ δὲ τὰς πιέσεις τὰς ὁποίας ἤσκησαν ἐπὶ τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ οἱ φιλενωτικοί, οὗτος ἠρνήθη τὴν ὑπογραφὴν του. Ὅταν ὁ Πάπας Εὐγένιος ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Ἐφέσου Μάρκος δὲν ὑπέγραψε τὸν ὅρον τῆς ἐνώσεως, εἶπε: «Λοιπὸν, ἐποίησαμεν οὐδέν».

Καὶ πράγματι, οὐδὲν ἐπετεύχθη ὑπὸ τῆς θλιβερᾶς Συνόδου ταύτης τῆς Φλωρεντίας. Ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπίας εἰς Κωνσταντινούπολιν (1 Σεπτεμβρίου 1440) ἐσημειώθη ζωηροτάτη κατακραυγὴ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ τῶν Ἱεραρχῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὑπέγραψαν τὴν ὑποταγὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα. Τῷ 1448 ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ΙΑ' διεδέχετο εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην Ζ'. Πρὸς εἰρήνευσιν τοῦ λαοῦ, διηρημένου εἰς ἐνωτικὸς καὶ ἀθνεωτικούς, συνεκάλεσεν οὗτος τῷ 1450 ἐν τῷ Ναῶ τῆς Ἀγίας Σοφίας Σύνοδον, ἡ ὁποία, ἀντιπροσωπευομένη ἀπὸ ὅλα τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, κατεδίκασε τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον καὶ ἠκύρωσε τὸν ὑπογράφεντα κατ' αὐτὴν ἐνωτικὸν ὅρον¹⁸.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ἤρχισε πλέον νὰ ἀγωνιᾷ περισφιγγομένη ἀπὸ τὸν κλοιὸν τῆς πολιορκίας. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1452 ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἐν ὀνόματι τῆς κινδυνευούσης Χριστιανοσύνης, ἰκέτευε τὸν τότε Πάπαν Νικόλαον Ε', πρὸς ἀποστολὴν βοηθείας. Κατόπιν τούτου ἔφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Καρδινάλιου Ἰσιδώρου 200 στρατιῶται Ἐνετοὶ καὶ Γενουήσιοι. Ὁ Ποντίφιξ ἐσίγα, ἐνῶ τὰ τηλεβόλα τοῦ πορθητοῦ ἤρχισαν νὰ ἐξαγγέλλουν τὸν ἐπιχειρῶμενον ὄλεθρον.

Ὡς ἐπίλογον τῶν προσπαθειῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐνωσιν, μεταφέρομεν ἐνταῦθα κρίσεις διακεκριμένου Ρωμαιοκαθολικοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος γράφει: «29 Μαΐου 1453. Ἐπεσεν ἡ Κων-

16. Κύρου Ἀχιλ., Βησσαρίων ὁ Ἕλληνας, Ἀθήναι, 1947, τ. Α', σ. 68.

17. Βαφειδου Φ., Ἐκκλ. Ἱστορία, κεφ. 149. Παπαρηγοπούλου Κ., Ἱστορία τοῦ Ἕλληνας. Ἔθνοσ, τ. Ε', σ. 258-267. Κύρου Ἀχιλ., μν. ἔ. σ. 89-92.

18. Παπαδοπούλου Χρυσ., μν. ἔ. σ. 125-130.

σταντινίου πόλις, τὸ ἀγλάισμα ὄχι μόνον τῆς θαυμαστῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης ὅλης. Κατελύθη ἡ λαμπρὰ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Τὸ θλιβερόν αὐτὸ ἱστορικὸν γεγονός συνεκλόνησεν ὀλόκληρον τὸ Γένος καὶ συνετάραξεν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξεν ἀληθῶς σύνθεσις πολιτισμῶν καὶ ἐχρησίμευσεν ἐπὶ αἰῶνας ὡς προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, σῶσαν ἐπανειλημμένως τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ χειμάρρου βαρβάρων ὀρδῶν, ποῦ ἠπέλουν νὰ τὴν κατακλύσουν. Ἀπὸ τὴν λάμπουσαν πρωτεύουσαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἐξεπορεύετο ἐπὶ χίλια ἔτη δύναμις ἐκπολιτιστικὴ δι' ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ ὀριστικὴ καταστροφὴ τῆς ὑπερχλιοχρόνου Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἐστάθη γεγονός ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ μάλιστα διὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμόν».

«Τὰ πρὸ τῆς ἀλώσεως δευὰ γεγονότα, προκλήθοντα ἀπὸ θρησκευτικὸν φανατισμόν, ὑπῆρξαν ὁ ἐπικήδειος τῆς γηραιᾶς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς... Ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος ἱστορῶν τὴν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, παρατηρεῖ, μεταξύ ἄλλων τὰ ἐξῆς: «Ὅποια οἰκτρά πραγματάων κατάστασις ἢ μὲν πόλις περιεζωσμένη ὑπὸ πολεμίου πανισχύρου, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς τοσοῦτον ἐμπαθῶς πρὸς ἀλλήλους διηρημένοι!».

«Εἰς τὸν βαθὺν καὶ ἀμερόληπτον μελετητὴν τῆς ἱστορίας τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἰδίᾳ τῶν μετὰ τὴν ὀριστικὴν ρῆξιν χρόνων γεννᾶται αὐθορμήτως τὸ ἐρώτημα: διατί, κατόπιν τόσων προσπαθειῶν, αἵτινες κατεβλήθησαν ἐκατέρωθεν, Ἀνατολὴ καὶ Δύσις διατελοῦν ἀκόμη ἐν διαστάσει πρὸς βλάβην ὀλοκλήρου τοῦ Χριστιανισμοῦ;»

«Ποικίλα καὶ ποικιλόμορφα εἶναι τὰ αἷτια τοῦ μέχρι σήμερον διαπραττομένου μεγάλου ἁμαρτήματος τοῦ ἐπικαταράτου χωρισμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν. Κυριαρχοῦσαν δὲ θέσι εἰς τὴν ρίζαν ὅλων τῶν αἰτίων τούτων κρατεῖ ἀναμφιβόλως ἡ ἔλλειψις γνησίου πνεύματος χριστιανικοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας ἐλλείψεως προσκλήθησαν μύρια ὅσα κακὰ κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων, τὰ ὅποια ἐν συνεχείᾳ τοῦ ἐλεεινοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ διαιώνισαν τὴν θλιβερὰν διάστασιν. Τὸ ἐπάρυτον σχίσμα, τὸ ὅποιον ἀνέκοψε τὴν ἀδελφικὴν θριαμβευτικὴν πορείαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, δὲν ὀφείλεται εἰς δογματικούς λόγους... ἀλλὰ προσεκλήθη ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ τὰ ἀνθρώπινα συμφέροντα: τὸν ἐγωισμόν, τὴν ὑπερηφάνειαν, τὴν φιλαυτίαν, τὸν φυλετισμόν, τὸν ὑπερεθνικισμόν, τὰς ἀντιζηλίαις, τὸν καισαροπαπισμόν, τὴν πολιτικὴν ὄλα αὐτὰ διέσπασαν τὴν χριστιανικὴν ἐνότητα καὶ συνέβαλαν εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ διχασμοῦ... ἐκ τῆς ὅλης μελέτης τοῦ διχασμοῦ, παρατηρεῖ ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος, συνάγεται ὅτι ἡ διαίρεσις τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν προέκυψεν ἐκ δογματικῶν διαφορῶν, ἀλλ' ἔνεκα πολιτικῶν συμφερόντων... Ἡ Φραγκοκρατία καὶ ἡ Ἐνετοκρατία (1096—1261) ἐπέφερον ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἀπὸ ἐνωτικῆς πλευρᾶς. Ἐπίσης ὀλέθρια καὶ καταστρεπτικὰ

ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν Σταυροφοριῶν, ἰδίᾳ τῆς Δ' Σταυροφορίας (1204)... Τὸ πρῶτον πλῆγμα κατὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατέφερον οἱ Σταυροφόροι...»¹⁹.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ κατάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, καὶ γενικῶς ἡ Λατινοκρατία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, διήρκεσαν ἐπὶ 58 ἔτη (12 Ἀπριλίου 1204—25 Ἰουλίου 1261). Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Οἰκ. Πατριάρχης εἶχον καταφύγει εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας. Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος Γ' διώρισε Λατῖνον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως τὸν Ἐνετὸν Θωμᾶν Μοροζίνην, ἐξεδίωξεν 22 Ἑλληνας Ἀρχιεπισκόπους καὶ 56 Ἐπισκόπους, τοὺς ὁποίους ἀντικατέστησε διὰ Λατίνων, μὲ τὸ πρόγραμμα ὅπως ἐκλατινίσουν τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἐκείνην θλιβερὰν ἐπαφὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Φλωρεντία παρῆλθον ἤδη πέντε καὶ πλέον αἰῶνες, τὸ χάσμα ὅμως τῆς διαίρεσεως διηρύνθη ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ. Εἶναι πλέον χάσμα μεγάλων δογματικῶν διαφορῶν, καθὼς τὰς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, διαφορῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦν καὶ εἰς τὰς ὁποίας πλὴν τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα προσετέθη καὶ τὸ ἀλάθητον αὐτοῦ.

Παρὰ ταῦτα, καὶ διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ἀνέλαβεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τῷ 1920 τὴν πρωτοβουλίαν διὰ τὴν γεφύρωσιν τοῦ χάσματος τῶν διαφορῶν καὶ τὴν ἐπίτευξιν κοινῆς συνεργασίας μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν. Καρπὸς τῆς πρωτοβουλίας ταύτης ὑπῆρξεν ἡ «Οἰκουμενικὴ Κίνησις», τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξαν Ὀρθόδοξοι καὶ Προτεστάνται. Εἰς τὴν «κίνησιν» αὐτὴν, μὲ τὰ τόσον ἀξιόλογα πνευματικὰ καὶ κοινωνικὰ ἀποτελέσματα, δὲν μετέιχεν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, μέχρις ὅτου ὁ μέγας Πάπας Ρώμης Ἰωάννης ΚΓ' δι' ἐμπνευσμένου διαγγέλματός του ἐξήγγειλε πρὸς τὸν κόσμον τὴν 25ην Ἰανουαρίου 1959, τὴν σύγκλησιν τῆς ἐν τῷ Βατικανῷ Β' μεγάλης Συνόδου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ὑπολογίζει, καθὼς εἴπομεν, ὡς τὴν 21ην οἰκουμενικὴν Σύνοδον.

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἰωάννην Πάπα Παῦλος ΣΤ' ἐξεδίηλε καὶ αὐτὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πεφωτισμένου προκατόχου του, ὅπως μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀρχίσῃ διάλογος. Σκοπὸς τοῦ διαλόγου θὰ εἶναι ἡ ἐξεύρεσις τρόπων ἐνότητας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ δι' αὐτῆς ἡ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπιδιώξις καὶ τῆς ἐνώσεως τούτων ἐν τῇ δογματικῇ πίστει. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας Α', διὰ τῆς ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1963), ἀπαντῶν εἰς τὸν Πάπαν ἐδέχθη τὴν ἐναρξιν τοῦ διαλόγου («ἐπὶ ἴσοις ὄροις»), καθὼς εἴπομεν ἤδη. Τὸ «ἐπὶ ἴσοις ὄροις» αἰρεῖ τὴν προβολὴν τοῦ παπικοῦ πρωτείου. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐπραγματοποιήθη ἤδη ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῇ ἡ πρώτη συνάντησις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχ-

5. Γρηγορίου Π., Σχέσεις Καθολικῶν καὶ Ὀρθόδοξων, σ. Ἀθήναι 1958, 527-580. Παπαδοπούλου Χρυσ., μν. ἔσ. 113 ἔξ.

Ο ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ (†)

«Ἀνθρώπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ
ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ οὕτως ἐξανθήσει».
(Ψαλμ. ρβ', 15)

Πρὸς τὰ ἐφήμερα ἄνθη καὶ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ παραβάλλει ὁ ἱερός ψαλμωδὸς τὴν πρόσκαιρον ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ὑπομνηματίζων, τρόπον τινά, τὸ ψαλμικὸν τοῦτο λόγιον ὁ ὑμνωδὸς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ψάλλει: «Ὡς ἄνθος μαραίνεται καὶ ὡς ὄναρ παρέρχεται καὶ διαλύεται πᾶς ἄνθρωπος».

Νεκρώσιμος ἡ ῥῶδή αὐτή. Καὶ ἐπικήδειον τὸ ἄσμα. Ἔχει δὲ πολλὴν τὴν ἐπικαιρότητα καὶ ἐκδηλον τὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐκδημίας ἀπὸ τῆς παρούσης ζωῆς τοῦ ἀειμνήστου μητροπολίτου Κορινθίας Προκοπίου († 3-12-1964).

Μετὰ εἰκοσαήμερον πάλιν πρὸς αἰφνίδιον ἀσθένειαν, ὑπέκυψεν εἰς τὸν κοινὸν πᾶσιν ἀνθρώποις θάνατον, ὁ πρὸ μικροῦ θαλερρὸς καὶ εἰς τὸ προσκήνιον τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐνεργῶς κινούμενος καὶ σημαίνων ἀρχιερεὺς. «Ἐξηράνθη ὁ χόρτος καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεν» (Ἦσ. μ', 8). Καὶ «ἀνέλυσεν» κατὰ Παῦλον (Φιλιπ. α', 23), καὶ παρεδόθη εἰς τὸν τάφον, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Δημιουργοῦ «γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει» (Γενεσ. γ', 19).

Ἡ σταδιοδρομία του.

Μετὰ 77ετῆ βίον ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ὁ ἀειμνήστος μητροπολίτης (κατὰ κόσμον Πέτρος Τζαβάρης). Γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει 1888, διήνυσε πεντηκονταετίαν ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῇ λειτουργίᾳ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, ἀπὸ τῆς χειροτονίας του ὡς διακόνου (1914), τριακονταετίαν δὲ ἐν τῷ βαθμῷ τοῦ Ἐπισκόπου (1934-1964).

Κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας, καὶ παραλλήλως πρὸς τὴν ἐφημεριακὴν αὐτοῦ διακονίαν, ἰδίως ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῷ ἱ. ναῷ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐνεφάνισε δείγματα ἱκανῆς γνώσεως τῶν μοναστηριακῶν πραγμάτων. Διαπιστωθεὶς δὲ τῆς κλίσεως αὐτοῦ ταύτης διωρίσθη ὑπὸ

χο Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ Πάπα Ρώμης. Ὁ ἀδελφικὸς ἀσπασμὸς τὸν ὁποῖον ἀντήλλαξαν ἀπετέλεσε τὴν χριστιανικὴν ἐγγύησιν, ὅτι με πνεῦμα βαθυτάτης κατανοήσεως ἀμφοτέραι αἱ Ἐκκλησίαι ὑπόσχονται νὰ ἀρχίσουν τὸν διάλογον, διὰ τῆς συστάσεως μικτῶν ἐκατέρωθεν Ἐπιτροπῶν ἐκ θεολόγων καὶ ἐπιφανῶν εἰδικῶν ἄλλων λαϊκῶν ἐπιστημόνων.

(Συνεχίζεται)

Ἀρχμ. Ι. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Δ.Θ.
τ. Διευθυντῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
Βοστώνης

τοῦ αἰοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου Α' ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Πεντέλης, καὶ δὴ μετ' εὐρυτέρας δικαιοδοσίας ἐπὶ τῶν ἱ. μονῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, τελουσῶν τότε ὑπὸ συνδεδυασμένην διοίκησιν.

Δικαιώσας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τὰς προσδοκίας τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἱ. μονῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, προήχθη εἰς μητροπολίτην Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως (1934), ἐκλήθη δὲ βραδύτερον εἰς τὴν διαποιμάνωσιν τῆς ἱ. μητροπόλεως Μαντινείας καὶ Κυνουρίας (1945) καὶ τέλος εἰς τὴν ἀποστολικὴν μητρόπολιν Κορινθίας (1949), ἐν τῇ ὁποίᾳ εὗρεν αὐτὸν ὁ θάνατος μετὰ 15ετῆ ποιμαντορίαν.

Δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ παρὸν σημείωμα κρίσεις περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης σταδιοδρομίας τοῦ ἀνδρός. «Ὁ Θεὸς οἶδε» (Β' Κορινθ. ιβ', 23) καὶ τὸ φρόνημα καὶ τὴν προαίρεσιν καὶ τὰ κίνητρα τῶν ἐπιδιώξεων καὶ ἐνεργειῶν αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ στασιάζονται ὑπὸ πολλῶν ἐπὶ μέρους ἐνέργειαι καὶ πράξεις αὐτοῦ, οὐχ ἦττον βεβαιοῦται πολλὰ χόθεν τὸ ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα τοῦ ἀνδρός καὶ ἡ προσήλωσις εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις. Ἐλλείψεις δὲ ἀνθρωπίνους καὶ σφάλματα ἀναπόφευκτα ἐν τῇ ἐκτιμῆσει προσώπων καὶ πραγμάτων συνομολογοῦσι πολλοὶ ὡς ἐκ πλάνης πάντως καὶ οὐχὶ ἐκ προαιρέσεως προελθόντα. Ἀνθρώπινον τὸ πλανᾶσθαι. Καὶ πάλιν ὁ «Θεὸς οἶδεν», ὁ καρδιογνώστης, τὸ μέτρον καὶ τὸ κριτήριον τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ἐν γένει καὶ ἐκάστοτε. Ἐφ' ὅσον δὲ ἤδη μετέστη πρὸς Κύριον, «ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτὸν» (Ἰω. ιβ', 48), «οὐχὶ κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνοντα» (Αὐτόθ. ζ', 24) «ἀπροσωπολήπτως» (Α' Πέτρ. α', 17) «λογισμοὶ γὰρ θνητῶν δειλοὶ καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν» (Σοφ. Σολ. θ', 14).

Ἡ κηδεῖα του α) ἐν Ἀθήναις.

Ἐκδημήσας πρὸς Κύριον κατὰ τὰς πρώτας πρωϊνὰς ὥρας τῆς 3ης Δεκεμβρίου, μετεκομίσθη τῇ 8 π.μ. εἰς τὸν παρὰ τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Ἀθηνῶν ἱ. ναὸν τοῦ ἁγ. Ἐλευθερίου, τῇ ἐσπέρα δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὸ σκῆνος αὐτοῦ μετεκομίσθη εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν. Δι' ὅλης τῆς ἡμέρας παρήλασαν πρὸ τοῦ σκηνώματος αὐτοῦ πολλοὶ ἀρχιερεῖς, κληρικοὶ καὶ ἄλλοι τιμῶντες τὴν μνήμην αὐτοῦ. Ἐψάλη δὲ Συνοδικὸν Τρισάγιον (συμπιπτούσης τῆς ἡμέρας ταύτῃ τακτικῆς συνεδρίας τῆς Ἱ. Συνόδου). Καὶ ὑπ' ἄλλων ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων ἐψάλησαν ἀκολουθῶς ἀλλεπάλληλα Τρισάγια. Κληρικοὶ δὲ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἀνεγίνωσκον ἀλληλοδιαδόχως καθίσματα τοῦ Ψαλτηρίου.

Τῇ ἐπομένῃ, 4 Δεκεμβρίου, ἑορτῇ τῆς ἁγίας Βαρβάρας καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἐτελέσθη ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ Ἀθηνῶν ἀρχιερατικὴ λειτουργία ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονυσίου, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μεταστάντος ἀρχιερέως. Περὶ ὥραν 10 π.μ. ἐψάλη ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, προεξάρχοντος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ.κ. Χρυσόστομου, συμπαρασταμένου ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονος, Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου κ. Ἀγαθαγγέλου, Ἄρτης κ. Ἰγνατίου καὶ Γρεβενῶν κ. Χρυσόστομου. Παρὰ τὸν νεκρὸν ἴσταντο οἱ Σεβ. Μητροπολίται Ἰωαννίνων κ. Σεραφεῖμ, Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονύσιος καὶ Θήρας κ. Γαβριήλ, μετὰ τῶν κληρικῶν συνεργατῶν τοῦ ἀειμνήστου (Ἱεροκλήριον Πέτρου Δακτυλίδου καὶ Προκοπίου Κόλκα καὶ τοῦ Διακόνου αὐτοῦ Προκοπίου) καὶ τῶν οἰκείων τοῦ μεταστάντος.

Παρέστησαν συμπροσευχόμενοι πολλοὶ ἀρχιερεῖς, ὁ Ὑφυπουργὸς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Λ. Ἀκρίτας, μετὰ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ Θρησκευμάτων Καθηγητοῦ κ. Μάρκ. Σιώτη, ὁ Ὑπουργὸς Δικαιοσύνης κ. Ν. Μπακόπουλος, Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου (κ.κ. Π. Τρεμπέλας, Ἰ. Καρμίρης, Γ. Κονιδάρης, Α. Φυτράκης), ὁ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἱ. Συνόδῳ Καθηγητῆς κ. Α. Ἀλιβιζάτος, ὁ Διευθυντὴς τῆς «Ἐκκλησίας» κ. Θεοδ. Σπεράντσας, πολιτευταῖ (κ.κ. Κ. Παπακωνσταντίνου κ.ἄ.) καὶ ἱκανὸς κληρὸς καὶ λαός. Ἐπικήδειον λόγον ἐξεφώνησε ἀπ' ἄμβωνος ὁ πανοσιολ. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου, ἀρχιμ. Θεόκλητος Φιλιππᾶιος.

β) Ἐν Κορίνθῳ.

Μετὰ τὸν «τελευταῖον ἀσπασμὸν» ἡ σορὸς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου μετεκομίσθη εἰς Κόρινθον. Συνάδευσαν οἱ Σεβ. Μητροπολίται Θήρας κ. Γαβριήλ (μετ' ἀμφίων), Ἰωαννίνων κ. Σεραφεῖμ, Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονύσιος καὶ Γρεβενῶν κ. Χρυσόστομος. Ὡσαύτως ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου ἀρχιμ. Χρυσόστομος Δεληγιαννόπουλος, ὁ Γ. Διευθυντὴς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἀρχιμ. Παντελ. Μπαρδάκος, ὁ ὑπογράφων (μετ' ἀμφίων), ὁ ἱεροκῆρυξ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν ἀρχιμ. Χρυσ. Βούλτσος κ.ἄ., ὡς καὶ οἱ οἰκεῖοι καὶ οἱ συνεργάται τοῦ μεταστάντος.

Ἐν Κορίνθῳ (ἧς αἱ ὁδοὶ εἶχον πενθίμως διακοσμηθῆ) ἀνέμενον πρὸ τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὁ Νομάρχης Κορινθίας, ὁ Δήμαρχος Κορίνθου, αἱ Στρατιωτικαὶ καὶ Πολιτικαὶ Ἀρχαί, τμημα Στρατοῦ καὶ Στρατ. Μουσικῆς πρὸς ἀπόδοσιν τιμῶν, καὶ πλῆθος λαοῦ. Ἐν τῷ ναῷ δ' ἀνέμενον ἐνδεδυμένοι τὰ οἰκεία ἀρχιερατικὰ ἄμφια ὁ Σεβ. Τοποτηρητῆς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κορινθίας-Μητροπολίτης Καλαβρυτῶν καὶ Αἰγιαλείας κ. Γεώργιος, μετὰ πολλῶν ἱερέων ἐνδεδυμένων τὰς ἱερατικὰς αὐτῶν στολᾶς. Μετὰ τὴν ἐναπόθεσιν τοῦ νεκροῦ ἐν

τῷ πενθίμως διακεκοσμημένῳ ἰ. Ναῷ ἐψάλη Τρισάγιον, χοροστατούντων τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Καλαβρυτῶν καὶ Αἰγιαλείας κ. Γεωργίου καὶ Θήρας κ. Γαβριήλ. Ἀκολούθως δ' ἤρχισε τὸ «προσκύνημα» Κλήρου καὶ λαοῦ, παραταθὲν ἐπὶ διήμερον, ἐν συρροῇ πλῆθους πολλοῦ ἀπὸ πάσης τῆς Κορινθίας, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

Τῇ Κυριακῇ 6 Δεκεμβρίου, ἑορτῇ τοῦ ἁγ. Νικολάου, ἐτελέσθη ἐκ τῷ ρηθέντι ἰ. Ναῷ, ἔνθα τὸ σκῆνος τοῦ μεταστάντος, ἀρχιερατικὴ λειτουργία, εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θήρας κ. Γαβριήλ.

Τῇ δὲ 2.30 ὥρα μ.μ. ἐψάλη ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, προεξάρχοντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἠλείας κ. Γερμανοῦ, συμπαραστατουμένου ὑπὸ τῶν Σ. Μητροπολιτῶν Σπάρτης κ. Κυπριανοῦ (ὀριοθέντος Τοποτηρητοῦ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, ἧς τὴν Τοποτηρητείαν ἀνεῖχεν ὁ μεταστάς), Ἄρτης κ. Ἰγνατίου, Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας κ. Στεφάνου καὶ Γρεβενῶν κ. Χρυσόστομου. Οἱ Σεβ. Μητροπολίται Ἰωαννίνων, Κοζάνης καὶ Θήρας, πνευματικὰ ἀναστήματα τοῦ μεταστάντος, ἔλαβον θέσιν ἐν τοῖς πενθούσι, ὡς καὶ ὁ Σεβ. Τοποτηρητῆς. Οἱ αὐτοὶ Μητροπολίται μετὰ τοῦ Τοποτηρητοῦ ἀνεῖχον τὰς ταινίας τοῦ φερέτρου-φερομένου ἐπὶ κιλίβαντος τηλεβόλου-κατὰ τὴν ἐκφορὰν. Ἄπας ὁ ἰ. κληρὸς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κορινθίας ἔλαβεν θέσιν ἐν τε τῷ Ναῷ κατὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, καὶ ἐν τῇ πομπῇ κατὰ τὴν ἐκφορὰν. Ὁ πρωτοσυγκελλεύων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κορινθίας ἀρχιμ. Νεκτᾶριος Μαρμαρινὸς εἶχεν θέσιν τελετάρχου. Ἐν τοῖς πενθοῦσι ἔλαβον θέσεις ὁ τε Γεν. ἀρχιερ. Ἐπίτροπος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μαντινείας καὶ Κυνουρίας αἰδεσ. Γ. Τσώλης καὶ ὁ ἐν Λουτρακίῳ ἀρχιερ. Ἐπίτροπος ἀρχιμ. Προκ. Παπαδόπουλος. Τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἔψαλον ἐν χορῷ οἱ μαθηταὶ τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Κορίνθου. Ἐπικηδείους δὲ λόγους ἐξεφώνησεν ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου, ὁ Δήμαρχος Κορινθίων καὶ εἰς ἐκπρόσωπος τῶν Ἱεροσπουδαστῶν τῆς ρηθείσης Ἱερατικῆς Σχολῆς. Τὰ παράσημα τοῦ μεταστάντος ἐκράτουν κατὰ τὴν πομπὴν οἱ ἀρχιμανδρίται Παντελ. Χρυσοφάκης, Γραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου, καὶ Κων. Ἀγριανίτης, Κωδικογράφος τῆς Ἱ. Συνόδου, τὴν δὲ μίτραν ὁ ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Φενεοῦ καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν ράβδον ὁ ἀρχιμ. Ἀμβρόσιος Μαντζῶρος, προϊστάμενος τῆς Θρησκευτικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Στρατοῦ. Ἄλλοι δὲ κληρικοὶ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Τριπόλεως συνελθόντες ἠκολούθουν ἄνευ ἀμφίων.

Τῆς πομπῆς ἠγοῦντο ἀντιπροσωπεῖαι μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν Γυμνασίων καὶ τῶν Τεχνικῶν Σχολῶν Κορίνθου καὶ οἱ Ἱεροσπουδασταί. Ἐπλαισιώνον δὲ στρατιωτικὰ τμήματα καὶ ἐπαιάνιζεν ἡ μουσικὴ τοῦ Δήμου. Μετεῖχον δὲ πᾶσαι αἱ Πολιτικαὶ καὶ τὰ Στρατιωτικαὶ Ἀρχαὶ καὶ πλῆθος πολὺ λαοῦ. Ἡ ὅλη ἀτμόσφαιρα ἦτο θερμῆ, ἐν τῇ πενθίμῳ αὐτῆς ὄψει, καὶ ἡ τελετὴ μεγαλοπρεπῆς καὶ μετὰ ἐπιβλητι-

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

«Γίνου πιστός ἄχρι θανάτου καὶ δώσω σοὶ τὸν στέφανον τῆς ζωῆς» (Ἀποκ. 2, 10).

Μακαριώτατε Πρωθιεράρχα,
Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι,
Κύριοι Ὑπουργοί,
Βαρυπενθές Ἐκκλησίασμα,

Ἐν θλίψει βαθεῖα καὶ συνοχῇ καρδίας, ἡ Ἁγιωτάτη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κηδεύει σήμερον σεπτὸν Αὐτῆς Ἱεράρχην, τὸν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενόμενον ἀείμνηστον Μητροπολίτην τῆς Ἀποστολικῆς τῶν Κορινθίων Ἐκκλησίας Προκόπιον. Μέχρι προχθὲς ἠκούετο ἡ ἑλαφρά καὶ χαμηλὴ ἀναπνοή του, ἡ δὲ ζωὴ του αἰωρεῖτο μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Οἱ περίξ αὐτοῦ συνωμίλου σιωπηλῶς, περιεφέροντο ἀθορύβως καὶ ἀνέμενον ἐν ἐλπίδι. Αἱ ἐλπίδες ἡμῶν διέψευδον τοὺς φόβους, οἱ φόβοι ἡμῶν διέψευδον τὰς ἐλπίδας. Ἐνομίζομεν αὐτὸν ἀποθνήσκοντα ὅταν ἐκοιμάτο, καὶ κοιμώμενον ὅτε ἀνεπαύθη ἐκ τῶν κόπων αὐτοῦ.

Ὅταν ἡ πρωΐα τῆς χθὲς ἦλθεν ἀμαυρά, μελαγχολικὴ καὶ ψυχρά, τὰ ἥρεμα αὐτοῦ βλέφαρα εἶχον κλείσει. Εἶχεν οὕτω μίαν ἄλλην πρωΐαν, διάφορον τῆς ἰδικῆς μας. Μετέβη ὁ ἱεροφάντης τῶν μυστηρίων Χριστοῦ, συνοδευόμενος διὰ τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τοῦ κόπου εἰς τὴν ἀνάπαυσιν, ἐκ τῆς ταλαιπωρίας τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἀνεσιν, ἐκ τῆς τρικυμίας εἰς τὴν γαλήνην, ἀπὸ τοῦ πελάγους εἰς τὸν ἀσφαλῆ λιμένα, ἀπὸ τῆς σκοτίας εἰς τὸ φῶς, ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.

Ὁ Μητροπολίτης Προκόπιος δὲν ὑπάρχει πλέον μεταξὺ ἡμῶν. Μετέστη εἰς τὴν ἀγήρω καὶ ἀνέκλειπτον ζωὴν, ἀφοῦ ἐπὶ πεντήκοντα συναπτά ἔτη ὡς Διάκονος, Πρεσβύτερος καὶ Ἐπίσκοπος, ζηλωτῶς καὶ δοκίμως εἰργάσθη ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου. Καὶ ἀπώλεσε ἡ ποιμνὴ τὸν ποιμένα, ὁ ἱερός κληρὸς τὸν συνετὸν ἡγούμενόν του, ἡ τῶν ἁγίων Ἀρχιερέων σεβασμία χορεία τὸν ἐκλεκτὸν αὐτῆς Ἱεράρχην, ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις τὸν ἔμπειρον ρυθμιστὴν, ἡ παράδοσις τὸν εὐλαβῆ φύλακα, ἡ Ἐκκλησία δὲ, τέλος, τὸν ἄξιον αὐτῆς ἐκπρόσωπον καὶ πρόμαχον.

Ὅντως, ὁ ἀποιχόμενος Ἱεράρχης, ἐγένετο πιστὸς καὶ ἀγρυπνος φύλαξ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων, καὶ πάντων τῶν ἐκ τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντων ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ, ἐχόντων τὴν αὐτὴν ἰσχύν πρὸς τὴν εὐσέβειαν καὶ τούτοις, ἵνα, κατὰ τὸν Μέγαν Βασιλεῖον, εἴπω «οὐδεὶς ἀντρεῖ, ὅστις γε, κὰν κατὰ

κῆς τάξεως, ἐν τῇ λαμπρᾷ αὐτῆς ὀργανώσει καὶ ἐν τῷ νεκρωσίμῳ αὐτῆς εἶδει.

Τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Κορινθίας Προκοπίου αἰωνία ἡ μνήμη!

Ἀρχιμ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΒΑΛΛΗΝΔΡΑΣ

μικρὸν γοῦν, θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπεύραται». Καὶ προσήκει αὐτῷ ἡ τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ ἀγγέλου προτροπὴ καὶ διαβεβαίωσις: «γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου καὶ δώσω σοὶ τὸν στέφανον τῆς ζωῆς».

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Κορινθίας Προκόπιος, κατὰ κόσμον Πέτρος Τζαβάρας, ἐγεννήθη ἐξ εὐσεβῶν γονέων, κατὰ τὸ ἔτος 1888, ἐν Ἀθήναις. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐγκυκλίων καὶ γυμνασιακῶν αὐτοῦ σπουδῶν, ἐνεγράφη εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἧς τὸ πτυχίον ἔλαβεν ἐν ἔτει 1914.

Ἄμα τῇ κηρύξει τῶν Βαλκανικῶν πολέμων μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχίου κατετάγη εἰς τὸν στρατόν. Μετὰ δὲ τὴν νικηφόρον ἔκβασιν τῶν πολέμων τούτων, ὁ φοιτητὴς Πέτρος ἐπελέξατο τὴν ὁδὸν τοῦ μονήρου βίου, καὶ ἐνεγράφη ὡς δόκιμος ἀδελφὸς τῆς Ἱ. Μονῆς Προφήτου Ἡλιοῦ Ὑδρας, ἐνθα ἐκάρη εἰς μοναχὸν καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Προκόπιος. Κατὰ τὸ ἔτος 1915 ἐχειροτονήθη εἰς Διάκονον ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱεραρχίας, Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ὑδρας-Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης Προκοπίου, εἰς Πρεσβύτερον δὲ καὶ Ἀρχιμανδρίτην εἰς Ἀθήνας τῷ 1917 ὑπὸ τοῦ ἡδυμόλπου ἐκείνου Ἱεράρχου μακαριστοῦ Μητροπολίτου Φθιώτιδος Ἰακώβου. Ἐπὶ τρία συναπτά ἔτη, ἤτοι 1914-1917, ἐδίδασκεν οὗτος ὡς καθηγητὴς εἰς τὸ τότε λειτουργοῦν Ἑλληνικὸν σχολεῖον τοῦ Πόρου. Ὑπηρέτησεν, ἐν συνεχείᾳ, ὡς ἐφημέριος καὶ ἱεροκήρυξ ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Γηροκομείου Ἀθηνῶν, ἐν Λαυρίῳ καὶ ἐν τῷ ἐνταῦθα Κεντρικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Παύλου.

Ὁ ἀείμνηστος σοφὸς ἐκείνος Πρωθιεράρχης, ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ἐκτιμήσας τὰ διοικητικὰ προσόντα καὶ τὰς λοιπὰς ἱερατικὰς ἀρετὰς τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Προκοπίου, ἐτοποθέτησεν αὐτὸν ὡς ἡγούμενον τῆς παλαιφάτου καὶ ἱστορικῆς Μονῆς Πεντέλης, εἰς ἣν, τότε, ἐλειτούργει καὶ ἡ διαλυθεῖσα μετέπειτα ὁμώνυμος Ἱερατικὴ Σχολή. Ὡς ἡγούμενος Πεντέλης εἰργάσθη ἐπωφελῶς ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν συμφερόντων τῆς Μονῆς, ἀναδιοργανώσας αὐτὴν, διὰ τῶν συνεχῶν δὲ αὐτοῦ κόπων καὶ ἀγώνων διέσωσε τὴν κτηματικὴν τῆς Μονῆς περιουσίαν ἐκ τῶν ἀναγκαστικῶν τότε ἀπαλλοτριώσεων τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων.

Μετατεθέντος εἰς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν Μεσσηνίας τοῦ διὰ τὴν εὐροίαν τοῦ λόγου διακρινόμενου, δεινοῦ κήρυκος τῶν θείων ἀληθειῶν, Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως, ἀείμνηστου ἡδὴ Πολυκάρπου Συνοδικοῦ, διὰ τῆς ψήφου τῆς σεπτῆς Ἱεραρχίας ὁ ἀρχιμανδρίτης Προκόπιος, ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τοῦ Ἁγίου Παύλου Ἀθηνῶν, τὴν 17ην Ἰουνίου 1934 ἐχειροτονεῖτο εἰς Μητροπολίτην Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως. Προεξῆρχε δὲ τῆς Ἱεραρχίας ταύτης τε-

λετῆς ὁ τότε Μητροπολίτης Ἰωαννίνων καὶ εἶτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Σπυρίδων, συλλειτουργούντων τῶν ἀοιδίμων Ἀρχιερέων Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς καὶ εἶτα Ἰωαννίνων Δημητρίου, Ἀρτῆς Σπυρίδωνος, Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας Ἀνθίμου καὶ Κεφαλληνίας εἶτα δὲ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Γερμανοῦ.

Ποιμάνας ὁ Ἀρχιερεὺς Προκόπιος θεοφιλῶς καὶ θεαρέστως τὴν Μητρόπολιν ταύτην, ἥς ἔδρα τυγχάνει ἡ ἱστορικὴ Δημητσάνα, καὶ ἀναδειχθεὶς εἰς ἱεράρχην ἱκανὸν καὶ ἔμπειρον, τὸ ἔτος 1945 μετετέθη εἰς τὴν χηρεύσασαν Μητρόπολιν Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, εἰς διαδοχὴν συνετοῦ καὶ δεξιοῦ οἰακοστροφου, τοῦ ἀειμνήστου Γερμανοῦ Μεταξᾶ.

Διὰ πατριαρχικῆς ἐν Συνόδῳ ἀποφάσεως, ὁ διακεκριμένος ἐπ' ἀρετῆ καὶ παιδείᾳ Μητροπολίτης Κορινθίας Μιχαὴλ ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων Ἀμερικῆς, Βορείου καὶ Νοτίου. Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατέστησεν εἰς τὴν οὕτως κενωθεῖσαν Ἱεράν Μητρόπολιν Κορινθίας, ἔτει 1949, τὸν Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Προκόπιον, ἀποβλέψασα εἰς τὰ περικουμούντα αὐτὸν ποιμαντορικὰ καὶ διοικητικὰ προσόντα, καὶ τὴν πλουσίαν αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὴν ἔμπειρίαν, ἣν Μητρόπολιν ἐποίμανε μέχρι τοῦ ἐπισυμβάντος κατὰ τὰς πρωινὰς ὥρας τῆς χθὲς θανάτου αὐτοῦ.

Ὁ ἐκλιπὼν Ἱεράρχης ὡς μέλος τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς σεπτῆς Ἱεραρχίας, ὡς Συνοδικὸς Σύνεδρος, ὡς συμπαρεδρεύων εἰς τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Δικαστήρια, ὡς ἐντεταλμένος σύμβουλος τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Ο.Δ.Ε.Π., ὡς μέλος διαφόρων Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν καὶ δὴ τῆς Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας, ἠκούετο μετὰ προσοχῆς, καὶ κατὰ πολὺ οὔτος συνέβαλεν εἰς τὴν διευθέτησιν καὶ τὴν αἰσίαν λύσιν τῶν ἐκάστοτε ἀναφουομένων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ἐγκρατῆς ὢν τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν Νόμων.

Ποιμαίνων τὴν ἀποστολικὴν τῶν Κορινθίων Ἐκκλησίαν μετὰ ζήλου, συνέσεως, φροντίδων ἀνυστάκτων, πόνων πνευματικῶν καὶ μόχθων πολλῶν, εἶχεν ὡς ἔμβλημα τῆς λαμπρᾶς του ἀρχιερατείας τὸ ἔργον τῆς πίστεως, τὸν κόπον τῆς ἀγάπης καὶ τὴν ὑπομονὴν τῆς ἐλπίδος. Ἡδύνατο νὰ λέγῃ πρὸς τὸν χριστεπώνυμον λαὸν τῆς Μητροπόλεως του, ὅσα γράφει ὁ ἱδρυτῆς τῆς Ἐκκλησίας Κορίνθου Ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Κορινθίους: «κἀγὼ ἔλθων πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἦλθον οὐ καθ' ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μαρτύριον τοῦ Θεοῦ... καὶ ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δυνάμεως, ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ» (Α' Κορινθ. 2, 1-5). Καὶ ἐγένετο ἀξίως τῶν ἀοιδίμων προκατόχων αὐτοῦ Σωκράτους, Βαρθολο-

μαίου, Δαμασκηνοῦ καὶ Μιχαὴλ, ὧν ἡ μνήμη ἀγῆ-
ρωσ εἰς τὸν αἰῶνα.

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Κορινθίας Προκόπιος κατεπολέμη πᾶσαν αἵρεσιν, πᾶν σχίσμα, πάντα νεωτερισμὸν ὡς ὄθνειον τῇ μιᾷ Ἐκκλησίᾳ, ἥς ἡ ἐνότης ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν στερεῶς καὶ ἀσαλεύτως ἀρχῆθεν ἐθεμελιώθη· διὸ καὶ τὰ γινόμενα ὑπὸ τῶν ἐκβαλλόντων ἑαυτοὺς τῆς Ἐκκλησίας, ψευδῆ καὶ κενὰ ὑπάρχοντα, πάντα ἐστὶν ἀδόκιμα, ἐπίστευεν, ὡς ἡ Ἐκκλησία διακελεύει.

Καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς, οἱ ἐν Κυρίῳ ὄντες, καὶ ἐνότη-
τητα Κυρίου κρατοῦντες, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν Αὐτοῦ
χορηγούμενοι, τὴν ἱερατείαν Αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ
λειτουργοῦντες, ὅσα οἱ ἀντικείμενοι Αὐτῷ ποιοῦσιν,
ὀφείλομεν νὰ ἀποδοκιμάσωμεν καὶ ἀπορρίψωμεν,
ὡς βέβηλα. Καὶ εἰς τοὺς ἀπὸ πλάνης καὶ στρεβλό-
τητος ἐρχομένους ἐπὶ γνώσει τῆς ἀληθινῆς καὶ ἐκ-
κλησιαστικῆς πίστεως, νὰ δώσωμεν θείας δυνάμεως
μυστήριον, ἐνότητός τε καὶ πίστεως καὶ ἀλη-
θείας.

Διότι, αὕτη, ἡ τοῦ θεοῦ Λόγου φωνή: «γίνου
πιστὸς ἄχρι θανάτου καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον
τῆς ζωῆς».

Ἀείμνηστε Ἱεράρχα,

Ἀπέρχεσαι ἐκ τῆς παροίκου ταύτης ζωῆς πρὸς
τὸν οὐράνιον βίον, μετὰ τὴν γλυκεῖαν ἱκανοποίησιν
ὅτι ἐξεπλήρωσες τὸν προορισμὸν σου καὶ ἐξετέλεσες
τὸ καθῆκόν σου. Εἶχες πολλὴν καὶ ὀδυνηρὰν τὴν τε
ἀνθρωπίνην καὶ ἐκκλησιαστικὴν πείραν. Εἶχες ἀφιερ-
ώσει τὴν ἐπὶ γῆς βιοτὴν σου εἰς πράξεις καὶ αἰσθή-
ματα ἀξία λόγου, εἰς μεγάλας σκέψεις, καὶ ἥσο καρ-
τερικὸς ἐν ταῖς τοῦ βίου δοκιμασίαις. Ἀναπαύθητι,
ταῦν, ἐν εἰρήνῃ Χριστοῦ. Πορεύου τὴν ἀγαθὴν πρὸς
τὰ ἄνω πορείαν. Ἐχεις συνοδοιπόρους τοὺς ὑπὲρ
τῆς Ἐκκλησίας κόπους σου. Ἐφόδιον κέκτησαι τὰς
προσευχὰς τῶν πιστῶν τῆς στρατευομένης Ἐκκλη-
σίας. Ἐχεις ὡς παράκλητον ἐνώπιον τοῦ θρόνου
τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ αὐτὴν σου τὴν ἀνεπιτήδευτον
εὐσέβειαν, ἐν ἣ ἔζησας, ὑπὲρ ἧς ἐκοπίασας, καὶ ἐν
ἣ ἔμεινας πιστὸς ἄχρι θανάτου.

Πορεύου ἐν εἰρήνῃ, σεβάσμιε πάτερ καὶ Δέσποτα,
εὐχου δέ, ὅπως ἡ ἀνημένη λαμπρὰς τῆς ἀμωμήτου
ἡμῶν πίστεως, τῶν τιμίων ἡμῶν παραδόσεων καὶ
τῶν ἀκραϊφῶν ὀρθοδόξων ἰδεωδῶν, τῶν ὁποίων
ἄγρυπνος φρουρὸς καὶ ἀνύστακτος φύλαξ ἐτάχθη
ὁ ἱερός τῶν Ἐπισκόπων σύλλογος, ὁ τὴν τῶν ἁγίων
Ἀποστόλων διδασκαλίαν ἀσινῶς διακρατῶν, παρα-
δοθῆ ὡς ἱερὸν κειμήλιον εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς,
ἵνα φωτίζη εἰς αἰῶνας αἰῶνων σύμπασαν τὴν Μίαν,
Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.
Ταύτην ἡμεῖς διακηρύττομεν διὰ τοῦ Θ' ἄρθρου τοῦ
Συμβούλου τῆς πίστεως καὶ Σῶμα Χριστοῦ θεω-
ροῦμεν καὶ ἐπιτελοῦσαν, ἀλλὰ μῆπω συντελέσασαν,
τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον. Μετάβηθι εἰς τὴν
ἄλλην, τὴν αἰώνιαν, τὴν ἀόρατον Ἐκκλησίαν, μεθ'
ἧς ἡ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησία εὕρηται εἰς διηκεῖ ἐπικοινων-

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἡ ἀγάπη ἐπρυτάνευσεν.

Ὁ ἑλληνικὸς καὶ ξένος τύπος ἐξακολουθεῖ νὰ σχολιάζη τὰς ἐργασίας τῆς Γ' Πανορθοδόξου Διασκεύεως τῆς Ρόδου, ἡ ὁποία ἐτελείωσε μὲ τὴν στενωτέραν προσέγγισιν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὸ ὁμόφωνον ἀνακοινωθέν των.

Βεβαίως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συζητήσεων παρετηρήθη διαφορὰ ἀπόψεων. Ἄλλ' οὕτως ἀκριβῶς ἐδόθη ἡ ἐγκαιρία εἰς τοὺς μετέχοντας νὰ ἀντιληφθοῦν κατὰ τὸν τρόπον συγκεκριμένον τὴν ἰδιομορφίαν ἐκάστης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ ἰδιομορφία δὲ αὕτη, ἣτις ἐκδηλοῦται ποικιλοτρόπως «δὲν εἶναι στοιχεῖον καταλυτικὸν τῆς ἐνότητος, ἐφ' ὅσον πρωτανεῦει πάντοτε «ὁ παροξισμὸς τῆς ἀγάπης». Καὶ ἐν προκειμένῳ ἡ ἀγάπη ἐπρυτάνευσεν ὡς ἀλληλοκατανόησις καὶ ἀμοιβαία προσέγγισις, ἐνώπιον τῶν μεγάλων ἐπιδιώξεων».

Ἄς εὐχηθῶμεν, ἵνα τὸ πῦρ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῆς ἀγάπης ταύτης καίη εἰς τὸ μέλλον πάσας τὰς ἀναφρομένους εἰς τὰς σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀκάνθας. Τοῦτο ἀσφαλῶς θὰ ἐπιτυγχάνηται, ἐὰν ἡ κορυφή τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον παίξῃ τὸν ἐνοποιὸν ρόλον του εἰς τὴν καθ' ὅλον Ὁρθοδοξίαν, σεβόμενον τὰς ἰδιοτυπίας τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν καὶ συντονίζον τὰς κατευθύνσεις των εἰς ἓν κοινὸν μέτωπον πρὸς προβολὴν ὁλοκλήρου τοῦ δυναμισμοῦ τοῦ ὁρθοδόξου πνεύματος.

Ἄνευ ἄλλης ἀναβολῆς.

Ἡ ἐξαγγελθεῖσα ἀπόφασις τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ περὶ ἀδείξεως κατὰ 500 δραχμὰς τῶν μηνιαίων ἀποδοχῶν τῶν ἐφημεριῶν, οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν τὸ λειτούργημα των εἰς χωρία μὲ πληθυσμὸν κάτω τῶν 1500 κατοίκων, ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου τῆς ὑπαίθρου μὲ αἰσθήματα βαθείας ἀνακουφίσεως. Ἐκατοντάδες τηλεγραφημάτων κατέφθασαν εἰς τὸ Πολιτικὸν Γραφεῖον ἐκ μέρους ἐφημεριῶν πασῶν τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν, εἰς τὰ ὁποῖα, μὲ συγκινητικὰς ἐκφράσεις, διαδηλοῦται ἡ εὐγνωμοσύνη των πρὸς τὴν Κυβέρνησιν.

νίαν διὰ τῶν μυστηρίων, τῶν προσευχῶν καὶ τῶν τελετῶν.

Ἐγένου πιστὸς ἄχρι θανάτου· δόξῃ σοι Κύριος τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὡς δικαίαν ἀμοιβὴν καὶ ἔπαινον δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἐμόχθησας, ἐπόνεσας, ἐκοπίασας καὶ ἔζησας.

Τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου τῆς Ἀποστολικῆς τῶν Κορινθίων Ἐκκλησίας Προκοπίου εἶη αἰωνία ἡ μνήμη. Ἀμήν.

Ἄρχιμ. ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΦΙΛΙΠΠΑΙΟΣ

Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου

Ἐδχόμεθα ὀλοφύχως, ἵνα ἡ τιμῶσα τὸν κ. Πρωθυπουργὸν ἐπίσχυσις αὕτη τῶν πτωχῶν ἐφημεριῶν τῆς ὑπαίθρου εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα, ἄνευ ἄλλης ἀναβολῆς, πρέπει νὰ ληφθοῦν πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικῆς καὶ πνευματικῆς ἐπιπέδου τῆς ζωῆς τῶν ἐφημεριῶν μας, οὔτινες ἀποτελοῦν τὰ θεμέλια τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους.

Ἡ λήξις τῆς γ' φάσεως τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ.

Τὴν 20ὴν παρελθόντος μηνὸς ἔληξαν αἱ ἐργασίαι τῆς γ' φάσεως τῆς ἐν Βατικανῷ Συνόδου. Καρπὸς τῆς φάσεως ταύτης ἀξιόλογος εἶναι τὸ ψηφισθέν, μὲ ἀπόλυτον σχεδὸν πλειοψηφίαν, σχῆμα περὶ Οἰκουμενισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἔχει πολλὰ φωτεινὰ σημεῖα.

Κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως, ἡ λήξασα περίοδος δὲν ἐσημείωσεν ἐπιτυχίας οὐσιαστικὰς, διηνήθη δὲ ἐντὸς ἀτμοσφαιρας δυσκόλου συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἐχώριζον τὴν ρωμαιοκαθολικὴν ἱεραρχίαν, ὡς καὶ ἐλλείψεως ἀποφασιστικότητος εἰς κρίσιμα ζητήματα ἐκ μέρους τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ ΣΤ', ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι ἔχει ὡς κύριον μέλημα τὸν κατευνασμὸν τοῦ σκληροῦ πυρήνος τῆς συντηρητικῆς μερίδος. Πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν πυρῆνα παραχώρησις ὑπῆρξε καὶ ἡ Ἐγκύκλιος «Ecclesiam Suam», ἡ ὁποία εἶναι ἀδύνατον νὰ θεωρηθῇ ὡς κειμένη ἐπὶ τῆς γραμμῆς, τῆς ὑπὸ τοῦ κατόχου τοῦ Παύλου ΣΤ' χαραχθείσης. Ὁ παρεχόμενος χρόνος δεικνύει, ὅτι ἡ Β' Βατικανὴ Σύνοδος ἔχει μὲν καλὰς προθέσεις, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ τὰς μετουσιώσῃ, ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς, εἰς ἐποικοδομητικὰς ἀποφάσεις, θὰ ἀφήσῃ δὲ ὅπωςδήποτε καὶ παθητικὸν εἰς τὸν σύγχρονον καὶ τὸν αὔριον Ρωμαιοκαθολικισμὸν.

Ἡ Κορυφαία ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι παντοδύναμος καὶ ἡ παλαιὰ ἀπόκρημνος ροοτροπία ἐναντι τοῦ ὑπολοίπου χριστιανικοῦ κόσμου δὲν ἔχει ἀλλάξει ἀκόμη εἰς βαθμὸν ἐπιτρέποντα μεγάλην αἰσιοδοξίαν διὰ τὸ μέλλον.

Πάντως, ὁ Ρωμαιοκαθολικισμὸς ἐπιζητεῖ ἀλλαγὰς καὶ τοῦτο μένει ὡς εὐχάριστον γεγονός, ἐναντι τοῦ ὁποῖου ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἵσταται ἀγρυπνοῦσα, προσευχομένη καὶ ἐλπίζουσα.

Ἡ ἐξωσχολικὴ ζωὴ τῶν μαθητῶν.

Ὁρθῶς ὁ ὑφυπουργὸς Ἐρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Ἀκριτάς εἰς ἀξιέπαινον ἐγκύκλιον, τὴν ὁποῖαν ἀπευθύνει πρὸς τοὺς ἐπιθεωρητὰς καὶ διευθυντὰς προτύπων καὶ πειραματικῶν σχολείων μέσης ἐκπαιδεύσεως, προσδιορίζει, ὅτι κοινωνικὴ ἀπαίτησις, ἀλλὰ καὶ καλῶς ἐννοούμενον παιδευτικὸν καθῆκον, ἐπιβάλλουν εἰς τὸ σχολεῖον νὰ μὴ ἐξαντλῇ

τόν ρόλον του ἀπέναντι τῶν μαθητῶν εἰς τοὺς σχολικοὺς μόνον χώρους, ἀλλὰ νὰ ἐκτείνῃ τὴν μέριμνάν του διὰ τὸν φρονηματισμὸν τῶν μαθητῶν καὶ τὴν προστασίαν τῆς ὑπὸ ἀνάπτυξιν προσωπικότητός των καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐξωσχολικῆς ζωῆς καὶ ψυχαγωγίας των.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ὁρμώμενος ὁ κ. ὑφυπουργὸς παραγγέλλει, ὅπως ἀντιμετωπισθῇ καὶ παρὰ τῶν γενικῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ γυμνασιαρχῶν τὸ συγκεκριμένον πρόβλημα τῆς εἰς τὰς αἰθούσας μηχανικῶν παιγνίων φοιτήσεως τῶν μαθητῶν καὶ γενικῶς τῆς λίαν ἐπιζημίον διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν των ἐξέλιξιν συμμετοχῆς εἰς τὰ πάσης φύσεως νεωστὶ εἰσαγόμενα τεχνικὰ παιγνίδια. Εἰς τοὺς χώρους τούτους, ὡς τονίζεται, οἱ νεαροὶ παῖκται οὐ μόνον ἀναλίσκουν πολὺτιμον χρόνον καὶ σημαντικὰ διὰ τὰς οὐσιαστικὰς ἀνάγκας των ποσά, ἀλλὰ καὶ καταδραπανοῦν δημοουργικὰς δυνάμεις εἰς δῆθεν ψυχαγωγίαν, ἣ ὁποία οὐσιαστικῶς ἐκτρέφει ἐπικινδύνους διὰ τὴν ψυχικὴν ὑγείαν διαθέσεις καὶ γενικῶς φθείρει τὴν ψυχὴν τῶν νέων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἶναι ἀναγκαῖα ἀφ' ἑνὸς ἡ διαφώτισις τῶν μαθητῶν καὶ καθοδήγησις αὐτῶν πρὸς ἐπιλογὴν τῶν μέσων ψυχαγωγίας των καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ λήψις πειθαρχικῶν μέτρων πρὸς κολασμὸν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι περιφρονοῦν τὰς συστάσεις καὶ ἐντολὰς τοῦ σχολείου. Οἴκοθεν ὁμως νοεῖται, ὅτι πάντα ταῦτα ἄνευ χριστιανικῆς θεμελιώσεως καὶ ἄνευ συνεργασίας μετὰ τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἀποβοῦν ἀκαρποὶ προσπάθειαι.

«Κοσμάτα βατράχων».

Ἐν συνεχείᾳ δέον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ὀρθῶς τὰ περιοδικὰ «Ζωὴ» καὶ «Σωτήρ» κατακρίνουν τοὺς θεωροῦντας τὸν θεσμὸν τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου ὡς τι ὀπισθοδρομικὸν καὶ ἀναχρονιστικόν. Ὅτι βεβαίως πολλὰ ἐκ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων διέρχονται κρίσιν καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ ληφθῇ μέριμνα πρὸς ἀναμόρφωσιν αὐτῶν οὐδόλως εἶναι δυνατόν νὰ ἀμφισβητηθῇ. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ μέχρι τοῦ σημείου νὰ κατακρίνηται ὁ ὅλος θεσμὸς ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις.

Ὡς ὀρθῶς σημειοῖ τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μνημονευθέντων περιοδικῶν, «τὰ σφαιριστήρια ἐπλημμύρισαν τὰς μεγαλοπύλεις μας, ἡ παιδικὴ ἐγκληματικότης προχωρεῖ ἀλματωδῶς, ὁ μινώταυρος τοῦ ὑποκόσμου ἀπειλεῖ ἡμέρα μετὰ τὴν ἡμέρα νὰ στραγγάλισῃ τὴν νεολαίαν μας. Καὶ τὰ δύστυχα παιδιὰ μας ἐκπαιδεύονται ἐντατικὰ μέσα εἰς τὰ σκοτεινὰ μπάρ καὶ μπουνάτ καὶ τὰ λοιπά. Ἡ κραυγὴ διὰ τὸ παραστράτημα τῆς νέας γενεᾶς δυναμώνει ὁλοένα. Καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ ἐξακολουθοῦν πολλοὶ νὰ περιφρονοῦν τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον ὡς ἀναχρονιστικόν. Βεβαίως ἐν σχέσει μετὰ τὴν «πρόσδοκον» τῆς νεκτερινῆς ζωῆς τὸ Κατηχητικὸν εἶναι «ἀναχρονισμὸς», ὅπως εἶναι καί... ἡ ἀγνότης, ἡ τιμότης, ἡ οἰκογένεια, ἡ θυσία. Πάντως δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ περιθώρια, διὰ νὰ παίζωμεν

«ἐν οὐ παικτοῖς». Ἐὰν κάποτε θέλωμεν νὰ φτιάξωμεν ἀνθρώπους καὶ ὄχι μπήτλς καὶ μαϊμοῦδες, πρέπει νὰ σκεφθοῦμε στὰ σοβαρὰ καὶ πάλιν τὸν θεσμὸν τοῦ Κατηχητικοῦ». Ὅθεν οὐδόλως οἱ Ἕλληνες γονεῖς πρέπει νὰ ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὰ κοσμάτα μερικῶν βατράχων τοῦ πνεύματος».

Διὰ τὰ προπύργια τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας.

Πρέπει νὰ χαιρετισθῇ ὡς ἰδιαιτέρως χαρμόσνον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ διατήρησις καὶ προβολὴ τῶν ἱστορικῶν προποργίων τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας, ὡς εἶναι τὰ εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους ἱερὰ προσκνημάτα καὶ ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἤρchiσε νὰ ἀποτελῇ σοβαρὸν μέλημα τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν θὰ μεταβοῦν εἰς τοὺς τόπους αὐτοὺς 10 τοῦλάχιστον ὑπότροφοι θεολόγοι, κληρικοὶ ἢ λαϊκοί, δι' ἱστορικὰς καὶ θεολογικὰς μελέτας. Αἱ ὑποτροφίαι αὗται θὰ χορηγηθοῦν, κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ Ὑπουργείου Θεσησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας πρὸς ἐκκλησιαστικὸς ὀργανισμοὺς, ὑπαγόμενους εἰς τὴν ἀρμοδιότητά του. Ὁῦτω τέσσαρας ὑποτροφίας θὰ χορηγήσῃ τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, ὁ δὲ κ. Μποδοσάκης Ἀθνασιάρχης ἀνέλαβε τὴν δαπάνην τόσον τῆς ἀποστολῆς πέντε νέων θεολόγων εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σινᾶ, ὅσον καὶ τῆς παραμονῆς των εἰς αὐτὴν ἐπὶ δύο τοῦλάχιστον ἔτη.

Ὁφείλονται ἀληθῶς συγχαρητήρια εἰς τοὺςσχόντας τὴν πρωτοβουλίαν τῆς χορηγήσεως τῶν ὑποτροφιῶν τούτων. Ἐπὶ πλέον δέον νὰ εὐχρηθῶμεν, ἵνα αὗται διευρυνθῶσι καὶ γίνῃ ἐπιλογὴ ἀρίστον ὑποτρόφων θεολόγων, οἵτινες θὰ ἐναρμονισθοῦν εἰς τὴν ἱερὰν ἀτμόσφαιραν τῶν μνημονευθέντων πανσέπτων προσκνημάτων, διὰ νὰ δώσουν νέαν προὴν εἰς αὐτά.

Τιμητικὸς τόμος, ἀφιερωμένος εἰς Ἁγ. Ὅρος.

Ὁ ἐπιμελεῖα τοῦ καθηγητοῦ κ. Π. Χρήστου ἐκδοθεὶς ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ὀγκώδης ἐξ 712 σελίδων τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀθωνικὴ Πολιτεία. Ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τοῦ Ἁγ. Ὁρους» εἶναι ἄξιος ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως καὶ πολλῶν ἐπαίνων. Ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ, ὅστις κοσμεῖται ὑπὸ ὠραίαν ἐξωφύλλον, χαρτῶν καὶ εἰκόνων, ἀφ' ἑνὸς παρουσιάζεται ἡ ἱστορία τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀφ' ἑτέρου δημοσιεύονται τυπικὰ αὐτοῦ, ἐκ τρίτου προσφέρεται πλούσιον θεολογικὸν συμπόσιον καὶ τέλος γίνεται λόγος περὶ τοῦ φυσικοῦ πλοῦτος τοῦ Ἁγ. Ὁρους.

Εἰδικιώτερον ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ ἐξετάζονται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἡ προέλευσις καὶ αἱ ἐπιδιώξεις τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἡ παλαιότερα καὶ σημερινὴ ζωὴ τοῦ Ἁγ. Ὁρους, ἡ τέχνη, οἱ θησαυροὶ καὶ τὰ βιβλία αὐτοῦ, τὸ μῆνυμά του εἰς τὸν σημερινὸν κόσμον, αἱ ἀρχαὶ τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς καὶ κοινοκτημοσύνης, ἡ πολιτιστικὴ σημασία τοῦ Ἁγ. Ὁρους, ἡ διδασκαλία τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, ἡ νηπτικὴ ψυχολογία,

αί μετὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους σχέσεις τῆς Ρωσίας, ἡ βλάβησις καὶ ἡ γλωφίς τῆς Χερσονήσου τοῦ Ἁγ. Ὄρους, ἡ δασονομία αὐτοῦ κ.ἄ.

Ἀληθῶς ὀφείλονται εὐχαριστίαι πρὸς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Πανεπιστημίου, ἣτις, πλὴν τῆς ἄλλης οὐσιώδους συμμετοχῆς τῆς εἰς τὸν ἐπὶ τῇ Χιλιετηρίδι τοῦ Ἁγ. Ὄρους πάνδημον ἐορτασμόν, ἐξέδωκε καὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος πλουσιώτατον τιμητικὸν τόμον.

Νέος τύπος δικτατορίας.

Ὡς συγκλονιστικὴ ἐξακριβωσθῆ πρόσφατος ἐγκύκλιος τοῦ «Ἐδαγγελικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου» τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, ἣτις ἀπηρθύνθη πρὸς πάσας τὰς προτεσταντικὰς ἐκκλησίας τῆς χώρας ταύτης καὶ ἐδημοσιεύθη σχεδὸν εἰς πάσας τὰς γερμανικὰς ἐφημερίδας. Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη, μεταξὺ ἄλλων τονίζει τὰ ἑξῆς:

«Εἰς νέος τύπος δικτατορίας ἀπειλεῖ τὴν χώραν, ἡ δικτατορία τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς ἀνηθικότητος. Τὰ συμπτώματα τῆς ἠθικῆς ἀποσυνθέσεως τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ζωῆς αὐξάνονται κατὰ τρόπον ἐμπνέοντα τρόπον, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ χώρα μας ἔφθασεν εἰς ἄνευ προηγουμένου ἐπίπεδον ὑλικῆς εὐημερίας. Βιβλία καὶ περιοδικὰ, κινηματογραφικὰ καὶ θεατρικὰ ἔργα, ἔχουν ὡς κεντρικοὺς προῆγνὰς τὸν σέξ, τὸ ἄλκοὸλ, τὴν βίαν, τὴν διαστροφὴν, δεινὰ, τὰ ὁποῖα διαλύουν ἀναριθμήτους γάμους. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκτρώσεων προκαλεῖ πανικόν. Συχνάκις οἱ δρόμοι τῶν πόλεων μας, ἰδιαίτερος τὴν Κυριακὴν, γίνονται πεδία αἱματηρῶν συγκρούσεων. Ἡ κοινωνία μας, ἡ ὁποία δὲν γνωρίζει τί νὰ κἀνῆ μὲ τὰ ἄφθονα ὑλικά ἀγαθὰ τῆς, εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν δικτατορίαν τῶν τυφλῶν παθῶν. Ὅπισθεν τῆς δικτατορίας ταύτης εἶναι πολὺ εὐκόλον νὰ ἐξυφανθῆ ἡ ἄλλη δικτατορία, ἐκεῖνη ἡ ὁποία ἔφερον εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸν Χίτλερ, ἐκεῖνη ἡ ὁποία προεκάλεσε τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον, καὶ κατέσπειρε τὸν πλανήτην μὲ πτώματα, μὲ ἀναπήρους καὶ μὲ ἐρείπια.»

Εἶναι τόσον εὐγλωττος ἡ ἐγκύκλιος, ὥστε τὰ σχόλια περιτεύουν. Μόνον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν. Ἄρα γε θὰ συνετισθοῦν πάντες, ὅσοι θέλουν νὰ ἐπιβάλλουν καὶ εἰς τὸν τόπον μας τὸν δυτικὸν τρόπον τῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχαγωγίας;

Ἡ μακρὰν τοῦ Χριστοῦ ἠθικὴ.

Ἐκλεκτὸς δημοσιογράφος, ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ἐνώσει συμβαίνοντα, γράφει χαρακτηριστικῶς: «Ἀπὸ Ἀμερικανοὶ ἔστειλαν ἓνα δέμα μὲ δῶρα πρὸς τὸν κ. Κροῦστσεφ. Καὶ τὸ δέμα ἐπεστράφη μὲ τὴν ἐνδειξιν, ὅτι ὁ παραλήπτης εἶναι ἀγνώστου διαιωνίης: Ὁ ἕως χθὲς δικτάτωρ πασῶν τῶν Ρωσιῶν! Παραλλήλως ἡ «Πράβδα» τῆς Μόσχας πλέκει τὸ ἐγκώμιον τοῦ ὑπουργοῦ Ὀντίντσωφ, ὁ ὁποῖος ἐθανατώθη πρὸ ἐτῶν ὡς ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ, τώρα δὲ ἀποκαθίσταται» ἡ μνήμη του καὶ θεωρεῖται ὅτι δὲν

ἦτο ἐχθρὸς, ἀλλὰ φίλος. Καὶ ἄλλο: Ὁ πολὺς Λυσένκο, ἰδρυτὴς τῆς θεωρίας ὅτι τὰ ἐπίκτητα χαρακτηριστικά τῶν ζώωντων ὀργανισμῶν εἶναι κληρονομικά, κατηγορεῖται τώρα διὰ τὴν θεωρίαν του αὐτὴν καὶ διὰ τὸν πόλεμον, πὸν ἔκαμεν εἰς τοὺς ὄπαδους τῆς ὀρθοδόξου θεωρίας τῆς κληρονομικότητος, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ κατηγορήθησαν διὰ δεξιὰν παρέκκλισην καὶ ἔχασαν τὰς θέσεις των, διότι ἐθεωρήθησαν ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ! ».

Πάντα ταῦτα εἶναι νέα ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἡ ἄθεος καὶ μακρὰν τοῦ Χριστοῦ ἠθικὴ εἶναι ἀσταθῆς καὶ διέπεται ὑπὸ ρευστότητος καὶ ἀσυννεπείας.

Ἡ εὐγλωττος ἀναλογία.

Κατὰ πρόσφατους στατιστικὰς, εἰς τὴν σύγχρονον οἰκουμένην, εἰς χριστιανὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς δύο μὴ χριστιανούς. Οἱ χριστιανοὶ εἶναι 930.155.000, ἐνῶ οἱ λοιποὶ εἶναι 2.067.118.000. Περιττόν νὰ λεχθῆ, ὅτι μεταξὺ τῶν φερόντων τὴν χριστιανικὴν ιδιότητα, εἶναι ἄγνωστον πόσον ἡ πραγματικὴ πίστις καὶ ὁ βίος ἀντιπροκρίνονται εἰς τὴν θείαν τῆς ἀλήθειαν, πόσοι δηλαδὴ εἶναι οὐχὶ μόνον ὀνόματι, ἀλλὰ καὶ πράγματι χριστιανοί.

Ἡ ἀναλογία, εὐρύτερα ἀπὸ τὴν ἐμφανιζομένην ὑπὸ τῶν ἀριθμῶν τῆς Στατιστικῆς, ὀμιλεῖ εὐγλωττως διὰ τὸ πόσον μέγας καὶ ἀνάντης εἶναι ὁ δρόμος, τὸν ὁποῖον ὁ χριστιανισμὸς ἔχει νὰ διανύσῃ εἰς τὴν ἱστορικὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος: ὡς καὶ διὰ τὴν ὑψίστην ἀνάγκην τῶν καιρῶν μας, καθ' ὅς αἱ τεχνικαὶ πρόοδοι καὶ αἱ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἀντιλήψεις ἄγουν εἰς τὴν συμπλησίαν καὶ ἐνοποίησην τῶν λαῶν, ὅπως οἱ χριστιανοὶ ἀναπτύξουν τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον καὶ δώσουν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἐδαγγελίου εἰς τοὺς θύραθεν ἀδελφούς των.

Ἀλλὰ διὰ νὰ δοθῆ ἀποτελεσματικῶς ἡ μαρτυρία αὕτη, πρέπει οἱ χριστιανοὶ νὰ γίνων πιστότεροι καὶ θερμότεροι, ὁ δὲ βίος των νὰ εἶναι ἡ οὐσία τῆς μαρτυρίας των. Διότι τὸ Ἐδαγγέλιον δὲν εἶναι ἠθικὴ ἀπλῶς διδασκαλία, ἀλλὰ πίστις, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἐπηρεάξῃ ἀποφασιστικῶς τὸν καθόλου βίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὴν κηρῶσσουν καὶ τὴν διαδίδουν. Ἡ ἀλήθεια αὕτη, διὰ τὴν ὁποίαν, ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐντεῦθεν, ὀμιλεῖ ἡ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐπιβεβαιῶν καὶ ἡ σύγχρονος πείρα, εἶναι ἡ χρυσὴ βᾶσις τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου.

Οἱ ἐπιθεωρηταὶ ἐργασίας.

Εἶναι κατὰ πάντα ἀξιέπαινος ἡ ἀπόφασις τοῦ κ. Ὑπουργοῦ Ἐργασίας ὅπως συστηματοποιήθῃ ἡ ἐποπτεία τοῦ Κράτους ἐπὶ τῶν συνθηκῶν ἀσφαλείας τῆς ζωῆς, τῆς υγείας καὶ τῆς ἀοικεμελείας τῶν ἐργαζομένων. Ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐξήτησε τὴν παροχὴν τεχνικο-επιστημονικῆς βοηθείας ἐκ μέρους τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας καὶ ὀργανώθη σεμινάριον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ λάβουν μέρος οἱ ἐπιθεωρηταὶ ἐργασίας πρὸς κατατοπισμὸν των ἐπὶ θεμάτων τῆς προλήψεως ἀτυ-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ο Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσόστομος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς 26ης Νοεμβρίου μέχρι τῆς 10ης Δεκεμβρίου 1964 ἐχοροστάτησεν εἰς ἱεροὺς ναοὺς Ἀθηνῶν, συνειργάσθη μετὰ Σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων καὶ τῶν παρ' αὐτῷ Θεοφιλεστάτων Βοηθῶν Ἐπισκόπων, προήδρευσε συνεδριῶν τῶν Συμβουλίων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὄργανισμῶν, ἐδέχθη εἰς συνεργασίαν τοὺς Διευθυντὰς διαφόρων Ἐκκλησιαστικῶν Ἱπηρεσιῶν.

Ἐχοροστάτησε: Τῇ 29ῃ Νοεμβρίου εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ.

— Τῇ 5ῃ Δεκεμβρίου εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ ἐορτάζοντος ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Νικολάου Καισαριανῆς.

— Τῇ 6ῃ Δεκεμβρίου εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τελεσθεῖσαν θείαν Λειτουργίαν.

Ἐτέλεσε: Τῇ 2ῃ Δεκεμβρίου Ἀγιασμόν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐν Ἀθήναις Ὀρθοδόξου πρεσβευτοῦ τοῦ Λιβάνου.

— Τῇ 3ῃ Δεκεμβρίου Τρισάχιον εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Κορινθίας Προκοπίου.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐτέλεσε μνημόσυνον εἰς τὸ Σύνταγμα Χωροφυλακῆς Μακρυγιάννη ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν κατὰ τὴν Δεκεμβριανὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1944 πεσόντων ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν τῆς Βασιλικῆς Χωροφυλακῆς, τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας καὶ τοῦ Πυροσβεστικοῦ Σώματος. Εἰς τὸ μνημόσυνον παρέστησαν ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἡ Α.Β.Υ. Διάδοχος Εἰρήνη, ὁ ὑπουργὸς Δημοσίας Τάξεως κ. Πολυχρονίδης καὶ πλῆθος κόσμου.

— Τῇ 6ῃ Δεκεμβρίου, ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ, μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Νικολάου Πλαστήρα.

Προέστη: Τῇ 4ῃ Δεκεμβρίου τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Κορινθίας Προκοπίου.

Προήδρευσε: Τῇ 27ῃ Νοεμβρίου τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κασιματείου Κληροδοτήματος.

— Τῇ 30ῃ Νοεμβρίου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

— Τῇ 7ῃ Δεκεμβρίου τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, καθὼς καὶ τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

χημάτων. Παρὰλλήλως, θὰ συμπληρωθῇ τὸ προσωπικὸν τῆς Ἐπιθεωρήσεως Ἐργασίας βάσει νέου νόμου, διὰ τοῦ ὁποίου προβλέπεται ἡ διὰ διαγωνισμοῦ πρόσληψις 80 ἐποπτῶν καὶ 20 τεχνικῶν ἐπιθεωρητῶν. Οὕτω, παρέχεται ἡ βεβαιότης, ὅτι τὸ σύστημα ἐποπτείας τῶν συνθηκῶν ἐργασίας εἰς τὴν χώραν μας, τὸ ὁποῖον ἦτο ἕως τώρα κατὰ τρόπον ἀπολύτως ἀδικαιολόγητον ἐλλιπές, θὰ ἀρτιωθῇ καὶ οἱ δείκται τῶν κατ' ἐτος στατιστικῶν ἐπὶ τῶν ἐργατικῶν ἀτυχημάτων θὰ παύσουν νὰ εἶναι ὑψηλοί. Ἡ «Ἐκκλησία», ὅχι ποδὸ πολλοῦ καιροῦ, ἔθιξε τὸ θέμα τοῦτο ἀπὸ τῶν σπηλῶν αὐτῶν καὶ σημειοῖ μὲ ἰδιαιτέραν ἱκανοποίησιν τὴν φωτεινὴν ἀποφασιστικότητά, μετὰ τῆς ὁποίας ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος τὸ οἰκείον Ὑπουργεῖον, ἀποδείξαν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ φιλεργατικὸν πνεῦμα τῆς παρουσίας Κυβερνήσεως.

— Τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

— Τῇ 9ῃ Δεκεμβρίου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ο.Δ.Ε.Π.

— Τῇ 10ῃ Δεκεμβρίου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Τ.Α.Κ.Ε.

Μετέβη: Τῇ 2ῃ Δεκεμβρίου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Προνοίας, ὅπου συνειργάσθη μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ κ. Ἐξάρχου.

— Τῇ 4ῃ Δεκεμβρίου εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Πεντέλης, ὅπου ἀπένευμεν ἰδιοχείρως τὰ πτυχία εἰς τοὺς ἀποφοιτῶντας τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Κληρικῶν Ἑλλάδος, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπῆρθον πατρικὰς συμβουλὰς.

Παρέστη: Τῇ 30ῃ Νοεμβρίου εἰς τὴν δεξίωσιν τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας.

Ἐδέχθη: Τῇ 27ῃ Νοεμβρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μυτιλήνης κ. Ἰάκωβον, τὸν ἐξοχώτατον πρεσβευτὴν Αἰγύπτου, τὸν προϊστάμενον τῆς Διευθύνσεως Ἐκκλησιῶν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν πρεσβευτὴν κ. Θεόδωρον Μπαζῖον, τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίων Πάντων Πατρῶν πανοσ. ἀρχιμ. Σάββαν Δημητρόπουλον καὶ τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου κ. Ἀθανασιάδην.

— Τῇ 28ῃ Νοεμβρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ἐδέσσης καὶ Πέλλης κ. Διονύσιον, τὸν βουλευτὴν καὶ τέως ὑφυπουργὸν κ. Ἀλιμπράντην, τὸν ναύαρχον Θεοφανίδην, τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας κ. Σοφοῦλην, τὸν Ἀεροπαγίτην κ. Παπαϊωάννου, τὸν βουλευτὴν κ. Ἀποσκίτην καὶ τὸν δικηγόρον κ. Παναγιόπουλον.

— Τῇ 2ῃ Δεκεμβρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ἱερισσοῦ, Ἀγ. Ὄρους καὶ Ἀρδαμερίου κ. Παῦλον, τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πεντέλης πανοσ. ἀρχιμ. Γεώργιον Προκόπην καὶ τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας πανοσ. ἀρχιμ. Παντελεήμονα Μπαρδάκον.

— Τῇ 4ῃ Δεκεμβρίου τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ νομικὸν σύμβουλον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κ. Παν. Παναγιωτάκον.

— Τῇ 5ῃ Δεκεμβρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρον κ. Χρυσόστομον, τὸν ὑφυπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκειμάτων κ. Λουκῆν Ἀκρίταν μετὰ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῶν Ὁρησκειμάτων καθηγητοῦ κ. Μάρκου Σιώτη, τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἰωάννην Καρμίρη, τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ νομικὸν σύμβουλον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κ. Παν. Παναγιωτάκον, τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας πανοσ. ἀρχιμ. Παντελεήμονα Μπαρδάκον καὶ τὸν διευθυντὴν τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. κ. Ζαφ. Κέπετζην.

— Τῇ 7ῃ Δεκεμβρίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Φλωρίνης κ. Βασίλειον, Μυτιλήνης κ. Ἰάκωβον, Θηβῶν καὶ Λεβαδείας κ. Δωρόθεον καὶ Γρεβενῶν κ. Χρυσόστομον, τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Παν. Παναγιωτάκον καὶ τὸν κ. Σολωμονίδην.

— Τῇ 9ῃ Δεκεμβρίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ἐδέσσης καὶ Πέλλης κ. Διονύσιον, Ἡλείας κ. Γερμανὸν καὶ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως κ. Εὐστάθιον, τὸν Διευθυντὴν τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Κληρικῶν Ἑλλάδος πανοσ. ἀρχιμ. Χρυσόστομον Γιαλούρη, τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πεντέλης πανοσ. ἀρχιμ. Γεώργιον Προκόπην καὶ τὸν ἱεροκήρυκα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως πανοσ. ἀρχιμ. Φιλάρετον Βιτάλην.

— Τῇ 10ῃ Δεκεμβρίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Ἄρτης κ. Ἰγνάτιον καὶ Κισάμου καὶ Σελίνου κ. Εἰρηναίον.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

'Ι. 'Αρχιεπισκοπή Βορείου και Νοτίου 'Αμερικής

Τὴν 22αν Νοεμβρίου 1964 ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον ἐν Νέα Ὑόρκῃ ὁ μέγας πρωτοπρεσβύτερος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνος 'Ε. Μωραϊτάκης εἰς ἡλικίαν 74 ἐτῶν. Ὁ ἐκλιπὼν ἐκλεκτὸς κληρικὸς ἐφοίτησεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ἐτελείωσε τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης καὶ ἀκολούθως τὴν Θεολογικὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Κισνοβίου. Ὁ ἀείμνηστος πρωτοπρεσβύτερος ὠμίλει καὶ ἔγραφεν ἀριστα τὴν ἀγγλικήν, γαλλικὴν, ρωσικὴν, ρουμανικὴν καὶ ἀραβικὴν γλῶσσαν.

Ὁ ἐκλιπὼν διαπρεπὴς κληρικὸς διετέλεσεν ἐπὶ σειράν ἐτῶν προϊστάμενος τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων Κισνοβίου (Βεσσαραβίας) καὶ Βουκουρεστίου, ὅπου ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν ἐθνικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν δοξασίαν. Μετὰ τὴν ἀπέλασίν του ἐξ Ρουμανίας τὸ 1948 ἀφίχθη εἰς Ἀθήνας, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐκκλησιαστικὸς σύμβουλος τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας Βηρυτοῦ πρὸς παρακολούθησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ὁλοκληροῦ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Τὸ 1960 μετέβη εἰς ΗΠΑ ὡς σύμβουλος ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικής.

Ὁ ἀείμνηστος πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντῖνος Μωραϊτάκης προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος, εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ὁποίων ἔλαβε πλείστας τιμητικὰς διακρίσεις. Ἐχαίρει δὲ μεγάλης ἐκτιμήσεως καὶ συνδέετο διὰ στενῆς φιλίας μετὰ πολλῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων Ἱεραρχῶν.

Ἡ «Ἐκκλησία», τῆς ὁποίας ὁ ἐκλιπὼν ὑπῆρξεν ἐκλεκτὸς συνεργάτης, εὐχεται ὡς Κύριος ὁ Θεὸς τάξη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν σκηναῖς δικαίων.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ

Ἀπὸ τῆς 21ης Αὐγούστου μέχρι τῆς 16ης Σεπτεμβρίου ἐ.ε. κατ'ὀψιν σχετικῆς προσκλήσεως τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, διῆλθε τὰς διακοπὰς του εἰς τὴν Σοβ. Ἐνωσιν ὁ γερμανὸς πάστορ Μάρτιν Νιμέλλερ, εἰς τὸν προέδρου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Οὗτος ἐπεσκέφθη τὴν Ὁδησσόν, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀλεξίου. Ὁ πάστορ Μάρτιν διὰ ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν Μόσχαν ὑπὸ τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου Λένινγκραντ καὶ Λαντόγκας Νικοδήμου, προέδρου τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων Τμήματος τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας.

— Τὴν 17ην Σεπτεμβρίου ἐ.ε. ὁ Σεβασμ. Ἀρχιεπίσκοπος Ταλλίν καὶ Ἐσθονίας Ἀλέξιος, ἐν τῇ ιδιότητι του ὡς ἀντιπροέδρου τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων Τμήματος τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ἐδέχθη τὸν ἐξ Αὐστραλίας ἀγγλικανὸν ἱερέα Ἀίβερ Τσέρτς, διευθυντὴν τοῦ ἐν Μίλτον θεολογικοῦ κολλεγίου τοῦ ἀγ. Φραγκίσκου, ἡ μετὰ τοῦ ὁποίου φιλικὴ συζήτησις περιεστράφη περὶ τὰ προβλήματα τῆς θέσεως καὶ τῆς ζωῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐνισχύσεως τῶν ἀμοιβαίων ἐπαφῶν μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας.

— Τὴν 19 Σεπτεμβρίου ἐ.ε. ὁμᾶς Ἑλληνοκυπρίων - μελῶν τοῦ Παγκοσμίου Φόρου ἀλληλεγγύης τῶν νέων καὶ φοιτητῶν ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐλευθερίας καὶ εἰρήνης, ἐπεσκέφθη τὸ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων Τμήμα τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ἀντιπροέδρου τοῦ Τμήματος Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ταλλίν καὶ Ἐσθονίας Ἀλεξίου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν εἰς λίαν φιλικὴν ἀτμόσφαιραν διεξαχθεῖσιν συνομιλιῶν οἱ Κύπριοι ἀντιπρόσωποι περιέγραψαν τὸν ἡρωϊκὸν ἀγῶνα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Μεγαλονήσου καὶ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν τῆς ὀρθοδόξου κυπριακῆς νεολαίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑΣ

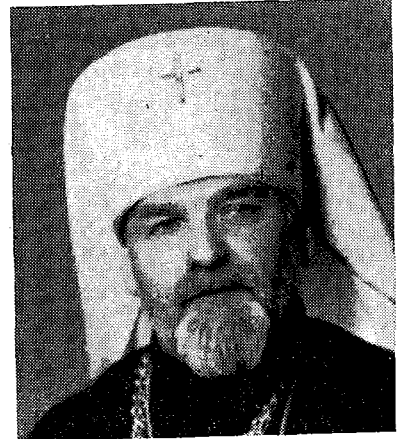
Εἰς τὴν στήλην «Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά» τοῦ προηγουμένου φύλλου τῆς «Ἐκκλησίας» ἐδημοσιεύθη ἡ εἰδησις, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Πρέσοβ Δωρόθεος ἐξελέγη τὴν 23ην Ὀκτωβρίου ἐ.ε. Μητροπολίτης Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας, εἰς διαδοχὴν τοῦ διὰ λόγους ὑγείας παραιτηθέντος Μητροπολίτου Ἰωάννου, καὶ ὅτι ἡ ἐνθρονισίς του ἐγένετο εἰς τὴν Πράγαν τὴν 25ην Ὀκτωβρίου 1964. Εἰς τὸ παρὸν φύλλον καταχωροῦνται σύντομα βιογραφικὰ στοιχεῖα περὶ τοῦ νέου Ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Τσεχοσλοβακίας.

Ὁ Μητροπολίτης Δωρόθεος (κατὰ κόσμον Δημήτριος) ἐγεννήθη τὴν 20ην Ὀκτωβρίου 1913 εἰς τὸ χωριὸν Νάνκοβο τῆς λεγομένης Καρπαθιανῆς Ρωσίας ἐκ πτωχῶν ὀρθοδόξων γονέων. Ὁ πατὴρ του Γεώργιος, τραυματισθεὶς βαρῶς κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, ἀπέθανε τὸ 1919, ὅτε ἡ ἀσθενὴς μήτηρ του Ἑλένη ἐπαμίσηθ' ὅλον τὸ βάρος τῆς ἀνατροφῆς τῶν τεσσάρων τέκνων τῆς. Ὁ νεαρὸς Δημήτριος διήκουσε τὰ πρῶτα ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὴν γενέτειράν του, κατὰ δὲ τὰς Κυριακάς καὶ ἑορτὰς μετέβαινε πρὸς ἐκκλησιαστικὸν οὐχὶ εἰς τὸν κατὸν τῆς ἐνορίας του, ἀλλ' εἰς τὴν πλησίον τοῦ χωρίου του κεκλήνην Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὅπου μετέχεν ἐνεργῶς τῆς θείας λατρείας.

Τὸ 1938, ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς καὶ ἐξεπλήρωσε τὰς στρατιωτικὰς του ὑποχρεώσεις, ἐγένετο δόκιμος τῆς εἰρημένης Ἱερᾶς Μονῆς καὶ ἀκολούθως ἠσπάσθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα τὴν 7ην Ἰουλίου 1939, λαβὼν τὸ ὄνομα Δωρόθεος. Τὴν 7ην Ἀπριλίου 1940 ἐχειροτονήθη εἰς ἱεροδιάκονον, τὴν δὲ 7ην Ἀπριλίου τοῦ 1941 εἰς ἱερομόναχον. Ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1942 μέχρι τοῦ 1951 ὑπῆρέτησεν εἰς διαφόρους ἐνορίας τῆς ἐπαρχίας Μουκατσέβου.

Ὁ ἱερομόναχος Δωρόθεος, ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ πληρεστέραν θεολογικὴν μόρφωσιν, παρηκολούθησε τὰ δι' ἀλληλογραφίας μαθήματα τοῦ Σεμιναρίου καὶ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λένινγκραντ. Τὸ 1951 ἐτοποθετήθη πνευματικὸς τῆς ἐπὶ τοῦ Μαύρου Ὄρους Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Μουκατσέβου, τὸ δὲ 1955 διορίσθη γενικὸς ἐπίτροπος ὅλων τῶν μοναστηρίων τῆς ἐπαρχίας Μουκατσέβου. Τὴν 10ην Ἰουνίου 1955 ὁ ἱερομόναχος Δωρόθεος προήχθη εἰς Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἐπαρχίας Καμενέτς. Τὴν χειροτονίαν ἐτέλεσαν ὁ Πατριάρχης Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας Ἀλέξιος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μοζάτσι Μακάριος καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Βασιλείου (τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας). Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, κατόπιν σχετικῆς αἰτήσεως, ἔθεσε τὸν νεοχειροτονηθέντα ἐπίσκοπον Δωρόθεον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μητροπολίτου Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας Ἐλευθερίου, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν διαποίησιν τῆς Ἐπαρχίας Πρέσοβ τὸ 1955. Διὰ τὴν ἐπιτυχὴ διαποίησιν τῆς ἐπαρχίας του τοῦ ἀνενεμήθη τὸ 1963 ὁ τίτλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Εἰς τὴν τελευταίαν τῆς πανηγυρικῆς ἐνθρονίσεως τοῦ νέου Ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὴν Πράγαν τὴν 25ην Ὀκτωβρίου 1964, παρέστησαν ἀντιπροσωπεῖαι τῶν γειτονικῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ τόπου.

Τοῦ νέου Μητροπολίτου Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας Δωρόθεου εἶψαν τὰ ἔτη πολλά!

Ὁ Μητροπολίτης Πράγας
καὶ Δωρόθεος

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Καθ' ἃ ἀνεγράφη εἰς τὸν τύπον, ὁ πάπας Παῦλος ΣΤ' μετέβη εἰς Ἰνδίας ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ Διεθνoῦς εὐχαριστιακοῦ Συνεδρίου καὶ ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Ἰνδικoῦ λαοῦ. Ἡ κυβέρνησις τῶν Ἰνδιῶν ἐξέδωκε νέον εἰδικὸν γραμματόσημον εἰς ἀνάμνησιν τοῦ εἰς Βομβάην ταξιδίου τοῦ πάπα. Τὸ νέον γραμματόσημον ἀπεικονίζει τὴν προτομὴν τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ, Ἀποστόλου τῶν Ἰνδιῶν, ἣ ὁποῖα εὗρίσκεται εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς Ὁρτόνης, ἐνθα φυλάσσονται ὁστὰ τοῦ Ἁγίου.

— Τὴν 21ην Νοεμβρίου ἔληξαν αἱ ἐργασίαι τῆς τρίτης φάσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου. Ὁ πάπας εἶπεν, ὅτι θὰ ὑπάρξῃ μία ἀκόμη φάσις τῆς Συνόδου, ἣ ὁποῖα θὰ εἶναι ἡ τελευταία, καὶ ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν ἐν καιρῷ εὐθέτω μεταβολαὶ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν κουλτίαν.

— Ἡ διεθνὴς ρωμαιοκαθολικὴ ὀργάνωσις τηλεφίας καὶ ραδιοφωνίας (U.N.D.A.) ὀργανώνει τὸν προσεχῆ Φεβρουάριον τὸ 7ον αὐτῆς διεθνὲς συνέδριον εἰς Ρώμην.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΩΝ

Τῇ 20ῇ Νοεμβρίου ἐκυκλοφόρησε ἑκτακτον εἰδικὸν τεῦχος τοῦ Διεθνoῦς Δελτίου Πληροφοριῶν τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται συστηματικὸς κατάλογος καὶ σύντομος ἀνάλυσις τῶν ἐργῶν τῆς παλαιοκαθολικῆς φιλολογίας. Ὁὗτω προβάλλονται 100 παλαιοκαθολικὰ συγγράμματα, ἅτινα, πρὸς τοῖς ἄλλοις, παρουσιάζουν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς παλαιοκαθολικῆς ἀπόψεως καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ ζωὴν τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Ὡσαύτως προβάλλονται παλαιοκαθολικὰ περιοδικὰ δημοσιεύματα, ἅτινα ἀναφέρονται τόσον εἰς τὰ διεθνή παλαιοκαθολικὰ συνέδρια, ὅσον εἰς τὴν παλαιοκαθολικὴν θεολογίαν καὶ τὸ σύνολον τῆς παλαιοκαθολικῆς βιβλιογραφίας.

ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Αἱ ἐν Wallington τῆς Νεοζηλανδίας ἀγγλικανικαὶ κοινότητες θὰ χρησιμοποιοῦν μελλοντικῶς ἀπὸ κοινῆς μετ' ἄλλων ὁμολογιῶν ἐκκλησιαστικὰ οἰκοδομήματα. Ἡ σύνοδος τῶν ἐνέκρινε τοῦτο μετὰ μακρᾶν συζήτησιν. Ἡδὴ τὸν παρελθόντα Ἀπρίλιον οἱ Ἀγγλικανοὶ τῆς Νεοζηλανδίας εἶχον ἀποφασίσει νὰ μετέχουν τῶν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν γινομένων οἰκουμενικῶν συζητήσεων μετὰ τῶν Μεθοδιστῶν, Πρεσβυτεριανῶν, Κογκρεγκασιοναλιστῶν καὶ τῶν ὁπαδῶν τῆς «Ἡνωμένης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ».

ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ

Καθ' ἃ ἀνεγράφη εἰς τὸν γερμανικὸν τύπον, τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον ἐγένοντο ἐν Κάϊσερφερτ (παρὰ τὸ Düsseldorf) τῆς Γερμανίας εἰδικαὶ τελεταὶ ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 100 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἱερέως Θεοδώρου Φλῆντνερ (Theodor Fliedner), ὅστις θεωρεῖται ὑπὸ τῶν προτεσταντῶν ὡς ὁ «ἀδιά τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἀνασθετῆς τοῦ ἀποστολικοῦ λειτουργήματος τῶν διακονισσῶν». Ὁ Φλῆντνερ ἴδρυσεν τὴν πρώτην ἀδελφότητα διακονισσῶν τῷ 1836. Εἶπεν ἐμπνεύσει τόσον ἐνθουσιασμῶν διὰ τὸ ἔργον τῆς γυναικείας διακονίας, ὥστε ὅταν τὸ 1864 ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς του, ὑπῆρχον ἐν Γερμανίᾳ ὑπὲρ τὰς 30 ἀδελφότητας μετ' ἑκατάδας διακονισσῶν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ θανάτου του συνεκροτήθησαν ἐν Γερμανίᾳ συνέδρια πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ ἔργου τῆς γυναικείας διακονίας συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Fliedner διαδοθέντα αἰτήματα καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν σημερινῶν καιρῶν.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Καθ' ἃ πληροφορεῖ τὸ ἐν Γενεύῃ ἐκδιδόμενον Οἰκουμενικὸν Δελτίον πληροφοριῶν, ἀπὸ 12 μέχρι 21 Ἰανουαρίου θὰ συνέλθῃ ἐπὶ ἀφρικανικοῦ ἐδάφους ἐν Νιγηρίᾳ συνέδριον 209 ὀρθοδόξων, ἀγγλικανικῶν, παλαιοκαθολικῶν καὶ προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν, μελῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν

Ἐκκλησιῶν, ἐξ 80 χωρῶν πρὸς ἐξέτασιν φλεγόντων ζητημάτων, οἷα εἶναι τὸ φυλετικὸν ζήτημα καὶ τὰ ζητήματα τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ὀρθοδοξίας, τῶν σχέσεων πρὸς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πρακτικὴν συνεργασίαν τῶν ἀτομικῶν δοκιμῶν, τῆς εἰρήνης, τοῦ ἀφοπλισμοῦ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 46 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημεριῶν» ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ μεταγενεστέρων νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν πλήρωσιν ὑπαρχούσης κενῆς θέσεως ἐνὸς τακτικοῦ Ἐφημερίου ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ ἁγίου Νικολάου Καισαριανῆς, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν ἐφημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης διακηρύξεως ἐν τῇ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν Ἡμῖν τὰ νενομισμένα πιστοποιητικά διὰ τὰ περαιτέρω.

Τὸ πρότιστον ἔσται τὸ τυχίον τῆς Θεολογίας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10ῃ Δεκεμβρίου 1964

† Ὁ Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Θηβῶν καὶ Λεβαδείας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 46 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «περὶ ἱερῶν Ναῶν καὶ ἐφημεριῶν» ὡς ἐτροποποιήθη διὰ μεταγενεστέρων νομοθετικῶν διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ ἐν Ἐλευσίῃ Ἱεροῦ ἑνοριακοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν κενὴν ἐφημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης διακηρύξεως ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν Ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Λεβαδείᾳ τῇ 4ῃ Δεκεμβρίου 1964

† Ὁ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

Ἀρχιμ. Θεοφίλου Ν. Σιμοπούλου. ἱεροκήρυκος-καθηγούμενος, Ὁ τίτλος Παναγιώτατος, Ἀθήναι 1964, σελ. 63.

Μην ἄ Γο. Χαρίτου, Λόγος στηλιτευτικὸς περὶ Τεκτονισμοῦ—Μασονισμοῦ, Χριστιανισμοῦ, Ὁρθοδοξίας καὶ Παπισμοῦ, ἐν Ἀθήναις 1964, σελ. 15.

Τοῦ ἁ δ τοῦ, Σκιαγραφία τῶν σοφωτάτων διδασκάλου τῆς γεραῶς «Σχολῆς τοῦ λόγου» Σωτηρίου Δ. Φιλαρέτου ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ (†1913-1963), ἐν Ἀθήναις 1964, σελ. 32.

Δημητρίου Φεροῦση, Ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1964, σελ. 65.

Περιοδικὰ

Σωτήρ, Ἀθήναι 25 Νοεμβρίου 1964, ἀριθ. 24.
Ἡπειρωτικὴ Ἔστια, Ἰωάννινα Αὐγουστος—Σεπτέμβριος 1964, τεῦχος 148-149.

Ζωή, Ἀθήναι 3 Δεκεμβρίου 1964, ἀριθ. 2419.

Ἀκτίνες, Δεκέμβριος 1964, ἀριθ. 256.

Τὰ χαρούμενα παιδιὰ, Δεκέμβριος 1964, ἀριθ. 156.

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΑ' ΤΟΜΟΥ (1964) ΤΗΣ "ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ"

ΕΠΙΣΗΜΑ

Ἐόρτια γράμματα: τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσοστόμου, σελ. 7, 258.— Τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Χριστοφόρου, σελ. 7, 259.— Τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Θεοδοσίου, σελ. 8, 259.— Τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Βενεδίκτου, σελ. 8, 54, 260.— Τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ρωσίας κ. Ἀλεξίου, σελ. 8, 261.— Τοῦ Μακ. Πατριάρχου Σερβίας κ. Γερμανοῦ, σελ. 9, 292.— Τοῦ Μακ. Πατριάρχου Βουλγαρίας κ. Κυρίλλου, σελ. 9, 261.— Τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Μακαρίου, σελ. 10, 261.— Τοῦ Τοποτηρητοῦ Πολωνίας Σεβασμ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Γεωργίου, σελ. 10, 263.— Τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Φιλλανδίας κ. Παύλου, σελ. 11, 262.— Τοῦ Μακ. Μητροπολίτου Τσεχοσλοβακίας κ. Ἰωάννου, σελ. 11, 263.— Τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ κ. Πορφυρίου, σελ. 11, 263.— Τοῦ Μακ. Καθολικοῦ πάσης Ἀρμενίας κ. V a s k e n, σελ. 12.— Τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κανταβρυγίας κ. Μιχαήλ, σελ. 12.— Τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Π.Σ.Ε. κ. Βίσσερ Τούφτ, σελ. 13.— Τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηναγόρου, σελ. 54, 291.— Τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ρουμανίας κ. Ἰουστινιανοῦ, σελ. 55, 314.— Τοῦ Μακ. Πατριάρχου Γεωργίας κ. Ἐφραίμ Β', σελ. 56, 293.— Τοῦ Μακ. Καθολικοῦ πάσης Κιλικίας κ. K h o r e n, σελ. 12, 264.— Ἡ πρώτη συνεδρία τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 110ης συνοδικῆς περιόδου, σελ. 523.— Τὰ ὀνομαστήρια τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χρυσοστόμου, σελ. 624.

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΑΙ ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ ΚΑΙ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσοστόμου, Ποιμαντορική Ἐγκύκλιος ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως, σελ. 3.— Τοῦ αὐτοῦ, Μήνυμα ἐπὶ τῷ Νέφ Ἐτει, σελ. 5.— Τοῦ αὐτοῦ, Μήνυμα κατὰ τὴν Ἱερὰν Ἀκολουσίαν τῶν ἀχράντων παθῶν τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, σελ. 225.— Τοῦ αὐτοῦ, Πασχάλιος ποιμαντορική ἐπιστολή, σελ. 229.

ΑΝΑΚΤΟΡΙΚΑ

Ὁ Βασιλεὺς Παῦλος, σελ. 129.— Διάγγελμα τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, σελ. 130.— Αἱ ἐκδηλώσεις τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ καὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Βασιλέως Παύλου, σελ. 157.— Ἀνακοινωθὲν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, σελ. 481.— Οἱ Βασιλικοὶ Γάμοι, σελ. 491.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Θεοδοσίου Κ. Σπεράντσα, Διάπυρος εἶναι ἡ εὐχή, σελ. 33.— Τοῦ αὐτοῦ, Μόνον οὕτω, σελ. 53.— Τοῦ αὐτοῦ, Ὀχυρὸν Ἀκατάλυτον, σελ. 77.— Τοῦ αὐτοῦ, Σχολεῖον καὶ Ἐκκλησία, σελ. 109.— Τοῦ αὐτοῦ, Χαίρε κεχαριτωμένη, σελ. 131.— Τοῦ αὐτοῦ, Μετανάστευσις καὶ Ἐκκλησία, σελ. 161.— Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ ἔαρ τῆς γῆς, σελ. 193.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἄς ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, σελ. 257.— Τοῦ αὐτοῦ, τότε καὶ μόνον, σελ. 289.— Τοῦ αὐτοῦ, Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει, σελ. 313.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἀρίστη εὐκαιρία, σελ. 345.— Τοῦ αὐτοῦ,

Εἶναι καιρὸς πλέον, σελ. 377.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ νέα Πανορθόδοξος Διάσκεψις, σελ. 401.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἡμέρα ἐπιφανῆς καὶ μεγάλη, σελ. 426.— Τοῦ αὐτοῦ, Θὰ εἶναι χωλὴ, σελ. 449.— Τοῦ αὐτοῦ, Μακρὰ καὶ πανόλβια, σελ. 490.— Τοῦ αὐτοῦ, Τουρισμὸς καὶ Παράδοσις, σελ. 521.— Τοῦ αὐτοῦ, «Ἐκὰς οἱ βέβηλοι», σελ. 565.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἴδου ἡ Βασιλικὴ ὁδός, σελ. 581.— Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ Κυνόσαργες, σελ. 605.— Τοῦ αὐτοῦ, Φώτιζε τὸν νοῦν μας, σελ. 630.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Θεοδοσίου Σπεράντσα, Μετὰ πεντακόσια ἔτη ποῖς ἐδικαιώθη ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ὁ Βησσαρίων ἢ ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός; σελ. 90.— Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, σελ. 144, 173, 209, 243, 273, 302, 326, 354, 386, 410, 434, 466, 505.— Ἐπισκόπου Θαυμακοῦ Χρυσοστόμου, Πατριαρχικὴ ἐξαρχία Τρικκέρων, σελ. 582.— Γ. Παπαγεωργίου—Ἐράλδου, Ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος Οἰκουμένιος, σελ. 570.— Μίλος Βελιμίροβιτς, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου YALE, Ἰωακείμ μοναχὸς τοῦ Χαρσιανίτου καὶ δομῆστικος Σερβίας, σελ. 406.

ΔΙΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ

Ἰωάννου Καρμίρη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἡ Β' ἐν Βατικανῷ γενικὴ Σύνοδος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, σελ. 15, 34, 57.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ λήξις τῆς Β' περιόδου τῆς Β' Βατικανείου Συνόδου καὶ ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις συνάντησις τῶν Πατριαρχῶν παλαιᾶς καὶ νέας Ρώμης, σελ. 137.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνεπίσημος συνάντησις Ὀρθόδοξων καὶ Ἀντιχαλκηδονεῶν θεολόγων, σελ. 456.— Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἡ ἐπίσκεψις τῶν Καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσην, σελ. 591, 611, 618, 638.— Ρώσσι προσκυνηταὶ ἐν Ἑλλάδι, σ. 310.

ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ἀρχιμ. Νικοδήμου Βαλληνδρᾶ, Ἡ ἐνότης τῆς πίστεως καὶ ἡ ἐνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν, σελ. 64.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐνότης καὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, σελ. 83.— Π. Τρεμπέλα, Θεωρία ἀπαράδεκτοι περὶ τὴν Unam Sanctam, σελ. 167, 198, 235, 268, 296, 318, 351.— Πρωτοσ. Χρυσοστόμου Γιαλούρη, Ὑπερήφανοι διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν μας, σελ. 205, 238.— Ἀρχιμ. Ι. Α. Παπαδοπούλου, Μαριολογία, σελ. 616, 643.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ

Σάββα Ἀγουρίδου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἡ περὶ καταλλαγῆς διδασκαλία τῆς Κ. Διαθήκης κατὰ τὴν ὀρθόδοξον Παράδοσιν, σελ. 78, 113.— Ἀρχιμ. Προκ. Παπαθεοδώρου, Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἀγιογραφικῶς ἡρμηνευμένον, σελ. 408.

ΠΑΤΕΡΙΚΑ

Αἰμιλιανοῦ Τσιρπανλή, Δ.Θ., Σ.Τ.Μ., Ἡ θεολογία τῆς ἱστορίας κατὰ τὸν Κλήμεντα Ἀλεξανδρέα, σελ. 461, 499, 569.

ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ

Γ.Π. Γιαννακοπούλου, Οἱ ἀπὸ δημίων καὶ δεσμοφυλάκων ἄγιοι, σελ. 571, 594.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ

Ἐπισκόπου Μελόης Αἰμιλιανῶ, Ποιμαντική τοῦ μετανάστου, σελ. 110, 133, 162, 196, 233, 265, 293, 315, 347, 383, 404, 428, 452, 493.

ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ

Ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Κοτσώνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Αἱ ἀπαιτούμεναι ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων διατυπώσεις διὰ τὴν προσέλευσιν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν παντὸς αἰρετικοῦ, σελ. 450.

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Ὁ νέος Ὄργανισμός τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, σελ. 185.

ΘΕΙΚΑ — ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Κώστα Ἀθανασιάδου, θεολόγου, Οἱ τρεῖς ἀγωνιστοὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, σελ. 38, 67.— Σάββα Ἀγουρίδου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ, σελ. 168, 200.— Ἀρχιμ. Προκ. Παπαθεοδώρου, Ἡ ἀναγκαιότης καὶ οἱ δύο ὅροι καὶ καρποὶ τοῦ βαπτίσματος, σελ. 298.— Τοῦ αὐτοῦ, Μετὰ τὸν νηπιοβαπτισμόν, σελ. 321.— Ἐπισκόπου Θαυμακοῦ Χρυσσοτόμου, Παύλου τοῦ Ἀποστόλου ὁμιλία πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, σελ. 378.— Πρωτοσ. Χρυσσοτόμου Γιαλούρη, Καὶ τῆς κοινωνίας λειτουργοί, σελ. 614.— Ἀρχιμ. Χρυσ. Δεληγιαννοπούλου, Ὁ πρωτομάρτυς καὶ θεῖος Στέφανος, σ. 632.

ΕΟΡΤΙΑ

Μητροπολίτου Παραμυθίας Τίτου, ἐπίκλησις τῆς εἰρήνης τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Χριστοῦ, σελ. 13.— Ἀρχιμ. Χρυσσοτόμου Δεληγιαννοπούλου, Ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν, σελ. 232.

ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΑ

Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Μπαρδάκου, Τὸ Κατηχητικὸν σήμερον, σελ. 270.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ—ΔΙΑΣΚΕΥΕΙΣ

Πρεσβ. Δρ. Ἀ. Ἀλεβιζοπούλου, Τὸ Β' συνέδριον περὶ μεταναστεύσεως τοῦ Π.Σ.Ε., σελ. 42.— Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Β' συνέδριον τῆς Ὁρθόδοξου Διακονίας, σελ. 117.— Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Β' συνέδριον τῶν ἐν Γερμανίᾳ Ἑλλήνων Ὁρθόδοξων Θεολόγων, σελ. 364.— Ἡ ἐν Παρισίοις «Ἐνδεκάτη ἑβδομάς λειτουργικῶν σπουδῶν», σελ. 431.— Ἰωάννου Καρμίρη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου, σελ. 588, 607, 633.

ΕΚ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΥΜΝΟΛΟΓΙΑΣ

Ἀρχιμ. Ἐλευθερίου Εὐθυμιάδου, Λόγος εἰς τὰ Ἅγια Θεοφάνεια, σελ. 22.— Τοῦ αὐτοῦ, Λόγος εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Χριστοῦ, σελ. 65.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Διακόνου Χριστοδοῦλου Παρασκευαίου, Αἱ περὶ προσευχῆς ἰδέαι τοῦ Guardini, σελ. 25, 40, 85, 119.— Ἀρχιμ. Νικοδήμου Βαλληνδρᾶ, Ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι ἀπὸ τοῦ θανάτου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, σελ. 18.— Μητροπολίτου Κυθήρων Μελετίου, Τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ μισθοδοσία τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου, σελ. 56.— Διαχείρισις τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία», σελ. 153.— Ι.Γ.Τ., Ἡ Ριζάρειος Σχολὴ εἰς τὴν γενέτειραν τῶν Ριζαρῶν, σελ. 367.— Μητροπολίτου Παραμυθίας Τίτου, Ὁμιλία πρὸς τοὺς ὀπίλους τοῦ 3167 ΤΕΑ, σελ. 427.— Ἀρχιμ. Νικοδήμου Βαλληνδρᾶ, Ἐπανακομιδὴ εἰς Πάτρας τῆς τιμίας κάρρας τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, σελ. 527.— Κωνσταντίνου Π. Καβαρνοῦ, Ὁ Ἐλ Γρέκο καὶ ἡ βυζαντινὴ τέχνη, σελ. 432.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ

Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Γερμανός, σελ. 70.— Ἀρχιμ. Νικοδήμου Βαλληνδρᾶ, Ὁ Καρινθίας Προκόπιος, σελ. 647.— Ἀρχιμ. Θεοκλήτου Φιλίππαιου, Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, Ἐπικήδειος λόγος, σελ. 649.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἐκκλησία Ἑλλάδος: Ἱερὰ Σύνοδος: σελ. 128, 160, 309, 373, 421, 481, 515, 599, 625.— Ἀποστολικὴ Διακονία σ. 254.

Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, σελ. 29, 47, 73, 104, 124, 158, 188, 221, 253, 286, 309, 341, 372, 397, 421, 446, 481, 516, 540, 577, 600, 625, 654.

Ἱεραὶ Μητροπόλεις: Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου σ. 31, 373, 517.— Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης σ. 47, 125, 311, 398.— Μαρωνείας σ. 190, 600.— Μυτιλήνης σ. 222, 342, 482.— Ἐδέσσης καὶ Πέλλης σ. 483, 541.— Κίτρους σ. 517.— Θεσσαλονίκης σ. 541.

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον σ. 48, 105, 126, 158, 190, 255, 287, 342, 422, 447, 542, 626, 665.— Τὸ Κέντρον τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν κινδύνῳ, σελ. 247.— Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικῆς σ. 398, 422.— Ἅγιον Ὄρος σ. 577, 626.

Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων σ. 48, 105, 126, 422.

Ἐκκλησία Ρωσίας σ. 105, 311, 342, 374, 398, 422, 518, 655.

Ἐκκλησία Σερβίας σ. 222, 342, 374, 398, 422, 483, 577.

Ἐκκλησία Ρουμανίας σ. 222, 343, 422.

Ἐκκλησία Βουλγαρίας σ. 74, 105, 375, 422, 518.

Ἐκκλησία Κύπρου σ. 422.

Ἐκκλησία Τσεχοσλοβακίας σ. 626, 654.

Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία σ. 31, 49, 74, 106, 158, 190, 423, 447, 518, 578, 600, 626, 656.

Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία σ. 49, 106, 126, 222, 578, 601, 627, 656.

Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία σ. 49, 126, 159, 423, 448, 579, 601, 627, 656.

Προτεσταντισμὸς σ. 49, 126, 159, 190, 255, 399, 423, 447, 519, 579, 601, 627, 656.

Οικουμενική κίνησις σ. 49, 75, 159, 190, 222, 255, 343, 375, 399, 423, 447, 519, 579, 601, 627, 656.

Διὰ φθορά σ. 75, 127, 187, 423, 448.

Ἐπιστολαὶ πρὸς τὴν «Ἐκκλησίαν» σ. 50.

Βιβλιοκρισίαι σ. 75, 106, 127, 191, 223, 343, 484, 519, 542, 601.

Βιβλιογραφία σ. 3, 52, 108, 223, 288, 376, 400, 579, 604, 628, 656.

ΠΑΡΤΗΜΑ

Προκηρύξεις ἐκλογῆς ἱερέων σ. 31, 50, 76, 108, 128, 159, 192, 223, 255, 287, 312, 343, 376, 399, 424, 448, 486, 520, 544, 580, 603, 627, 656.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἀνάγκη λογοδοσίας καὶ αὐτοεξετάσεως. Τὸ θεμέλιον τοῦ ἀληθοῦς ἑορτασμοῦ. Ἀπαιτεῖται θαρραλέα ἀποκήρυξις. Αἱ θεολογικαὶ μας Σχολαί. Δὲν νὰ προβάλλη τὰς φωτεινὰς πλευράς σ. 27.— Θὰ ἦτο ὑσιαστικωτέρα. Θὰ ἦτο πλεον ἱκανοποιητικὴ. Συνταρακτικὴ ἀποκάλυψις. Ἡ ἦττα τῶν ἀθεϊστικῶν κοσμοθεωριῶν σ. 28.— Ὑπῆρξεν ὀπισθοδρομικὴ Ἡ Οὐνία. Ὁ Ραδιοσταθμὸς τοῦ Βατικανοῦ σ. 29.— Ἡ συνάντησις τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν ἡγετῶν. Ἡ ρεαλιστικὴ ἀντιμετώπισις. Προϋπόθεσις τῆς ἐγκρίσεως σ. 44.— Νέον ἀφιέρωμα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐπέκεινα πάσης ἐπιστημονικῆς θεωρίας. Οὐδὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον σ. 45.— «Ὁ κακοηθέστερος ἐκμαυλιστής». Ἀνάγκη ἐξυδαιτέρωσεως τῶν γενεσιουργῶν αἰτίων. Ἡ κἀρα τοῦ Πρωτοκλήτου. Ἡ Ἐκθεσις Βυζαντινῆς Τέχνης σ. 46.— Βαθὺ αἶτημα. Ἐνδειξις τῆς ἐνότητος καὶ σταθερότητος. Θὰ εἶναι ματαιοπυνία. Θὰ ἦτο πολὺ ὑψηλοτέρα. σ. 71.— Πανεπιστημιακὴ ἔφα διὰ τὴν «ἐπιστημονικὴν ἀθείαν». Οὐδεμία ἀναλογία. Οἱ καρποὶ τῆς τηλεθέσεως. Ἄς κηρυχθῆ συναγεμῶς σ. 72.— Ἡ ἡμέρα τῶν χανσενικῶν. Οἱ «Καλοὶ Λιμένες» σ. 73.— Εὐστοχος ἔκφρασις καὶ διατύπωσις. Οἱ «Ἐνωτικοί». Μόνον οὕτω Φασιστικὴ καὶ ἀντιδημοκρατικὴ ἀντίληψις σ. 101.— Μία ἡὼν κατ' ἐξοχὴν ἔθνικῶν μας ἑορτῶν. Ἐξοχα πρότυπα. Δὲν εἶναι μόνον ἐπάγγελμα. Ἀρχεῖα τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν σ. 102.— Ἡ «ἐκκλησις τῶν ἡθῶν». Ἰνστιτούτον Ἐπιστημονικοῦ ἀθεϊσμοῦ. Ἀπαράδεκτος οἰσθητικὸς συμβιβασμὸς σ. 104.— Τὸ κἀπνισμα. Ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ Βασιλέως. Σύστασις πρὸς τοὺς Ὑπουργούς, σ. 121.— «Ἁγιοταφικὸν Ἡμερολόγιον». Μητροπολιτικὰ ὑποτροφία. Ἀδικοῦν τὴν προσωπικότητά του, σ. 122.— Ἀπογοητευτικὴ δῆλωσις. Ἀναμνηστικὰ γραμματόσημα. Ἄλλο μέσον δὲν ὑπάρχει. Ἀντίστροφος πρόοδος. Δὲν πρέπει νὰ κρημνίζη, σ. 123.— Εὐχόμεθα ὀλομύχως. Ἀπαιτεῖται εἰρηνικὴ ἐπανάστασις. Ἐκκλησις διὰ τὸν ἀφοπλισμὸν, σ. 154.— «Τῇ ἀνοχῇ τοῦ Κράτους». Δὲν πρέπει νὰ διαφυσθῆ. Εἶδος ἔθναποστόλων, «Ἡμέρα κατὰ τοῦ ἀλκοολισμοῦ», σ. 155.— Πῆξις καὶ φθορά. Ἀναβίωσις τῆς μαγείας. Πάντα ἐν σοφίᾳ. Ἡ Βίβλος εἰς τὴν ἀθόνην, σ. 156.— Εὐρέειαι προοπτικαί. Αἱ παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ χωρίου, σ. 182.— «Οἱ φίλοι τῆς Οὐγκάντα». Σοβαρὰ ἀντίδρασις. «Ἀντίφασις» καὶ «ἰλιγγιώδης ἀντινομία». Ἀληθὲς μαστίγωμα, σ. 183.— «Σχολαὶ φωνῶν». Ἔργον εἰρήνης. Τὰ θύματα τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς. «Πόλις τῶν διαζυγίων», σ. 184.— Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῆ ἄλλως. Ἡ Ἐκθεσις Βυζαντινῆς Τέχνης, σ. 218.— Ἡ ἀρίστη ἀφετηρία τῶν συζητήσεων. Φωτεινὰ κέντρα. Γενεᾶ σοβαρὰς ὑποχρεώ-

σεις. Θὰ ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ πολλά. σ. 219.— Ἀξιέπαινον ἔγγραφον. Ἐκφυλιστικὰ ἀποτελέσματα. Τὰ τέκνα τῶν Χανσενικῶν. Οἱ Ἀθίγγανοι, σ. 220.— Δέον ν' ἀπαντήσουν. Ἀπαράδεκτοι ἰδέαι. Ὁρθόδοξος μαρτυρία σ. 250.— Ἡ λειτουργικὴ ζωὴ ἐνδυναμώνει. Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ἀκατάλληλα θεάματα, σ. 251.— Ἡ ἀληθῶς ρεαλιστικὴ ἐξέτασις. Ἀπαιτεῖται συνεννόησις μετὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Τὸ Δημόσιον Ψυχιατρεῖον. Βιογραφία τοῦ Μισαήλ Ἀποστολίδου, σ. 252.— «Ἐρως Ὁρθοδοξίας» σ. 253.— Τὸ παράδειγμα τῆς Ἰορδανίας, σ. 283.— Ἡ μόρφωσις τοῦ Ἐφημεριακοῦ Κλήρου. Ἐχει ἀποτύχει. Πύλαι Ἄδου. Διὰ νὰ γίνῃ Πραγματικότης, σ. 284.— «Πόθεν ἔσχες»; Ἡ Θεία Λατρεία. Ἀσεβεῖς ἐκδηλώσεις. «Σημαντικὸν γεγονός». Εἶναι καταπέλτης, σ. 285.— Εὐγλωττοὶ στατιστικά, σ. 286.— Εὐχάριστοι δηλώσεις. Ὁ πόθος διὰ τὴν εἰρήνην. Ἐκκλησία καὶ Μασσωνισμός. Ὁ ἱ. Ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος Πειραιῶς, σ. 307.— Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολή. Θαρραλέα φωναί. Στίγματα τῶν χριστιανικῶν κοινωνιῶν. «Δὲν ὑπάρχουν ἀρμόδιοι». σ. 308.— Αἱ πολυτιμότεραι ἀξίαι. Τὰ ἐργατικά ἀτυχήματα. σ. 338.— «Πάντα χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον». Ἐρχισαν τὴν κατεδάφισιν. Προετοιμασία τοῦ Β' Πανορθόδοξου Θεολογικοῦ Συνεδρίου. Ἀνανεωτικὸς παράγων. Ὁ ἀποχωρητισμὸς τῆς «ἐορτῆς τῆς μητέρας», σ. 338.— «Ἡ ἠθικὴ κρίσις». Ἀνοδικὴ πορεία. Τὰ συμβαίνοντα καὶ παρ' ἡμῖν, σ. 339.— Τί περιμένει; Ἡ ἀναγνώρισις τῆς διακονικῆς προϋπηρεσίας. Αἱ δημοτικαὶ ἐκλογαί, σ. 340.— Ἀπαιτεῖται παγκόσμιος πνευματικὴ σταυροφορία, σ. 369.— Ἀξιέπαινοι δηλώσεις. Αἱ ἐν Ρουμανίᾳ θεολογικαὶ συσκέψεις. «Ἐνδεκάτη Ἑβδομάς Λειτουργικῶν Σπουδῶν». Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξια ἐν Ἱεροσολύμοις, σ. 370.— Τὸ ζήτημα τῶν ἀδιορίστων Θεολόγων. Νὰ γίνουν λαϊκὰ ὑπνωτήρια. Ὁρθηκεῖα καὶ ἐπιστήμη. Ἐκκλησία καὶ νεότης. Ἡ νέα Στατιστικὴ Ἐπετηρίς, σ. 371.— Εὐχάριστος διαπίστωσις. Ἡ μονὴ ἀγ. Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ. Ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαίδευσις. Εἰρηνόφιλος φιλολογία, σ. 394.— «Ἀρνηταὶ τῆς Παραδόσεως». Μελέτη ἐκκλησιαστικῶν μνημείων. Ἀντινομία. Ἀναγκάζονται νὰ ἀναζητοῦν ὑποκατάστατα. Δὲν σημαίνει ἀσυδοσίαν. σ. 395.— Τὸ ραδιόφωνον. Ὁ ἄγων κατὰ τῆς πείνης. Ἡ Ὁρθησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια. Ὁ νέος Γενικὸς Διευθυντὴς Ὁρθησκευμάτων, σ. 396.— Χειρονομία ἀξία ἐξάρσεως. Διὰ νὰ ἀξιοποιηθῆ ἡ διακήρυξις. «Ἡ ἐπικοινωνία τῶν ὀρθόδοξων», σ. 418.— Τιμητικὴ διάκρισις. Πνευματικὸς ἡγέτης καὶ πατήρ. Θεολογικὴ αἰσθητικὴ. Τραγικαὶ διαπιστώσεις. Δικαίαι ἐπιβράβευσις, σ. 419.— Ἡ νοσοκομειακὴ περίθαλψις. Ἡ διακράτησις τῆς νεότητος, σ. 420.— Ἀνάγκη Προσανατολισμοῦ. σ. 443.— Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαίδευσις. Συγκινητικὰ προσφοραί. Ἀπαράδεκτον σημεῖωμα. Περίπτερον Ἑλληνικῆς χριστιανικῆς τέχνης. «Νέα Ἀφρικὴ», σ. 444.— Τάσεις πρὸς ἐπιστροφήν. Ἀπαιτεῖται ἐνότης. «Λυτρωτικὴ προσπάθεις». Εἶναι ἀνάγκη νὰ κινηθοῦν, σ. 445.— Τὸ στεγαστικὸν πρόβλημα. Ἡ ἔννοια τοῦ «διαλόγου». Τὸ Πρωτεῖον τοῦ Πάπα. Ἐλευθέριος Βενιζέλος, σ. 477.— Οἱ ἀγῶνες τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Μελέται περὶ τῆς Ὁρθοδοξίας. «Διαίρει καὶ βασιλευε», σ. 478.— Περὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια. Ὁ ἐν Σεούλ ὀρθόδοξος ναός. Εἶναι τελείως ἀκατόρθωτος. Ἑλληνίδος καθηγητρίας... πρότυπον. Ἀπάντησις εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μαλθουσιανισμοῦ, σ. 479.— Αἱ παραμεθόριοι περιοχαί. Τὸ νόημα τῆς ἀρχαίας παραδόσεως. Τὰ συλλείτουργα εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Α.Τ.Ε. καὶ ὁ

ἀγροτικός κόσμος, σ. 480.— «Ἐθῆκεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν στεφάνους ἐκ λίθων τιμίων». Παγκόσμιον ἐνδιαφέρον. Ὑπόθεσις ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους, σ. 512.— Θαρραλέα γλώσσα. Ἀνάγκη χριστιανικῆς πνοῆς. Ἀπαράδεκτος χαρακτηρισμός. Ἡ περιφρόνησις τῆς Κυριακῆς ἀργίας, σ. 513.— Εἰς βᾶρος τοῦ ἀληθοῦς τουρισμοῦ. Μᾶς ἐκθέτει εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων. Τὸ Συνέδριον Κοινωνικῆς Προνοίας. Ἡ μετανάστευσις. Ἡ φυματίωσις, σ. 514.— Τὸ Παραθεῖον, σ. 515.— Ἐνιαῖος ὀργανισμός. «Δὲν δύναι εἰσεῖτι νὰ ὑπερνηκῆθῆ». Μετὰ πολλῆς προσοχῆς. «Γιὰ τὸ χωριό», σ. 538.— Μέχρι ποίου σημείου; «Στρατευόμενον πλήρωμα». Κατασχύνει τὸν πολιτισμόν. Διάδοσις κατευναστικῶν φαρμάκων, σ. 539.— Θὰ ἤλασσε μορφήν. «Μακάριοι», σ. 540.— Ἀδικος ἐκστρατεία, σ. 573.— Τὸ σπενδαϊότατον κεφάλαιον. Ἡ ἐπαφὴ τῶν Ὀρθοδόξων δυνάμεων. Ἐνοποιοὶ παράγοντες. Δίδουν ὄπλα, σ. 574.— «Σοβαρὸν σφάλμα». Ἀθεϊστικὴ προσπάθεια καὶ ἀποτελέσματα αὐτῆς. Παγίδες διὰ τοὺς νέους. Ἀπαιτοῦνται δραστικὰ μέτρα, σ. 575.— Ἡ γ' περίοδος τῆς Βατικανικῆς Συνόδου. Περὶ Μπῆτλς. Λεῖπει ὁ κοινὸς τόπος, σ. 576.— Ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου. Προλειπιοῦν τὸ ἔδαφος. Δέον νὰ συνεχισθοῦν. «Κληρικολαϊκὸν Συνέδριον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μ. Βρετανίᾳ», σ. 597.— Ἀπόρροια κοινῶν ἰδανικῶν. Δικαιολογεῖ τὴν ἐλπίδα. Ἐπὶ τῇ ἐξήκονταετία. Ἀνάγκη κοινοῦ μετώπου. Τὰ βυζαντινὰ κειμήλια, σ. 598.— Ἀνάγκη προπαρασκευῆς. Τὸ Ἐφημεριακόν, σ. 621.— Κωνσταντίνος Ρουζίτσκι, Ἡ μνήμη τοῦ Κέννεντυ. Ὀλοκληρωμένοι ἐπιστήμονες. «Πεδίον ἀκτινοβολίας», σ. 622.— Ὀμαδικὴ ψαλμωδία. «Ἐρρίφθη εἰς τὸ κενόν». «Θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαγορευθοῦν». Πῶς θὰ ἐπιτευχθῆ; Ἀνησυχητικὴ διαπίστωσις, σ. 623.— Νὰ ἀπλουστευθοῦν. Νὰ καταργηθοῦν, σ. 624.— Ἡ ἀγάπη ἐπρυτάνευσεν. Ἄνευ ἄλλης ἀναβολῆς. Ἡ λήξις τῆς γ' φάσεως τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ. Ἡ ἐξωσχολικὴ ζωὴ τῶν μαθητῶν, σ. 651.— «Κοάσματα βατράχων». Διὰ τὰ προπύργια τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας. Τιμητικὸς τόμος, ἀφιερωμένος εἰς Ἄγ. Ὅρος, σ. 652.— Νέος τύπος δικτατορίας. Ἡ μακρὰν τοῦ Χριστοῦ ἠθικὴ. Ἡ εὐγλωττος ἀναλογία. Οἱ ἐπιθεωρηταὶ ἐργασίας, σ. 653.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΙ

Ἄ Οὐ εὐαγγελισμός, σ. 131.— Ὁ Χριστὸς ἐγείρων τοὺς Πρωτοπλάστους ἐκ τῶν μνημείων (ἀπὸ Εὐαγγέλιον Ἰ. Μονῆς Σινᾶ), σ. 193.— Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, σ. 425.— Αἱ Α.Α. Μ.Μ. ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντίνος καὶ ἡ Βασίλισσα Ἄννα-Μαρία, σ. 489.— Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστομος εὐλογῶν τοὺς γάμους τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου μετὰ τῆς Α.Β.Υ. Πριγκιπίσσης Ἄννης-Μαρίας, σ. 492.— Ἀπὸ τὴν λιτάνευσιν τῆς Τιμίας Κάρας τοῦ Ἄγ. Ἀποστόλου Ἀνδρέου, σελ. 529.— Ἡ λειψανοθήκη τῆς τιμίας Κάρας τοῦ Ἄγιου Ἀποστόλου Ἀνδρέου, σελ. 533.— Οἱ μετέχοντες τῆς ἐν Ρόδῳ Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἀντιπρόσωποι τῶν Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, σελ. 589.— Ὁ Μακ. Πατριάρχης Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας κ. Ἀλέξιος μετὰ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ταλλίν καὶ Ἑσθονίας κ. Ἀλεξίου μετὰ τῶν μεταβάντων εἰς Ρωσίαν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, σελ. 592.— Πυκνὸν ἐκκλησίασμα ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ναῷ Μόσχας εἰς ἐργάσιμον ἡμέραν, σελ. 593.— Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Τμήματος τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχέσεων τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας Σεβ. Μητροπολίτης Λένινγκραντ καὶ Λαντόγκας κ. Νικόδημος κατὰ τὴν ὥραν τῆς Θείας Λειτουργίας, σελ. 612.— Ἐκκλησίασμα εἰς τὴν Λαύραν τοῦ Ζαγκόρσκ ἐν τῷ ναῷ, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας, σελ. 613.— Χριστοῦ Γέννησις. Ὁ ἄγγελος εὐαγγελίζεται τοὺς ποιμένας, σ. 629.— Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ ἁγ. Σεργίου ἐν Ζαγκόρσκ, σ. 639.— Προσελευσις τῶν πιστῶν εἰς τὴν θεῖαν Κοινωνίαν ἐν Ζαγκόρσκ. Ἡ πίστις καὶ εὐλάβεια τῶν Ρώσων πιστῶν εἶναι ὀφθαλμοφανής, σ. 639.— Ναὸς τοῦ Λένινγκραντ, κατοπτριζόμενος εἰς ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ κανάλια τῆς πόλεως, σ. 640.— Χριστὸς Ἐμμανουὴλ (Ρωσικὴ εἰκὼν τοῦ 1η' αἰῶνος), σ. 641.— Ἡ Θεομήτωρ (Ρωσικὴ εἰκὼν τοῦ 1στ' αἰῶνος), σ. 641.

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

† Ὁ Ἐδέσσης καὶ Πέλλης ΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ὁ Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Ναῶν Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν:
Δρχ. 40, 75, 100 ἑτησίως.
Λοιπῶν Ναῶν Ἐπικρατείας: 30 ἑτησίως.
Ἐξωτερικοῦ: δολλάρια 3.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θεοδοσίου Σπεράντσα, Φάτιζε τὸν νοῦν μας.

Ἀρχιμ. Χρυσ. Δεληγιαννόπουλου, Ὁ πρωτομάρτυς καὶ θεῖος Στέφανος.

Ἰωάννου Καμίρη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἡ Γ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου (Γ').

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἡ ἐπίσκεψις τῶν Καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν (Γ').

Ἀρχιμ. Ι.Α. Παπαδοπούλου, Μαριολογία (Β').

Ἀρχιμ. Νικοδήμου Βαλληνδρά, Ὁ Κορινθίαις Προκόπιος.

Ἀρχιμ. Θεοκλήτου Φιλιππαιοῦ, Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, Ἐπικήδειος λόγος.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά.

Παράρτημα.

Βιβλιογραφία—Περιοδικά.

Περιεχόμενα τοῦ τόμου ΜΑ' τῆς α' Ἐκκλησίας».

ΜΟΝΟΤΥΠΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΤΣΙΡΩΝΗ
Μενάνδρου 4—Ἀθῆναι—Τηλ. 533.805

Ἐπεύθυνος Τυπογραφείου Γεώργιος Σ. Χρυσάφης
Ἰασιωνίδου 22—Σούρμενα